

הישיבה הארבע-מאות-ועשרים וארבע של הכנסת השישית

יום שלישי, כ"ב תמוז תשכ"ט (8 יולי 1969)

ירושלים, הכנסת, שעה 15.00

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

הונחו על שולחן הכנסת, לקריאה ראשונה, מטעם הממשלה: 1. חוק הבחירות לכנסת ולרשויות המקומיות בשנת תש"ל (מיון, הגבלת הוצאות וביקורת) (תיקון), תשכ"ט-1969; 2. חוק הבחירות (אישור תקפם של חוקים), תשכ"ט-1969.

היו"ר ד. נצר:

אני מתכבדת לפתוח את ישיבת הכנסת. אבקש את מזכיר הכנסת להודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מזכיר הכנסת ח. ליאור:

ברשות היושבת-ראש, הגני מתכבד להודיע כי היום

ב. שאילתות ותשובות

2. העברת בתי-מלאכה ממבנים רעועים

לקריית המלאכה בתל-אביב

חברי הכנסת ש. כהן-צידון שאל את שר המסחר והתעשייה ביום ג' בסיון תשכ"ט (20 במאי 1969):

לפני שבועות אחדים נשרפה סנדלריה ביפו, ונחרגו שני אנשים שהיו בה. מספר גדול של בתי-מלאכה משוכנים עדיין בצפיפות גדולה ובתנאים שבהם עלולים להתרחש אסונות נוספים.

יש לציון כי בדרום העיר תל-אביב ניצבים מבנים רבים ריקים במרכז המלאכה החדש שהוקם שם, – מוסר אילן נחשון, סופר העתון "דיעות אחרונות", בעתונו מיום 25 באפריל 1969.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. מה הסיבה שמרכז המלאכה הגדול אינו מאוכלס, בעוד שקיימים בתי-מלאכה רבים המאוכלסים בצפיפות באזורים המועדים לפורענות?

2. מה נעשה לפינוי בתי-המלאכה מאזורים אלו ואיכילוס מבני בתי-המלאכה החדשים?

שר-המסחר והתעשייה ז. שרף:

1. למעלה מ-85% – אולי האחוז כבר מתקרב ל-90% – מן המבנים בקריית המלאכה בתל-אביב כבר מאוכלסים, ומתנהל משא-ומתן עם בעלי-מלאכה נוספים המעוניינים להשכין בקריית המלאכה.

2. פעולת הפינוי של דיירים, ובתוכם בתי-מלאכה, מאזורים צפופים או מאזורים מועדים לפורענות, היא מתפקידן ומסמכותן של הרשויות המקומיות. משרד המסחר והתעשייה פועל להעמדת אזורי תעשייה ומלאכה מתאימים לרשות בעלי-המלאכה המעוניינים בדבר.

3-4. בדיקת טיב הנורות מתוצרת ישראל

חברי הכנסת ג. כהן שאל את שר המסחר והתעשייה ביום ד' בסיון תשכ"ט (21 במאי 1969):

בסקר השוואתי של נורות, שנערך במכון התקנים על-ידי איגוד הצרכנים בישראל, נתברר שבנתונים רבים עומדות הנורות מתחת לתקן המחייב המינימלי שנקבע – ודבר זה הוא בניגוד לחוק. כן נתברר בסקר זה

היו"ר ד. נצר:

אבקש את שר המסחר והתעשייה לעלות לדוכן ולהשיב על שאילתות של חברי הכנסת.

1. המצב הכלכלי באור-יהודה

חברי הכנסת ר. ארזי שאל את שר המסחר והתעשייה ביום כ"ה באייר תשכ"ט (13 במאי 1969):

בכתבה מפורטת, שנתפרסמה בעתון "דיעות אחרונות" מיום 9 בחודש זה, תואר המצב הכלכלי הקשה, בו שרדיה עיירת העולים אור-עקיבא. בכתבה נמסר, בין השאר, כי משלחת של פקידים בכירים, ממשרד המסחר והתעשייה, עמדה לבקר בעיירה, כדי לבחון את בעיותיה ולהגיש המלצות לשר.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

א. האם ביקרה משלחת מטעם משרד המסחר והתעשייה באור-עקיבא?

ב. אם כן, מה הן העובדות, שנקבעו על-ידי המשלחת, על מצבה הכלכלי של העיירה, ומה הן המלצותיה?

ג. מה האמצעים שמשרד המסחר והתעשייה עומד לנקוט כדי לשפר את המצב באור-עקיבא מבחינה כלכלית?

שר-המסחר והתעשייה ז. שרף:

נכון כי צוות מטעם משרד המסחר והתעשייה ביקר באור-עקיבא.

אור-עקיבא איננה איזור פיתוח, לפי ההגדרה של חוק לעידוד השקעות הון. אמנם מיקומה, המפעלים הקיימים בה, העתודה הקרקעית שברשותה – כל אלה הם בסיס לפיתוח נוסף, אלא שהדבר תלוי בראש וראשונה בזימה פרטית. יש לציון כי גם המפעלים הקיימים מתקשים בהשגת כוח-אדם להיקפם הנוכחי או לתכניות ההרחבה שלהם.

אחרי הכל, משרד המסחר והתעשייה יסייע לפיתוח התעשייה והמלאכה באור-עקיבא ובכל ישוב אחר במסגרת הכלים העומדים לרשותו ועל בסיס החוק והכללים הקיימים לפיו.

חוברת ל"ג, ישיבה תכ"ד

— שאילתות ותשובות (ג. כהן, טיאה, שרף, מיקוניס); סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (נצור, ש. תמיר) —

שנורת חשמל מתוצרת ישראל צורכת חשמל בשווי של לירה אחת יותר מאשר גורה מקבילה מתוצרת חוץ במשך אורך חייה. (כמות האור שהיא מספקת קטנה ב-25% וזמן בעירתה קצר יותר).
אודה לכבוד השר אם ישיבני:

1. האם העובדות הנ"ל נכונות?

2. אם הן נכונות, היש בדעת משרד המסחר והתעשייה לתבוע את היצרנים למשפט — כדון?

3. האם שוקל משרד המסחר והתעשייה קבלת המלצות "איגוד הצרכנים בישראל" בעקבות סקר זה, דהיינו — ביטול הקרטל והפחתת המכס על גורות מתוצרת חוץ בתקופת הביניים — עד לשיפור הייצור המקומי של הגורות למינימום שמחייב התקן?

4. היש בדעת השר לבדוק אם מנגנון בדיקת התקנים של משרדו אמנם משוכלל דיו כדי למנוע להבא ייצור מתחת לתקנים שקבעו?

חבר הכנסת א. טיאה שאל את שר המסחר והתעשייה
ביום י"ז בסיון תשכ"ט (3 ביוני 1969):

בזמן האחרון נשמעו תלונות נגד איכות גורות החשמל המיוצרות בארץ.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם נבדקו תלונות אלו על-ידי משרד המסחר והתעשייה?

2. האם נמצא שיש הצדקה לתלונות אלו?

3. אם לא, האם נבדקה איכות הגורות הישרא-ליות, ביחס לגורות המיוצרות בחוץ-לארץ?

4. מה המימצאים?

שר המסחר והתעשייה ז. שרף:

מימצאי הסקר ההשוואתי של גורות, שנערך מטעם איגוד הצרכנים הישראלי, נבדקים עתה על-ידי המשרד. מתברר כי בסקר נעשתה השוואה בין סוגים שאינם זהים, ולפיכך אין להסיק ממנו מסקנה חד-משמעית.

בדיקת המשרד עדיין מתנהלת, אך כבר נראה שיש מקום לשיפור איכותן של הגורות מתוצרת ישראל. בינתיים החליטה הנהלת המשרד שלא להמליץ

ג. סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה *)

1. דיון (המשך)

בדברים של הערכה. ואכן השמענו דברי הערכה אישיים מיד לאחר שקיבלה ראש הממשלה הנוכחית את התפקיד הרם לידיה והבענו משאלה ותקווה שהתנגדותנו לבחירה הזאת תתבדה. משאלה אמיתית, כי בסופו של דבר הסירה שבה אנחנו נמצאים נתונה עתה במים מאוד סוערים, ומשגה מידי הקברניטים קובע את גורל כולנו. אולם לרוע המזל מסתבר לנו, שהחששות, הדאגות, הספקות העמוקים שקיינו בלבנו מראש, מתאמתים והולכים אף בקצב מהיר יותר מכפי שאנו הבענו בחששותינו.

הי"ר ד. נצור:

הכנסת תעבור לסעיף ד' בסדר-היום: סיום הדיון בסקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה ותשובת ראש הממשלה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו — לחבר-הכנסת יזהר הררי.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת. בדיון ראשון זה על משרד ראש הממשלה, לאחר שראש הממשלה הנוכחית נכנסה לתפקידה, היה כל הרצון לפתוח

אפרט כאן - מומחים מאין כמותם, שיכולים היו לעמוד לשירות האומה בימים אלה על יסוד נסיון עצום. מתוך איוושהיה התנשאות וויהרה דוחים הצדה. הכל צריך להיות ביד, לא לשתף מי שאינו שייך. ולא אומר עוד ברגע זה.

שנתיים חיכיתי בסבלנות ובהתאפקות בטרם היו כרתי נושא זה מעל במה זו, תוך תקווה שלפחות בתחומים אלה לא תהיה כיתתיות וצרות אופק. אולם לא, "אנחנו יודעים הכל, אנחנו מומחים לכל".

וכשאתה מעלה נושא לדיון כאן בבית - וכאן הפנייה היא לראש הממשלה לא רק כראש הממשלה, אלא בתפקידה שעה שהיא מופיעה לפנינו, למפגש אתנו, נציגי ציבור, כשאתה מעלה נושא ברוח טובה, מתוך גישה עניינית, מתוך האזנה לממשלה ולדברי ראש הממשלה, הרי מתחת למסווה של מה שקרוי ליכוד שאינו ליכוד היום, לכל היותר הוא מחפה על קרעים עמוקים ועל התבטלות מוחלטת של גוף אחד שאיבד כל נאמנות לערכיו המקוריים - אין משיבים לך עניינית, אלא ממרומי הבטחון העצמי וההתנשאות, צד לי לומר זאת, מתוך הלך-רוח ש"אנו יודעים יותר טוב, אנו טובים יותר וכל המוסר זה הצדק והתבונה אתנו הם, ומי אתם שתבואו לומר לנו מלה, אתם מיעוט" - מתוך הלך-רוח זה אין רצון אפילו להקשיב, להטות אוזן, לנסות להיבדק, גם כשקשה מאוד, גם נוכח כשלונות מרים בתחומים שונים.

כאשר אומר זאת איש האופוזיציה, הרי הפנייה היא: מה הפתאום הזה לך? כאשר אומרת את זה ראש הממשלה - זה נקרא רגש. אצלנו זה פתאום, אצלך, גברתי ראש הממשלה, זה רגש. כשאנחנו גותנים ביטוי כמיטב יכלתנו לדברים אשר עמנו - זוהי דמגוגיה; כשאת עושה זאת - זהו כושר ביטוי. כשאנו אומרים זאת - זהו מלל; כאת עושה זאת - זוהי הסברה מדינית.

איננו מקבלים זאת ולא נקבל זאת. יש סולם אחד לכלול, ואיננו מסכימים שתחת ויכוח ענייני יבוא סגנון של טיפה מלמעלה למטה.

אני מכיר את הסגנון הידוע, שכאשר לא מרוצים ממלה בוויכוח - קמים והולכים ועוזבים. אני מכיר את זה ממקומות שהייתי בהם. כאן אין עוזבים, אלא פשוט מתעלמים מהנושא וזורקים כמה מלים בשם הרוב המקודש.

ביקשתי ממך, גברתי ראש הממשלה, בכל הרצון הטוב, בתחילת כהונתך: המנוח לוי אשכול, ראש הממשלה הקודם, היו לנו חילוקי דעות אתו, אבל הוא השדה בבית הזה, במדיניות הישראלית, בעם הזה, סגנון שלא יישכח, של הידידות, של האזנה הדדית. אתם מאותה מפלגה; הסגנון הזה הצליח, תרם תרומה גדולה לליכוד אמיתי, לא דווקא זה שבתוך הממשלה, אלא בעם כולו, גם כשהיו לו חולשות מדיניות ורציניות. פניתי וביקשתי ממך בראשית כהונתך: אל תסטי מהסגנון ההוא. היו ימים שקדמו לו, שיצרו קרע בעם לפעמים רק בשל נוסח, כגון "אני ואפסי עדי".

יש שאלתיות המחכות לתורן בבית הזה, אליך גברתי ראש הממשלה, המדברת תמיד בשם החוק. החוק של הבית לא קיים. עבר הזמן - זילזול. יש זמן לכל, אבל לחברי כנסת ששואלים שאלות - לא קיים.

מאז נבחרה ראש הממשלה הנוכחית, הגברת מאיר, לתפקידה, ולמרות הסגנון התקיף כלפי ארבע המעצמות ודיוניהן בענייני המזרח התיכון, סגנון אשר כשלעצמו הוא מוצדק וחיובי, - מאז נכנסה לתפקידה אין המדינה הזאת עומדת בשום סימן של מדיניות ברורה וחד-משמעית. אתה יכול לקום בבוקר אחד ולשמע את אחד האנשים הקרובים ביותר לראש הממשלה, השר גלילי, היושב עמנו כאן, משמיע - ואתה שבע-רצון מנוסתה זו - שרצועת עזה תהיה קרוב לוודאי חלק מיישראל לכל דבר, בתוספת קטנה: זו דעתי האישית. למחרת אתה שומע היפוכו של דבר משר אחר, או אף מראש הממשלה, שאומרים ששום דבר לא נקבע לגבי הגבולות, וכל זה תוך 24 או 48 שעות.

מה צריך להסיק גורם בין-לאומי נוכח עמדות מנוגדות אלה? מה צריכים לחוש יושבי השטחים נוכח הצהרות מנוגדות אלה?

לראש הממשלה יש נוסחת קבע, שכולנו יודעים אותה כבר בעל-פה: אנחנו רוצים משא-ומתן ישיר; בהיעדרו שום דבר אינו משתנה. היא גם אינה מתכחשת לעובדה שאין הוא נראה באופק. ומכאן ואילך - תיקו, קפאון, קפאון בכל המישורים, ללא שום יזמה מדינית, עם הישענות בלעדית על כושר עמידתו של צה"ל, שהוא אדיר כשלעצמו, אולם אין הוא יכול לבוא תחת מדיניות יזומה, אין הוא יכול לסתום את כל הפרצות שנוצרו עקב מחללים בתחום המדיני. אין משא-ומתן ישיר ונאצר אינו הולך לשלום. אני חוזר ושואל: ומה בינתיים? - בינתיים קיים מחלל גובר והולך בתחום ההתנהלות, ואל יסברו את האוהן במספר היאחזויות הנחמ"ל, ככל שכל אחת מהן היא ברוכה מאוד.

אולם יש מחלל, אם מדובר על התנהלות אמת, התנהלות גורמת, עירונית, כפרית, זו השנה השלישית לאחר תום הקרבות של ששת הימים, - מחלל המשתרע גם על מזרח ירושלים, בקצב חסר כל פרופורציה לצרכים, בריקנות מוחלטת בדרום ירושלים, בדרום-מזרח העיר.

יש מחלל בתחום שילוב השטחים. עוד לפני שבועיים התווכחנו כאן ואמרנו, שאם לא נעביר את הלך הרוח של שילוב ביינו ובין ערביי ארץ-ישראל גם לשטחים החדשים, הרי הרוח הרעה משם תעבור לערביי ישראל שמלפני ה-5 ביוני. והנה הזהיר תת-אלוף גוית לאחרונה ששיתוף הפעולה בין ערביי ישראל שבקוים שמלפני ה-5 ביוני עם כנופיות הרצח גובר והולך לאחרונה. ובל נרחץ את כפינו לחלוטין מאחריות לכך שאנו משאירים אי-ידיעה ויווצרים מצב המאפשר רוחות פריצים גוברות בשל אי-הידיעה.

יש מחלל בתחום ההסברה. רק היום פורסמו דבריו של הלורד זיו, המצביע בכאב על הכשלון העצום של ישראל בתחום ההסברה בעולם.

הדברים אינם פשוטים אפילו בתחום המלחמה בטורר הרצחני. צה"ל עושה גדולות ונצורות בשמירה על הקוים, ושירותי הבטחון עושים כמיטב יכולתם. יש להם הישגים שהם רשאים להתברך בהם, אנחנו רשאים להתברך בהם ולהיות גאים בהם, לרבות המשט"ר, שירות הבטחון וגורמים אחרים.

אולם כמו בתחום ההסברה כך גם בתחום הזה יש רצון לבלעדיות ויש סירוב להיעזר במומחים, - ולא

גם בישראל. ההפרדה המשרדית והאישית בין שני הדברים לא תיתכן בעולם שהוא עולם גדול ועולם אחד, כאשר ההסברה מתגלגלת ממקום למקום. ככל שיהיה תיאום בין שתי הזרועות האלה - צריך שזרוע אחת תפעל ותעשה.

ועוד הערת ביניים. אני חושב שלהסברה המוצלחת שהיתה בבריטניה הגדולה לראש הממשלה היו הדים לא מעטים גם מחוץ לבריטניה הגדולה. ואין לי כל ספק שאירופה ואמריקה קראו גם הן את הדברים שנאמרו. מתוך כך, אני כשלעצמי - ואני מדבר בשם עצמי - לגמרי לא מצטער שגדחה ביקורה של ראש הממשלה בארצות-הברית. יהיה לנו עוד צורך להסביר את הדברים בעוד חודשיים ובעוד שלושה חודשים. מוטב שיהיה רווח זמן לאנשים לעכל את מה שהוסבר להם, את מה ששמעו ומה שהבינו, ויחדיו הקיץ הארוכים בוודאי שאינם חודשים טובים להסברה.

לא פעם התקפה ראש הממשלה על נוקשתה. אני תמה לפעמים. ארבע המעצמות, ובהינה גדולות ככל שתהינה, רוצות להחליט בכלל בגורלן של מדינות אחרות. כלום על עמדה נגד זה אפשר עוד להתווכח? כלום על זה יכולה להיות נוקשות? אנו בכלל לא נשותף בשום דבר, אותנו לא ישאלו, יכול להיות שיתייחסו אלינו באדיבות מסוימת וימסרו לנו על מה שמדברים שם, על כל מה שמדברים שם או על חלק מהדברים שמדברים שם, ועלינו לחכות בשלוות גפש עד שהגדולים הללו יחליטו בגורלנו. אני חושב שזה מעליב לא רק את ישראל - ואמרת זאת בוועידה האינטרפרלמנטרית בווינה, שאני מגן על מדינת ערב בדיוק כפי שאני מגן על ישראל. מה זאת אומרת, מצרים לא תחליט על גורלה? אני מוכן לשמוע מה בפי מצרים, אני מוכן לשמוע מה בפי ירדן. אבל רוסיה, בריטניה, צרפת וארצות-הברית, ידונו יחד בישיבות על גבי ישיבות, פעם בשבוע, בישיבה הנערכת שלוש שעות או ארבע שעות, ולא חשוב באיזו דירה - הן יחליטו מה יש לעשות בארץ ומה עלינו לעשות? מה שתמוה הוא, שקיימים חברי כנסת התומכים בשיטה הזאת.

אורי אבנרי (העולם הזה - כוח חדש):
לא בשיטה הזאת. אתה ממציא לך שיטה שאינה קיימת.

יזהר הררי (המערך, עבודה - מפ"ם):
אמנם אני לא אגיד על קיימת-הביניים שלך, אך אין זאת אומרת שלא אגיע גם אליך.

העולם יודע מה התוצאות של שיטה כזאת. העולם יודע מה היו התוצאות של ועידת יאלטה, כאשר הגדולים חילקו ביניהם את ההשפעה בעולם, מה שייך לכאן ומה שייך לכאן; אגב, מצרים בוודאי שאינה שייכת לרוסיה הסובייטית לפי החלטות ועידת יאלטה. לפני כן היתה ועידת מינכן, כאשר ארבעה גדולים אחרים - תמיד גדולים, אף פעם לא קטנים מתאספים - החליטו שצ'כוסלובקיה צריכה לוותר על חלק משטחה. אנו יודעים מה היתה אחריתיה של צ'כוסלובקיה, כאשר לא גילתה נוקשות, וראינו גם מה היתה אחריתיה של העולם כתוצאה מכך. על כן, כל נוקשות שנראה תהיה מעט לגבי הדבר שעלינו לאזור כנגד דברים כאלה, למותר להגיד שעם כל הרחמנות שיש לי לעם הצ'כי,

ותמיד בשם הרוב. כאשר אין נימוקים - הרוב אתי, העם אתי. אבל מסתבר שלאחרונה אתם גם לא סומכים על הרוב. ובחסות, גברתי ראש הממשלה, מונחת היום על שולחן הבית שורה של חוקים אנטי-דמוקרטיים, לקראת הבחירות, בתחום מימון המפלגות, בתחום ההסברה לקראת הבחירות, חוקי תשרי, להבטיח עוולות שלא יוכלו להשתנות, ולמונע אפשרות לפנות לבית-המשפט העליון. כלומר, גם על אותו רוב שבא במקום שיכנוע, גם על אותו רוב שבא במקום צידקה עניינית של הנושא, יש לאחרונה איזה-שהוא פקפוק בלב. ובאים לשריין ברגע האחרון, עשרה ימים לפני פיזור הכנסת, את העתיד מכוח העבר, מתוך חשש של התמודדות עניינית על הנושאים הגורליים העומדים על סדר-היום של האומה.

אם ראש הממשלה תאמין בכך ואם לא, - אנחנו לא רוצים להגיע לשלב זה ולדברים שאמרתי כאן. מתוך אופטימיסם מתמיד שבלב פונה אני גם היום אל ראש הממשלה ומציע לה: ערב מערכת הבחירות, בימים שיש איזה ניגוד משווע בין התחושה של חומרת השעה, בין מה שקורה שעה-שעה על הגבול, ובין הקלחת המפלגתית הצרה; בימים אלה היא יכולה בתוקף התפקיד ליצור ולסגור בעם סגנון אחד, רוח אחת, שיעברו דרך המחיצות המפלגתיות. וגם בשעה זו, ודוקא בשעה זו, אני תוודק וקורא אליה לעשות בכיוון הזה, כי בידיה הוא.

היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הררי, ואחריו לחברת-הכנסת ריאל-נאור.

יזהר הררי (המערך, עבודה - מפ"ם):

גברתי הישיבת-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי, אם כי באיחור רב, רוצה אני לברך את ראש הממשלה על נסיעתה המוצלחת - בעיקר מבחינה הסברית - לבריטניה הגדולה. אני עושה זאת רק עכשיו, משום שלא קיבלתי רשות הדיבור לפני כן, ואני חייב להיענות לתקנון הכנסת. מציין אני זאת, בשם לב לטרונות הגדולות על ההסברה שלנו. אמנם אנו תמיד יכולים לשפר זאת, ויכולים תמיד, כמובן, להגדיל את ההסברה עשרת מונים, אך זה תלוי בכסף; אבל הטענה הבלתי-חוזרת, שאי-הצלחתנו גובעת מחוסר הסברה - זאת אינני מקבל.

אני נזכר כי שר החוץ אמר פעם, שארצות-הברית, המדינה האדירה הזאת שלא חסר לה כסף, מנסה כל הזמן להסביר את מלחמתה בווייטנאם ואיננה מצליחה בשום פנים "למכור סחורה זו". אני נתקל במצב הפוך - בכל מקום שאנו מסבירים, אנו נפגשים בתשומת-לב ובהקשבה רבה ורוצו כן להבין את העניינים. כמובן יש חילוקי דעות ונשאים: חילוקי דעות, אבל בכל מקום אנו מצליחים במידה רבה להסביר את עמדתנו. שעה שאנו מדברים על תקציב משרד ראש הממשלה, הייתי רוצה להגיד במסגרת הוויכוח, שאינני גורס שאת ההסברה אפשר לפצל להסברה בארץ ולהסברה בחוץ-לארץ. אינני נוגע באישים ואינני נוגע במשרדים. כמובן אינני נותן עכשיו את הפתרון. אולם לדעתי, כל מה שנאמר בישראל - כעבור דקותיים נמצא בעולם כולו. וכל מה שנאמר בחוץ-לארץ יודעים, כמובן,

חלילה יבוא. עלינו לא לוותר ובשום אופן לא להשלים עם כך.

בינתיים, מהוויכוח שעבר ועד הוויכוח הזה העניינים אינם עומדים על מקום אחד. היתה החלטה על ירושלים. לא חלילה שאני חושב כי לא יכלו להיות סנקציות, אבל העובדה הערומה והפשוטה היא שלא היו סנקציות, לעת עתה, בהחלטה זו. לעתים חושב אני בתוך לבי שטוב שההיתקלות בנו היא דווקא על ירושלים, כי תמיד מצליחים או חושבים שיצליחו בשעה שיש חילוקי דעות בינינו. כך היה במשך זמן רב בעניין הפליטים. ידעו שחלק מהעם או חלק מהמפלגות מוכן לקבל חלק מהפליטים. מעולם לא דרשו מאתנו להפסיק את העלייה, — אם כי זאת היתה דרישת הערבים — כי ידעו שכל העם מאוחד בעניין זה. לכן אני שקט הרבה יותר בשעה שמועצת הבטחון נתקלת בנו ופועלת נגדנו דווקא בעניין ירושלים. נדמה לי, אני בכל אופן מקווה, כי אין אף חבר אחד בבית הזה המוכן להחזיר את הדברים לקדמותם.

שלמה כהן-צידון (המכרו החפשי):
ישנם חברים כאלה בבית הזה, לצער.

יוהר הררי (המערך, עבודה-מפ"ם):
גשאלת השאלה, מה היא ההחלטה שנתקבלה — ולא אגיד הטיפשית כי זה אינו דיפלומטי — על החזרת חלוקת ירושלים לקדמותה. ראשית, ירושלים תמיד היה בה רוב יהודי. אם הולכים לפי העקרון המקודש של זכות ההגדרה העצמית, הרי לעיר ירושלים יש זכות הגדרה להחליט היכן היא רוצה להיות. אבל מה רוצים, שאנו גושים מחסומים? שונים שומרים של צבא ירדן בבולות על-החומה? מה בכלל מהותה של החלטה זו שנתקבלה על-ידי מועצת הבטחון? ועלינו עוד לענות תוך זמן קבוע ולהסביר מה אנו רוצים. עד היכן מגיעה, הייתה אומר, הטיפשות של מוסדות כל כך כבירים אשר אנו היינו רוצים ביקרם, ועד כמה הם מורידים ערכם מבלי לחשוב מה הם עושים ומבלי להחליט דבר.

למותר להגיד כי ירושלים לעולם לא תחזור לקדמותה, ולא אחזור על דברים אלה. מעניין הוא כי בהקדמה להחלטה עצמה הם אומרים שמועצת הבטחון חזרה לאשר את העקרון הקבוע "שלא תהיינה רכישות טריטוריאליזם בכיבוש צבאי". וכאן גשאלת השאלה: להחזיר למי? לזה שכבש טריטוריה בכיבוש צבאי? אותה פיסקה נמצאת גם בהחלטה מה-22 בנובמבר 1967, אשר מתעלמים ממנה, אבל ראשיתה אומרת שלא יאשרו שום כיבוש צבאי. האם כיבוש צבאי הוא רק כאשר ישראל כובשת ולא כאשר מדינות ערב כובשות? ואני אומר זאת מבלי להיכנס לכל הדברים האחרים. ואגב, המקומות הקדושים בירושלים היו כשלושים שנה תחת שליטה נוצרית, מ-1917 עד 1947. אחר כך היו כעשרים שנה תחת שליטה מוסלמית. אפילו על בסיס חלוקה צודקת בין הדתות היו צריכים לתת לנו לפחות שליטה של עשרים שנה על המקומות הקדושים ולראות כיצד אנו שולטים עליהם.

ולבסוף, אומרים לנו: אל תירתעו; אומרים: נכון שצריך להיחזר מלהיות מבדדים; אומרים: נכון שאמריקה היא היחידה האחרונה שלנו. גם אני מוכן להסכים לכך. אבל מה יכולה אמריקה לתת? מה היא יכולה למכור

עלי להדגיש שלעולם לא נהיה צ'כוסלובקיה ונדע לעמוד על שלנו.

חבר-הכנסת אורי אבנרי, הואיל ובכל זאת קראת קריאת-ביניים, אתן לך את הכבוד ואצטט את הדברים הכתובים בעמוד 111 של הסטנוגרמה הבלתי-מתוקנת, מהוויכוח האחרון בכנסת על מדיניות החוץ שלנו, אגב, לא הייתי בכנסת. כך אוכיח לך, שגם אם אין שומעים את דברך, בכל זאת יודעים מה אמרת. לצערי, שכבתי בבית-החולים. הוויכוח התקיים ב-5 במאי. זאת אומרת, אנו נמצאים כבר חודשיים וחצי מאחוריו.

אתה אומר: "אנו הולכים לקראת הסדר כפי מטעם שתי המעצמות. תוך שבועות אחדים נעמוד לפני תכתיב ברור של וושינגטון ומוסקבה, שיקבע את תנאי ההסדר ואת אמצעי הכפייה להפעלתו. תוך חודשיים-שלושה תתקבל במועצת הבטחון החלטה המחייבת את מדיניות המרחב בביצוע ההסדר. תוך שלושה-ארבעה חודשים נעמוד לפני סנקציות של האומות המאוחדות והמעצמות, כגון אמברו על נשק, בלוקאדה ימית, אמברו על נפט. אני אומר דברים אלה על סמך ידיעות מוסמכות ביותר. יודע לי שאינפורמציה כזאת הועברה באורח מוסמך לידי ראש הממשלה ולשרים בכירים אחרים. והנה היום, במקום לשמוע ביקורת עצמית והצעות לפעולה, אנו שומעים מקהלה של דיבורים ריקים, בלי קשר לשום מציאות."

ולפני כן אמרת באותו יכוח: "עד מתי תנסה ממשלה זו להעלים מן הציבור את האמת? עד מתי תנצח על מערכת של שטיפת-מוח טוטאלית, כדי להסתיר את המציאות המדינית, שסימניה גלויה לכל שעניינם לו לראות?"

כמובן, איננו יודעים מה תהיה אחרית דבר. אין מראים לאנשים נבונים חצי המלאכה. אבל בכל זאת, חודשיים וחצי עברו וכל הדיעות הסדוריות שנמסרו לראש הממשלה, לדברך, והיא הסתירה אותם מהעם, או שנמסרו לשרים בכירים, לא נתגשמו במלואן. יתר על כן, "כוח הכפייה" יצא פתאום לחופש לחודשיים. עד סוף אוגוסט לא תהיה כפייה מפני שחם, מפני שקיץ. חבית-הנפץ הזאת, העומדת להתפוצץ במזרח התיכון בכל רגע, יכולה לחכות חודשיים, כי המחלטים — בעלי המעצמות הגדולות — צריכים לנוח, ורק בספטמבר יוכלו שוב להתכנס ולדון איזה מין סנקציות, או איזה מין כפייה יש להטיל עלינו.

אבל כאן מתעוררת שאלה אחרת לגמרי. נניח שהמצב הוא כזה. האם אתה חושב כי מספיקה העובדה שרוצים להטיל עלינו כפייה, ואנו נכרע בך, נרים את הידיים ונעשה את כל מה שמטילים עלינו? איני מניח שהיתה ידיעה כזאת, אבל כאשר ישנה ידיעה כזאת, צריך להמציא להם ידיעה מתנגדת האומרת: תעשו מה שתעשו, אנו לא נוותר, אנו לא ניכנע, לא אתם תחליטו בגורלנו, כפי שאנו לא נחליט על גורלכם. צריך קצת כוח עמידה.

למעשה, מבחינה צבאית ובטחונית העם הזה הראה נפלאות. מבחינה מדינית עוד לא נדרשנו בכלל לעמוד נגד שום דבר. עוד לא כפו עלינו דבר. אנו מסבירים, מסבירים לנו, אנו מתווכחים. כלום מישוה ניסה ללחוץ על העם הזה? משום כך אני אומר שצריכים יפה יפה להכין את העם לעמוד בפני לחץ כזה, אם

שלים, הנמצאת מעבר מזה לידן, כאילו שייכת לירדנים, אם לא כתוצאה מהמלחמה שפרצה ב-1948, כאשר סירבו מדינות ערב לקבל את ההחלטה של עצרת האומות המאוחדות, שקבעה כי תקום מדינה יהודית בארץ ישראל, והתנפלו עלינו במלחמת דמים, במגמה מוצהרת לבלוע אותנו, לבלע אותנו, להכחיד אותנו מתחת שמי ה' ומכיוון שבמלחמה הזאת עמד הצבא הירדני במקום שעמד, נעשתה פתאום ירושלים חלק מהממלכה הירדנית. כדאי גם להתעכב ולהזכיר לעצמנו כמה אי-דיקטים בלשון בה אנו משתמשים. מרבים לדבר על ההסברה. ההסברה, כמו כל הדברים הטובים והחשובים, צריכה להתחיל מבית. אנו בעצמנו נוקטים לשון של "שטחים מוחזקים". מה זה "שטחים מוחזקים"? כאשר אדם אומר "שטחים מוחזקים", כאילו הוא מחזיק בדבר שבבעצם אינו שלו, הוא מחזיק אותו באופן זמני, כי זה שייך למישהו אחר, והוא מחזיק אותו לרגע על מנת להחזירו, או שהוא מחזיק אותו מתוך רשעות ואינו מחזיר. אנו צריכים להיזהר היטב כדיבורנו, כי עלינו להבין במה המדובר.

תבורן, בית-לחם, שכם וכל חלק אחר של ארץ-ישראל הם שלנו באותה מידה כאל-אביב ושכונת רחביה והבית הזה בו אנו נמצאים בירושלים, או כמו בת-ים או זכרון-יעקב, או מטולה, או מרחביה. אין זכות יתר על אבן אחת מארץ-ישראל ואין זכות פחותה על שעל אדמה אחר מארץ-ישראל, ואנו נמצאים באשר נמצאים הגנו לא בגלל נצחון של כוח, לא בזכות הכוח, אלא בכוח הזכות. זו זכות היסטורית, תרבותית, אלוהית, הזכות המובטחת לנו על הארץ הזאת.

ואם אנשים חשובים מאוד בכנסת ובעם אומרים שאלה הם שטחים מוחזקים, וכאשר מתרגמים את הלשון הזאת לשפה האנגלית אומרים: occupied territories. הרי אנו הפוכים את עצמנו כמו פינו ובמו ידינו לכובשים זרים, שהתפרצו לנחלה לא להם, ובכוח של השתלטות רשע, כאילו מנשלים את מישהו וגוזלים מה שלא מגיע להם ולא היה שלהם. והרי כל העניין הפוך ומהופך מעיקרו.

ואם ישנם אנשים נכבדים מאוד בבית הזה האומרים, כי אי-אפשר לקרוא לשטחים האלה נחלת אבותינו, כאשר הביטוי "נחלת אבותינו" אינו אלא סמנטיקה ותחליף ללשון של לאומנות, הרי הגיע הזמן, רבותי חברי הכנסת, שניתן לעצמנו דין-וחשבון באיו שפה אנו מדברים ומה משמעות המלים בהן אנו משתמשים.

ואם אנו עצמנו אומרים על עצמנו כך, מה לנו כי גלוי על אומות העולם ועל מוסדות העולם, אם הם רואים אותנו לפתע פתאום ככובשים, משני סטטוס, דורשים מאתנו מיני דרישות שכללה.

כאשר שרים אנו את שיר "התקווה", ההמנון הלאומי שלנו, ואומרים כמו פינו "לשוב לארץ אבותינו", למה הכוונה? למה מתכוונים למשל חבר הכנסת יערי וחברי כנסת ונכבדים אחרים כמוהו, כאשר הם אומרים זאת? האם זה חל רק על אותה שכונה ועל אותו שטח שבהם הם גרים, בקיבוץ מרחביה למשל?

הגיע הזמן שנחדל להשתמש בלשון עילגים זו ונבהיר בדור היטב, כי רגש לאומי עמוק הוא ביסוד הוויתור של עם, ובלי רגש זה אין כל ערך להחלטות ולהצהרות. ורק כאשר נהיה אנו בעצמנו משוחררים

במשא-ומתן הדו-צדדי עם רוסיה הסובייטית או בוויכוח של ארבע המעצמות?

אגב, חברי הכנסת אבנרי, אני מניח שראית את כל אלה שנושאים-וגוונים שם. עד כמה שידוע לי לא מצאת לנכון לראות את הנציג שלנו באומות המאוחדות וגם לא ראית צורך לראות את השגריר...

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
נפגשתי עם השגריר.

יוהר הררי (המערך, עבודה—מפ"ם):
תודה רבה לך.

רצוני לומר— בזה אסיים, גברתי היושבת ראש— כי אמריקה יכולה רק לתת את הסכמתנו. אין לה דבר אחר לתת. כשם שרוסיה היא שם על מנת לתת את הסכמת מצרים.

אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):
זה סותר את מה שאמרת בהתחלה.

יוהר הררי (המערך, עבודה—מפ"ם):
לכן יש לנו הכוח לענות "לא" בשעה שאנו חושבים כי הדבר מצריך זאת, או הגתנו מצריכה לענות "לא", ואם נסכים— נסכים ברצון ובשמחה. מדוע לא?

הדברים האחרונים שברצוני לומר הם, שמוטב, במקום לזרוע פירוד ופילוג— הבה נכשיר את העם לאותו יום, הלואי שלא נצטרך לעשות זאת, שמא יצטרך לעמוד בסבל רב כנגד התקפות מדיניות ולא רק בטחוניות.

הי"ד נצר:
רשות היבור לחברת הכנסת רזיאל-נאור, ואחריה לחברת הכנסת שלומית אלוני.

אסתר רזיאל-נאור (גח"ל):
גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. בדיון על משדר ראש הממשלה אייחד את דברי לשאלת ירושלים. לאחר-זה נה נזקקה מועצת הבטחון של האו"ם לקבלת החלטות הקוראות לישראל לחזור בה מכל צעד העשוי לשנות את הסטטוס של ירושלים. מעניין גם לשים לב מי היו יוזמי ההצעה ומי עומד מאחוריה. ובכן, השושבינות של הצעה זו, כפי שנתפרסם, היו פקיסטאן, מאלזיה וסנגאל, ומאחוריהן, כמובן, עומדת ירדן, אך יש גם מי שעומד מאחוריה.

נכון הדבר שבמבנה האו"ם יש לכל חברה בו קול אחד, וחכותו של כל קול, ערכו ומשקלו שווים, כי הרי אנו חיים בעולם של שוויונות.

אולם יחד עם זאת, מותר לנו לומר כי עוד ימים רבים דורות ארוכים בטרם ידעו מדינות אלה לא רק על עצם קיומנו בעולם, אלא גם על הצעדים הראשונים של אנוש עלי אדמות, כבר נשאנו אנו את התורה האלוהית, את הצדק הנצחי, את החסד ואת המשפט. ועל כן מוזר מאד, כיצד ובאיזו זכות באים להטיף לנו. מוזרה ביותר היא גם עמדת נציג ארצות-הברית, אשר אמר כי החלק העתיק של ירושלים בא תחת שלטון ישראלי כתוצאה ממלחמת יוני והוא שטח כבוש. לאמי-תו של דבר הרי היתה ירושלים עשרים שנה שטח כבוש, לא בידי ישראל, כי אם בידי מה שקרוי ממלכת ירדן, כי איך קרה הדבר, שפתאום לפתע נעשתה יר-

בראשותו של זאב ז'בוטינסקי. עוד מעט ותמלאנה חמישים שנה לגל הפדעות והטרוד שערכו הערבים, מיד לאחר מתן הצהרת בלפור. בימי המופתי של ירושלים לא היו הכותל המערבי וכל הרחבה שלפניו אלא מקום מעבר לפרדים, לחמורים, לנושאי משא; מקום שבו התפלשו גללי אדם עם גללי בהמה, מקום שבו לא ניתנה אפשרות לזקן לשבת על-ידי הכותל המערבי — כי זה "משנה את הסטטוס"; מקום שבו אסור היה לתקוע בשופר כסמל הגאולה — כי זה "משנה את הסטטוס".

ואיך התייחסו אחרי-כך לירושלים, בימי הכיבוש הירדני? איך חוללו בתי-הכנסת המפוארים — חורבת רבי יהודה החסיד, בית-הכנסת של ניסן בק — איך הושמו למחראות, פשוטו כמשמעו, איך ניתצו את אבני המצבות של הר-הזיתים ועשו מהן מרצפות לידרות, וקי-רות של עמדות לצבא הירדני, שחייליו כפעם בפעם, סתם ככה, המטירו אש על תושבי העיר הזאת, מפני שאיזה חייל ירדני "לא ידע מה הוא עושה" או מפני שאיזה מפקד ירדני "לא ידע איזו פקודה הוא גותן". את הסטטוס הזה באנו אנחנו לשנות.

ואותה מועצת הבטחון, שאין לה שום דאגות אחרות, היא לא שמעה מעולם כיצד עם שלם תם לגווע ברעב בביתאפה; היא לא שמעה מעולם מה עושים לכורדים בעיראק; היא לא שמעה על שום עוולות, על שום מעשי זדון; היא בוודאי לא שמעה מה עושים הערבים בכל ארצות ערב למיעוט היהודי שם; התליות בעיראק לא החרידו אותה, כשם שההתעללות בדמשק לא עוררה אותה — היא נחרדה לפתע לדעת ולשמוע שבירושלים הוסרו המחיצות, נפתחה העיר לרווחה, בני אדם ללא הבדל לאום דת וגזע יכולים להלך חפשים הנה והנה כאשר ירצה לבבם. היא גם לא נחרדה כששמו פצצות בדרך לכותל המערבי, בשעה שאנשים הלכו להתפלל את תפילת ליל-שבת. היא לא יצאה מגדרה ומשלוותה כשפצצה המפוצצה בקטריה של סטודנטים ובסופרמרקט שבאו אליו נשים למצרכים, או בשוק הומה מאדם במח"נה-יהודה. זה לא פגע בסטטוס. זה הסטטוס הרגיל; צריך לשפוך דם יהודי. אבל היא יוצאת מגדרה כשלכל זה יושם קץ, וירושלים תשוב להיות עיר הנצח והשלום, של העם היהודי ושל העולם כולו.

ועל-כן, העם היהודי בארצו יעמוד בכל האיתנות שבלב וברוח על אחדותה, שלמותה, קדושתה ושלומה של ירושלים. ישליו אוהביה.

הי"ד ד. נצר:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת אלוני, ואחריה לחבר-הכנסת נבון.

שולמית אלוני (המערך, עבודה-מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. לא התכונתי בדיון על משרד ראש הממשלה, גם לא בדיון אחר, לעסוק בהסברת זכותנו על הארץ הזאת. היא מובנת לי מאליה, אם גם לא בנימוקים שהובאו ולא בצורת שיכנוע שהובאה על-ידי חברת-הכנסת רויאל-נאור. ואף-על-פי שאיני משתמשת בנימוקים שלה — אין לי שום הרגשה שאני מתוסבכת בגבון גלותי. אך מתוך כבוד לרגשותיה לא הייתי מתייחסת לדברים אילולא — תוך התלהבות לאמונות ולדעות שלה — היא פגעה וחלז-לה באמונות של אחרים. וזהו אחת הדוגמאות כיצד

מתסביכים אשר עבר זמנם, וגררה בכל חלקי ארץ-ישראל את הארץ נחלת אבותינו ובית חיינו, גרע לשאת את דברינו בגאון ובתקיפות בפני עולם ומלואו, ושום רוח תזוית לא תוכל, אם תבוא, להזיזנו.

ההחלטה של מועצת הבטחון מדברת על כך שאנו משנים את הסטטוס של ירושלים. אמת, נכון הדבר. שינינו את הסטטוס של ירושלים מעיר כבושה לעיר משוחררת, כמו ששינינו את כל החלקים האחרים של ארץ-ישראל משטחים משועבדים וכבושים לשטחים משוחררים, כי במשך עשרים שנה היו תחת עול הכיבוש של שלטון זה, עויין ומתנכל.

מעולם לא היתה ירושלים בעלת ערך של קדושה עליונה אלא לעם היהודי בלבד. בפרט יש להדגיש, כי האיסלאם מעולם לא ראה בירושלים עיר קדושה שוות-ערך לערים הקדושות האחרות שלו. איני אומרת זאת מלבי, אלא מסתמכת על דברי מלומד גדול וחשוב במרחאות, ד"ר גייטין, שכתב על כך, והדברים נתפרסמו ברבים.

ירושלים נעשתה חשובה בעיני הכובשים הערבים ברגע שהבחינו בערך הפוליטי של הכיבוש הזה. נא נבחון מה היה מצבה של ירושלים, ומה היה הסטטוס, אשר לו כל-כך חרדים עכשיו. היתה זו עיירה נידחת, הרחק בפרובינציה, בלי מים, בלי חשמל, בלי תאורה, בלי תיעול, בלי תנאי תברואה, בלי שום דבר שעושה עיר לכרך, למטרופולין, למקום שלבבות ועינים נישאו אליו. אפילו דרכים מתקונות מן השפלה לירושלים לא היו וגם לא מעבר הירדן, שירושלים נעשתה כל כך חשובה בעיניה.

ואילו ערכים של קדושה החלו לייחס לה? הנה אצלנו, בתורת ישראל, במסורת של ישראל, תופסת ירושלים את המקום המרכזי, את לב ליבה של האומה, כאשר היא לא רק בית מלוכה, מקדש מלך ועיר מלוכה, אלא היא קודם כל מקום קודש הקדושים, מקום גילוי השכינה, מקום עקדת-יצחק, מקום הר-המוריה; העיר, אשר אם יעלה צל של רצון לשכחה, נשבע העם היהודי לאלפיו ולרבותיו "תשכח ימיני אם לא אוזכרי"; העיר שכל תפילות העם היהודי קשורות בה: "ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בימינו", "ולירושלים עירך ברחמים תשוב", "בונה ברחמינו ירושלים", "אור חדש על ציון תאיר", וכנהג וכנהג; עיר שבה התהלכו הנביאים, שנתנו את תורת הצדק והמשפט וחזון השלום העולמי, לעולם ומלואו.

אבל מה הקדושה שייחסו לה בני ערבו שם, בירושלים, על-ידי הכותל המערבי, עמד סוס, אמנם אביר ויפה ואציל, בוודאי יותר אציל מכל סוס ערבי —

שולמית אלוני (המערך, עבודה-מפ"ם):

זה לא סוס.

אסתר רויאל-נאור (גח"ל):

— ובגלל הסוס הזה פתאום נתקדשה ירושלים בקדושה. כל העניין המלאכותי הזה נוצר וחובר כדי לגזול מעם ישראל את עיר ביתו.

והבה נבחון איך התייחסו לירושלים באותם הימים. עוד מעט ותמלאנה חמישים שנה לפרוץ פרעות הדמים בירושלים, מאז ההתקפה הגדולה על ירושלים ועל הישוב היהודי, מאז התארגנה ההגנה על ירושלים

בתחום תכניות ושטחים נוספים בעניין זה. כמובן, בכל אחד מן הנושאים שציינתי עכשיו אפשר להביא דברי ביקורת רבים. כשמדובר על קשרים עם העם היהודי, הוועידה הכלכלית, מיד מתעוררת השאלה: והיכן המרכז לתיכנון? ומה על המרכז לתיכנון כלכלי? אבל אנו קצרי-נשימה ומלאי ביקורת ואי-שביעות-רצון, וזה טוב וזה מפעיל. אני זוכרת שלפני שנה עליתי לחרמון, עם פריצת הדרך לשם. נפגשתי שם עם דרזוים והם אמרו: ישבו כאן תורכים, ישבו כאן צרפתים, ישבו אנגלים, ישבו הסורים — ולא היתה דרך. רק באו היהודים, והנה כבר יש דרך לחרמון. בא החורף וכולנו התאוננו: איזו דרך, זאת לא דרך, אין מסעדות, וכו'. היינו בלתי-שבעי-רצון. אי-שביעות-הרצון הזאת זיזרה פעולות וכבר נעשו דברים חדשים. נעשתה עבודה יוצאת מן הכלל. בחורף זה יהיה שם קיט. אי-שביעות-הרצון הזאת מדרבנת לפעולות.

אבל בתחום אחד, גברתי היושבת-ראש, דמה לי שהנה — מטעמים שיש בהם צידוק ומטעמים שאין בהם צידוק — גשמה הפעולה שחייבת היתה להיעשות על-ידי הממשלה, ולדעתי צריכה היתה הממשלה להקדיש יתר תשומת-לב לנושא זה. אנחנו מדברים על איכות האדם. במדינה שיש בה אוכלוסיה של 2.5 מיליון נפש, תרבות עוני, זנות, פשע, לא אוכלוסיה גדולה מקופחת — זהו לוקסוס שלא נוכל להרשות לעצמנו. אנחנו עדים כיום למרכיבים גדולים של עוני, של זנות ושל הונאה.

אין לנו ועדת שרים לבעיות סוציאליות. אין תיכנון סוציאלי מקיף. שירותים שהיו צריכים להיות בתחום הביטוח, בתחום הזכויות, מתוכננים ועשויים כראוי, הנה על שום שאין הממשלה נותנת עליהם את הדעת במידה מספקת, הופכים להיות שירותים הניתנים לאזרחים כאילו הכל מקרים סוציאליים, בדרך של חסד ולא של זכות.

גם הנושא של העברת נשים לעבודה וגם הנושא של הגברת הילודה בנויים כך, שבכל מקרה נהפך האורח למקרה של סעד, כי בכל מקרה הוא נזקק להמצאות של עובדת סוציאלית. האם זה מעודד? בכל הנושאים האלה של האוכלוסיה הענייה, המקופחת למדי, המפתחת מרכזים חולים באוכלוסיה, לא ניתן טיפול ולא ניתנת הדעת במידה מספקת.

אנחנו מדברים על תיכנון הילדה והגדלתה. הוקמה יחידה. מה טיבה ומה היא יכולה לעשות במסגרת הממשלה, בשעה שהממשלה כממשלה חייבת לעשות למען האזרחים כולם? יחידה כזאת יכולה רק להכין תכנית.

בדבריו, גברתי ראש הממשלה, דיברת על 30 מיליון לירות שניתנו למשרד השיכון לצורך זה. מדוע נעשה הדבר באמצעות משרד השיכון? קראנו לא מזמן את הדיון-החשוב של מפקד המדינה על בגן "טפחות". אני ידעתי את הדברים לפני כן ואמרתי אותם לשר השיכון. הכספים שמוענקים בתקציבים גדולים על-ידי הממשלה למען הציבור מגיעים לציבור ביסודיים ובקשיים כאלה שאין הציבור יכול ליהנות מהם כראוי. הם מגיעים בדרכים עקלקלות. למחלוקת הריכוז הזה ביד משרד השיכון, שכל תכנית השיכון שלו מופרת מבחינת תעשיית השיכון בחמש-עשרה שנה? וזה בתקופה של מחסור במבנים לעולים ולזוגות צעירים.

אפשר שלא להאזין לנו במקום שאנו רוצים כי יאזינו ויסקימו.

כי מי שהופך מה שיקר בעיני אחרים לסיפור על סוס — אפשר לו להפוך את מה שיקר לנו לסיפור אינוס דינה בשכם, וכו'. וצריך להיזהר בכך, עם כל הכבוד לדגשותינו — אף-על-פי שאני חושבת שזכותנו הרבה יותר חזקה ומבוססת מאשר סיפורי התנ"ך. אנו בנינו את הארץ הזאת. אנו חיים בה, ויש לנו זכות לחיים. אבל זוהי הערת אגב, כי לא רציתי שתצא מבית זה פגיעה באמונות ודתות אחרות, תוך התלהבות לאמור-נות רגשות שלנו, וחייב להיות איוון בעניין זה.

אני מזכירה, בדושת גברתי היושבת-ראש, שאנו עוסקים בדיון על משרד ראש הממשלה. ודיון על משרד ראש הממשלה שונה מדיון על משרדים אחרים, מפני שיש בו הזדמנות לעימות, למבחן היחסים של הכנסת כרשות מחוקקת ומבקרת כנגד הממשלה כקולגיום, כגוף, והוא שונה מדיון על כל משרד ומשרד בפעולותיו הוא. עבודתו של הכנסת והממשלה ויחסיהן בחברה דמוקרטית יש בה משום ה"צ'ק אנד באלאנס" — תיפועל וביקורת. ועל כן אין לכוּסס ולהתרעם שבבית זה לע-תים קרובות נשמעת ביקורת על פעולות הממשלה. סיכומו של דבר, ביקורת זו היא חלק מעבודת הממשלה ושמירה על מסלול העבודה הרגיל והנאות שלה במסגרת החוק.

לעתים אני תמהה, ואינני מבינה עד היום, מדוע מראה הממשלה חוסר סבלנות וסובלנות להערות של חברי כנסת מיושבי הכסאות האחוריים, בשעה שהיא מראה סובלנות וסבלנות יתר להודעות של חבריה היא, שמן הדיון שלא יישמעו מפי מי שיושב בפורום של ממשלה, שחבריה שותפים להחלטות, ואילו הם מנהלים ביניהם דיונים וביקורת ומצהירים הצהרות שלא לצורך ולא בתחום פעולתם, מעל במות שונות, ולעתים בצורה הגור-דת את החלטות הממשלה.

אנחנו נמצאים היום בשלב האחרון של המושב האחרון של הכנסת, ומשום כך לא הייתי רוצה לעסוק בפרטים. דמה לי שלאחר ארבע שנים צריך היה לעשות קצת חשבון-נפש, קצת איוון, וגם כל דברי הביקורת-הצודקים והפחות צודקים — הנשמעים בבית זה, אם נשים על כפות המאזניים את העשייה של הממשלה בארבע שנים אלו, כנגד מחדלים וכנגד שגיאות, אין לי ספק שתכריע הכף באותם הדברים החשובים, הקריטיים לחייה — העשייה הגדולה — ותכריע אותה באופן ברור. נעשו דברים גדולים, נשמרו הישגים. דובר על הישגים שנשמרו בתחום הבטחון, היתה תנופה בהתנחלות, בתחום הסלילה והבנייה. הוקם משרד לקליטת העלייה, הוקמה הטלוויזיה. יש לנו ביקורת גם על המשרד לקליטת העלייה — ועוד אגע בכך — וגם על טלוויזיה, בחלקה הביקורת נכונה, ובחלקה איננה מוצדקת. בוודאי אין מוצדקת הצי-פיה שהטלוויזיה תבוא ותבנה דמות חיובית למוסדות של הממשלה והמקורבים אליה, אלא יש לצפות ממנה שתעשה את מלאכתה כשירות אובייקטיבי בתחום החדשות, תוך התייחסות לאמת ולאירועים שהם חדשים. אין תפקידה ליפות. ביקורת בתחום אחר צודקת יותר, אך אל לנו לשכוח שהיא קיימת רק תקופה קצרה.

נעשתה פעולה גדולה ביצירת קשרים עם העם היהודי, וזה בתקופה הקצרה האחרונה. ונעשתה תנופה גדולה

נדמה לי שראשית יש לחשוב ולכוון את הדברים ולא להסתפק בוועדת מנכ"לים לתיאום, שהרי מכירים את המשחק הזה שנוצר בשל ההרכב הקואליציוני עוד מהשנים הראשונות לקום המדינה, כאשר כל אחד מחליט כי איננו עוסק בעניינים שאינם שייכים לתחום משרדו, כדי ששר אחר חלילה לא ירצה לעסוק בענייניו. יש לחדול מזה. יש לשים קץ לריכוז בדברים שנוגעים לאזרחים רבים בתחום השיכון. יש למצוא דרכים של ליכוד הפונקציות של עלייה וקליטה, מן הדגה שהעולה הופך להיות עולה פוטנציאלי עד לקליטתו בארץ. צריכה להיות מערכת אחת ולא שתיים, שתעסוק בכך.

את הטיפול בנושא הדמוגרפי, להגברת הילודה, יש להעביר למוסד של העם היהודי. זה צריך להיות מוסד עצמאי שיעבוד לפי תכנון, ולפי מחשבה מודרנית בנושא זה, ולא ספוגטניות בלבד. ב-1948 לחצה הגברת כגן על ראש הממשלה דאז, חבר-הכנסת בן-גוריון, שמוכרחים לעבור למשפחות מרובות-ילדים. לא היה תקציב, והוא אמר: ניתן מאה לירות בעד הילד העשירי. זו היתה ג'סט. הג'סט הזאת שיבשה לנו את המהלכים, ומאז לא גלגלו את הדברים בצורה רציונאלית ומסודרת. אם כוח-האדם אמנם יקר לנו, אנחנו חייבים לתת על כך את הדעת ולפעול למען הקבוצות החלשות בחברה בדרך נאותה ומכובדת.

היו"ר ד. נצר :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גבון.

יצחק גבון (המערך, עבודה-מ"פ) :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. רצוני להעיר הערות מספר לגבי שני נושאים: האחד נוגע לטלוויזיה בלשון הערבית, והערה שנייה לגבי ההסברה בכללותה. אקדים ואומר שלו היתה הברירה בידי כיום, הייתי מעדיף שלא יהיה חוק רשות שידור, וששירותי השידור יהיו ביד שר אחראי בממשלה, עם אחריות פרלמנטרית, ואם יהיו טענות, או הערות, או בקשות, או טרונות - יש כתובת אל מי לפנות, כי לא מעט מן הביקורת שאנחנו מביאים כיום מוטחת בחזרה באמירה מוצדקת במידה רבה, כי השר עצמו אינו אחראי לדברים האלה, הוא אחראי לענייני הסברה, ולעניינים אלה יש רשות ציבורית. רשות ציבורית זהו גוף המורכב מאנשי ציבור, אבל גם אנשי ציבור הם בשר ודם ככל אדם, ויש להם תקנים משלהם ונוהליהם משלהם, ויש לחפש את הרוח בהרים. אני בעצמי אחד מאנשי ציבור. אמנם אינני חבר במליאה, אך אני חבר באחת הוועדות. אולם אין הרגשה של גוף מרוכב, של דבר מאורגן. אמנם אילו היה הדבר ביד שר בממשלה היתה קיימת סכנה שפה ושם עלול להשתמש בזה לרעה, אולם אז יש ביקורת, יש ועדה ויש כנסת. הערתו זו איננה באה להעלות כאן נושא חדש. ייתכן שאם יהיה מישהו בכנסת הבאה שירצה לעסוק בכך, רצוי שיעשה זאת.

לגבי הטלוויזיה בלשון הערבית. כאן קרה דבר מעניין - התהפכו היצירות. בשעה שהביא השר גלילי לכנסת את הצעת החוק הראשונה, בקשה להקצב בשל טלוויזיה לשעת חירום, אמר בין היתר את הדברים הבאים, ואני קורא ציטטות מקוטעות מתוך "דברי הכנסת" מה-13 בנובמבר 1967: "חברי הכנסת, ישראל תהיה מן האחרונות באיזור שתפעיל שידורי טלוויזיה. סוריה

גם צורת העברת הכספים, גם המצב של הריכוז הגדול, גם חוסר ההתקדמות בטיפול וחוסר האפשרות בדרך קלה ליהנות מכספים אלה - וכונתי לאנשים שלמענם ניתנים הכספים - מעמידים בספק את כל הפעולה. הכספים מוקצבים למען אנשים, שיוכלו לקבל אותם, שיוכלו לקבל הקצאת קרקע, לבנות עליהם בתים, ואם יש צורך - בתים טרומיים. גם אני הייתי פעם זוג צעיר, וללא זכויות של עולה חדש וכדומה. בגיתי לעצמי בית טרומי, הבית במצב טוב. נשאלת השאלה: למה לרכז הכל ביד משרד, שלדעתי הוא מפרז?

הקימונו משרד לקליטת העלייה, והשארנו את העלייה בידי הסוכנות. נוצר מצב של כפילויות, בעוד שמן הדין היה שמשעה שיש עולה פוטנציאלי בגולה, מן הרגע שהוא נעשה עולה פוטנציאלי, יהיה הוא נתון למסגרת של אותו גוף, היינו, ריכוז העלייה והקליטה במשרד אחד, שילכד את כל הפעולות ויתאם בין כולן. מאידך גיסא, כאשר אנחנו מדברים על ריבוי ילודה, הרי זה תפקידו של העם היהודי הדואג לעם היהודי. אין זה תפקידה של הממשלה. לצורך זה יש כספים, ולצורך זה קיימות הסוכנות היהודית והתנועות הציוניות. הן אוספות כספים למען העם היהודי.

ישבת במשרד הגברת זינה הרמן ומתכננת תכנית, נותנת פירוטם לדברים, קופצת לה צפת העיר, ויש לה תיכנון משלה, מנוגד לדרך התיכנון הכללית, ואין זה מקרה בודד.

בתחום אחד פועל המוסד לביטוח לאומי. הוא פועל לפי שיטת החלוקה לעידוד ריבוי ילדים מקופחים, השיטה אינה מעודדת ילד שלישי ורביעי אלא ילד שמיני. כי רק לשמיני מקבלים מענק גדול. פירושו של דבר שאין פונים אל ציבור שיכול לגדל ילדים, אלא אלא דבר לשכבות החלשות שמתפתות בגלל הסכומים האלה ללדת ילד שמיני. הואיל ואין לנו הרבה קנדים לפי הכנסתם, אנחנו מטפחים את הילודה בקרב אוכלוסיות חלשות, ומטבע הדברים יהיו גם הילדים חלשים. לא דואגים להם, כי אין לנו משרד לשירותים סוציאליים. כל שיטת הסעד בנויה ומתוכננת על שיטת ה"קניפל", ולא על צורה של מבנה סוציאלי נכון. יש חוסר תיכנון לפי מחשבה חברתית מתקדמת במשרדים שונים.

בדרך כלל אנחנו מתביישים להדות בקיומן של בעיות כאובות. כאשר נתעוררה הבעיה של "בני טובים", שיצאו לתרבות רעה, הקימונו כלנו רעש. זה היה פופולרי בכל פורום והכל נזעק. החלטנו "להחזיר אותם למוטב". מאידך גיסא, בבית זה אין אומץ לעסוק בנושא של זנות ולטפל בעניין לא בדרכי ענישה אלא באופן סוציאלי מקיף. לא נעשו עדיין מבצרים, ונוהגים כאילו אין בעיה, אך כולנו נוסעים בחבשים ורואים אין קטינות עוסקות בכך. אנחנו מתעלמים, לא רואים, לא שומעים, איננו עוסקים בכך כפי שצריך היה לטפל בנושא זה, למרות שזו צמיחה ברורה של תרבות עוני שאני מדברת עליה.

נראה שבממשלה שיש בה מפלגות סוציאליסטיות, שהדיבור על הרדגה לפרט והדאגה לציבור החלש הוא נושא ענייני בבית הזה ובפי הציבור הזה לעתים קרובות כל-כך, לא ייתכן שאותו גוף שהוא הגוף הסמכותי המבצע, הוא הגוף בעל הכוח והיכולת, לא יערוך תכנית ארוכת-טווח לטיפול בנושא זה.

על-ידי שקיצצו את התכניות בערבית לשעה, ריסקו אותן. אנחנו אומרים לצופה הערבי: ידידי, אצלנו אין לך מה לראות, תסתכל שעה, תשמע חדשות, ואחר-כך תסובב את הכפתור, כי יש היצע גדול.

אילו התכניות בערבית, שנעשו עד עכשיו, היו גרועות, כי אז החרשתי. תמהתי בעצמי לראות את ההתקדמות שחלה בהגשת התכניות בשפה הערבית. לא רק שיש שם קריינית תמזזה ויפה, והייתי ממליץ שתהייה קריינית כאלו גם בשידורים בעברית, אם כי אין לי ביקור רת לגבי הקרייניות בעברית, אך תמיד ניתן להוסיף ולשפר. בשידורים בערבית יש תכנית דוקומנטרית נחמדה, המיועדת לילדים בגילים צעירים — "סמי וסוס", אשר לאחר כל שידור מקבלת למעלה מ-500 מכתבים מג'ניו, מטול-כרם, מחברון, מעזה ואף מתושבים ערבים שביש-ראל הישנה. יש ביניהם כאלה המצרפים ציורים ומתנות. אחד מהם אף כתב שהוא רוצה להסתפר לפי המתכונת של אותו ילד המופיע בתכנית זו. אני מתפלל ששידורים בעברית אין תכנית לילדים מוצלחת כל-כך. אולם הזמן לשידורים בערבית הוא מצומצם, אם רוצים גם לשדר חדשות ותכניות פוליטיות. מה ההתנשאות הזאת שיספיק לכולם? אני חושב שיהיה זה קוצר-ראות אם לא נחזיר את הדברים לתקנם. אני חושב שזה צורך לא פחות חשוב וחיוני מצרכים אחרים שלמענם ניתנה ההקצבה הגדולה.

לא אכנס לפרטים אחרים, משום שאולי אין זה הפורום המתאים.

לגבי כיוונה של הטלוויזיה יש לי הערה, ואני מעיר זאת מתוך חסתייגות, כי לאחר שאמרתי זאת בפורום אחר, נאמר לי שהציטוט לא היה מדויק. אשמח אם השר גלילי יתקן אותי. בהדמנות אחת אמר לנו מנהל רשות השידור בין היתר ואני מצטט מתוך "למרחב" מה-18 במאי 1969, כי "בראשית הקמתה של הטלוויזיה היתה בעיית ההסברה הערבית הכוח הדוחף. אבל זו היתה גישה נאיבית. לא היו לנו אמצעים להראות למדינות ערב את כוחנו ואת מפעל הבניין המתבצע בארץ, וגם היום אין אנו מגיעים למדינות ערב. אפילו השידורים ברדיו אינם מגיעים רחוק". זה לא-נכון, הם מגיעים רחוק מאוד — לכוויית, עדן וארצות אחרות, אולם לא זו השאלה.

מה הוא הכיוון של הטלוויזיה? באותו מאמר שב-*"למרחב"* נאמר: "טענה אחרת של מר אלמוג היתה, כי מאז מלחמת ששת הימים נשתנו היחסים. אז קיוו שהטלוויזיה היא מכשיר לשלום, בעוד שהיום ידענים שאין הטלוויזיה כלי תעמולה נגדית ואין היא יכולה לקדם את השלום. הטלוויזיה היא גורם של הסברה, בידור ואינפורמציה, אבל במתכונת המתאימה פחות או יותר לצרכים הריאליים של האוכלוסיה." ואני — הוסיף — "היחס של שלוש שעות לעומת שעה אחת משקף פחות או יותר את מספר המקלטים שבידי האוכלוסיה." עד כאן לשונו.

הייתי אומר, קודם כל, ששמחתי לשמוע הכחשה לדברים אלה, אבל אני אומר אותם כאן והייתי שמח אם השר הממונה על ההסברה יכחיש אותם או יתקן אותם או יבהיר את הדבר. עד כאן לעניין הטלוויזיה בערבית.

הערה שנייה — לעניין ההסברה בכללותה. נתקיימו

משרדת חמש שעות רצופות, לבנון — 22 שעות; עיראק — 14 שעות; מצרים — 26 שעות. ממלכת ירדן מתקרבת גם היא אל הסף. אני מוסיף: בינתיים היא עברה את הסף והיא משרדת כמה שעות, תכניות יפות, ומי ששומע ומבין ערבית — אני ממליץ שיסתכל.

השר גלילי אמר, בין היתר, כי הוועדה שהוא מינה לצורך בדיקת הקמת הטלוויזיה לשעת חידום המליצה כדלקמן: "להפעיל ציוד זה לכיסוי מירבי של אוכלוסיה ערבית כדלקמן: משדר שיהיה מכוון לכיסוי רצועת עזה ובה אוכלוסיה של 300,000 נפש; משדר בחיפה לכיסוי חיפה העיר, לאוכלוסיה של 250,000 נפש; משדר שיהיה מכוון לכיסוי איזור חברון, לאוכלוסיה של 50,000 נפש, וכיוצא בזה. כן מוצע להתקין משדרים קטנים בבית-לחם, טול-כרם, ג'ניו, נצרת, באר-שבע, ערד, יריחו. משדרים אלה אינם עולים ביוקר רב, ובאמצעותם אפשר יהיה להגיע לידו טווח מירבי."

השר גלילי דיבר אז על חשיבותה של הטלוויזיה בערבית, דברים שאני חותם עליהם בשתי ידי. הוא אמר אז: "אשר לשעות השידור, הריני מדגיש כי עד להחלטה אחרת, שתתקבל רק לאחר אישורה העקרוני של הכנסת, אנחנו נערכים לארבע שעות שידור בטלוויזיה של חידום, מהן שלוש בערבית ואחת בעברית."

באותו דיון אני עבדכם אמרתי שלוש שעות שידור בערבית לעומת שעה אחת בעברית, זה יותר מדי, כלומר, שלא יהיה לנו כוח לשאת בזה, והצעתי לחלק את השידורים בצורה אחרת מבחינת הקצאת הזמן. שאלתי אז: מה זו שעה אחת בערבית בטלוויזיה לשעת חידום, "מה עושה שעה יתומה ערבית זו בתוך ארבע השעות"? כנראה הצלחתי כל-כך לשכנע, שהיום התהפכו היוצרות — יש שלוש שעות שידור בערבית ושעה אחת בערבית.

אני חושב שעל-ידי כך אנו עושים עוול לא לצופים הערביים, כי יכול מאוד להיות שאותו ציבור שאליו אנו מתכוונים — ואינני מדבר על ערביי ישראל הישנה, אלא לציבור הערבי בשטחים ואף לציבור הערבי מעבר לגבול — יכול מאוד להיות שהוא אישם אם בכלל לא תהיה טלוויזיה שלוש בערבית, כי שמענו כבר הדים מארצות אחרות, שמהירים שם מפני הסתכלות וצפייה בטלוויזיה שלנו בלשון הערבית. למדינות הערביות השידורים שלנו אינם דרושים. ייתכן גם שאינם דרושים לערבים בשטחים, אבל אם אנו סבורים שהם דרושים למדינה, ואנחנו משקיעים כל-כך הרבה אמצעים ודמים, דמים תרתי משמע, כדי לשכנע אותם בגבול מצרים, כדי לשכנע אותם בירדן, האם איננו יכולים לשאת בהוצאות נוספות כדי להוסיף את השעה הזאת בערבית? עתה היא מקוטעת, היא בת חורגת, בת שנואה, מעין הגר שצריך להרחיק אותה למדבר.

היו שתי שעות בערבית ושתי שעות בערבית. שעה אחת בערבית היתה משותפת — הקרינו סרט עם תרגום בערבית ובעברית — אך היא בוטלה. לא רק שאין התקדמות, אלא שחלה נסיגה בעניין זה. אינני מבין איך הדבר הזה עולה בד בבד עם רצונו להסביר ולהגיע אל לבות הערבים. יש סרטים רבים שאפשר להקרין עם תרגום בערבית ובעברית. יש גם סרטים דוקומנטריים שמשמחים שים בהם בתכנית הערבית, ואפשר לצרף בתרגום שלמטה שורה בערבית, ותהיה זו שעה משותפת לשתי התכניות.

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (נבון, ש. תמיר, נצר); (תשובת השר י. גלילי) (נצר, גלילי) —

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
לא "גם".

יצחק נבון (המערך, עבודה—מפ"ם):
כן, "גם".

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
אלה שני צדדים.

יצחק נבון (המערך, עבודה—מפ"ם):
כן, "גם".

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
דע מאוד.

יצחק נבון (המערך, עבודה—מפ"ם):
שמע עד הסוף. אנחנו מתווכחים כמו על מקף בין שתי מלים.

היו"ר ד. נצר:
עוד מעט נגיע לגאמות.

יצחק נבון (המערך, עבודה—מפ"ם):
אני מקנא ביושבת-ראש שיכולה להעיר הערות ביניים. אני אינני מרשה לפעמים. מה לעשות.

ובכן, גם אותם חיילים הנמצאים בבקעה ובגבולות כאשר תפקידם לירות ולהילחם — יש בהם גילויים אנושיים ואחוזה, ואין בהם שמץ של שנאה לאויב, והרצון הפועם בהם הוא של שלום. זאת צריך להראות באיזה מקום.

יש גם תרבות, יש תיאטרון, יש תזמורת, יש מה שקוראים הדמות, הדמות של ישראל, ואני שואל: מי עושה זאת, מי מנצל, מי מראה, תפקידו של מי להראות? אני חושב שהגיע הזמן שענייני הסברה פנים והסבר רת-חוץ, שכל הנושא הזה יעבור לפסים אחרים, תוך ראיית ההסברה כעניין אחד ואחיד, וכן להסיק מזה את המסקנות המעשיות, הטכניות והאירגוניות, המתבקשות מגישה זו.

2. תשובת השר י. גלילי

דים של הפעולה, שכן יש ריבוי רשויות וחסרה הפעלה מרכזית ממקור אחד מוסמך. באתי לכלל מסקנה, כי דרושה רפורמה של מבנה מערכות ההסברה במגמה לבנות אותן כמערכת אחת, שאינה מפרידה בין פעולת ההסברה בישראל לבין הפעולה בחוץ-לארץ, בלא הפרדה בין משרד ראש הממשלה, משרד החוץ ומשרד הבטחון.

בעת הזאת דרושה סמכות ממשלתית מרכזית עם אחריות פרלמנטרית לכל מדורי ההסברה של מדינת ישראל. זו תהיה גם רשות מתאמת בין המשרדים השונים. וכל שכן מן ההכרח להעמיד לרשות מאבק ההסברה אמצעים כספיים בממדים אחרים משיעורנו עד כה, כדי לאפשר פיתוח מגמות ושיטות חדשות בהסברה.

חברי הכנסת, כל מי שעוקב אחר פעולת ההסברה יבוא לכלל מסקנה שדרושה לנו אינטרפרטציה משולבת, אינטגרלית של פעולות ההסברה, ולא דגש משרד-חוץ או דגש משרד-בטחון, אלא נאמנות קפדנית להחלטות

כאן הרבה מאוד דיונים על ענייני ההסברה. רצוני לגעת רק באספקט אחד, והוא: הקשר שיש בין הסברת פנים להסברת חוץ, וכזו יותר — נגד ההפרדה המלא-כותנית שמדי פעם אנחנו שומעים עליה, כאילו ישראל אינה מקשה אחת, כאילו בעיותינו אינן חטיבה אחת, כאילו יש לנו שתי אמינות: אמת אחת פנימית ואמת אחת חיצונית.

נגיח שיש כאן, ואמנם יש בירושלים, להקת מחול משותפת יהודית-ערבית, והיא מופיעה; מי הוא זה שתפקידו לדאוג שהסי.בי.אס. או האנ.בי.סי יצלמו את המופע הזה וישלחו אותו לחוץ-לארץ, להראות אותו, להראות את הצד השני של המטבע או אם יש קורסים ובחס מלמדים תפירה או מלמדים עברית, או פעולות משותפות אחרות יהודיות-ערביות, כגון העזרה הטכנית שלנו לחקלאים הערביים? נכון שפיצוץ בית הוא דבר דרמטי יותר, אבל קורים עוד דברים בארץ, בנוסף על כך.

שר גואם ומופיע כאן. הוא גואם פה בארץ — וגואם מתפרסם בחוץ-לארץ, בין שירצה ובין שלא ירצה. אין זה תלוי בנו כלל וכלל. הוא גואם פנימה — דבריו יצאו החוצה. כל אחד שהיה בחוץ-לארץ מדמין לו לראות — והוא בודאי מופתע מכך — אילו הדים יש ואילו כותרות נותנים לנאומים של השרים שלנו בארץ. אני חושב שהשרים בארץ היו מאוד נהנים לראות את המקום הרב שנותנים לדבריהם, ביחד כשיש דבר-מה פיקנטי או חילוקי-דעות.

ובכן, ישראל יש לה דמות להראות, דמות שהיא לוחמת וגלחמת וגאבכת וגם יוצרת. אבל מלבד מה שהיא לוחמת על קיומה ועל נפשה, יש בה גם גילויים אנושיים נפלאים, שגם אותם חיילים קשוחים...

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
לא "גם".

יצחק נבון (המערך, עבודה—מפ"ם):
חבר-הכנסת תמיר — כן, "גם".

היו"ר ד. נצר:
תם הדיון. רשות הדיבור לשר גלילי, לתשובה.

השר י. גלילי:

גברתי הישבת-ראש, כנסת נכבדה. נטלתי את רשות הדיבור, ברשותה של ראש הממשלה, כדי לעמוד על כמה צדדים של נושא ההסברה, מאחר ושירותי ההסברה, שאני ממונה עליהם, משובצים מבחינת התיחום המשרדי במסגרת משרד ראש הממשלה.

אפתח בכך שאגיד, כי שלוש השנים שאני נתון במלאכה הזאת, ואף-על-פי שהיא מוגבלת לעניין ההסבר — דה בישראל ואינה משתרעת על הפעולה בחוץ-לארץ, רכשתי נסיון, שכאשר אני מסכם אותו אני מצטרף לדעות שהובעו בדיון הזה בכנסת מפי חבר-הכנסת הררי וכן מפי חבר-הכנסת נבון. הנסיון שגורש לאחר מלחמת ששת הימים, ובעיקר התחויות לעתיד, הביאו אותי למסקנה, כי המערכת הכללית של ההסברה הישראלית אינה מתאימה לצרכים, לא מבחינת המבנה ולא מבחינת הממ-

עתונאי חוץ העושים את שירותם בישראל ומדווחים על המתהווה בה ועל ההתרחשויות המלוות את חיינו בארץ. רבים מהם עושים עבודתם בכשרון, בנאמנות, מכל מקום, ישראל היא מוקד של התעניינות בעתונות העולם. היחס שלנו אל עתונאי החוץ, בעשותם את מלאכתם, הוא אחד התנאים הבסיסיים הנדרשים כדי לעורר בקרבם אמון לכוונתנו ולמדיניותנו. ואני קורא מעל הבמה הזאת לכל מי שקריאה זו תגיע אליו, להתייחס אל עתונאי החוץ בדרך-ארוץ ובמידה מלאה של הכנסת אורחים, לכבד את כרטיס העתונאי שבידם, לסייע להם במלאכתם. שכן היו מקרים, אמנם נדירים, שנתנו לעתונאי חוץ סיבה מספקת להתאונן על היחס אליהם, והייתי מאוד מבקש שמעוותים אלה לא יישנו.

אני רוצה להגיד לחברי-הכנסת אברמוב שבמשך הזמן האחרון היו אלפי ביקורים של עתונאים, מדענים, אורחים, תיירים בשטחים החדשים, ואנחנו משוכנעים שזוהו אמצעי הסברה יעיל ביותר.

בנושא אחד הטיח חברי-הכנסת אברמוב כנגד רשות השידור ביקורת שאין לה כל בסיס במציאות. בדבריו על שידורי הבחירות אמר, כי למרבה התמיהה והצער תבעה רשות השידור כי במקום שהמועמדים יופיעו אישית על מסך הטלוויזיה, יימסרו לטלוויזיה סרטונים שיופיקו על-ידי המפלגות, ביוזמתן ועל חשבונן, ובדרך זו — טוען חברי-הכנסת אברמוב — תימנע מן הקהל האפשרות להכיר את המועמדים כמות שהם. טענה זו של חברי-הכנסת אברמוב אין לה על מה שתסמוך. רשות השידור לא תבעה זאת. חוששני שיש כאן בפשיטות אי-הבנה. רשות השידור הציעה לוועדת הכנסת, שטיפלה בנושא, שהקצב שיוקצב למפלגות בטלוויזיה בעת מערכת הבחירות ינוצל לשידור תכניות שהמפלגות תקבענה בעצמן, ואולי אף תדאגנה להפקתן. שכן, אם נלך בדרך אחרת, רשות השידור חושפת את עצמה לטענות חמורות שלא תוכל לעמוד בפניהן. רשות השידור רוצה שכל מפלגה תקבע בעצמה את תכניתה בגדל הזמן אשר יוקצב לה. רשות השידור תשדר את התכנית. אני צריך לומר כי יהיה מגוון למדי אם המפלגות לא תשתמשנה בהודמנות לאפשר למועמדים שלהן להופיע על מסך הטלוויזיה, אם גם לא לכולם. יש מפלגות שמציגות 120 מועמדים ברשימת המועמדים, ואין אנחנו מוכנים להעמיד לרשותן את כל הזמן הדרוש על מנת שכל מועמד ישתבח בדיוקנו הנאה, בקולו הערב, ובתוכן דבריו המשכנעים; אבל אין ספק שכל מפלגה, בזמן העומד לרשותה, תהיה חפשיה להציג את המועמדים שלה, על מנת שלא נבזבז את הסגולה הספציפית שיש למכשיר הטלוויזיוני בעת בחירות.

בהזדמנות זו אני רוצה להביא לדעת הכנסת, כי נמלכתי בדעתו של היועץ המשפטי לממשלה בדבר רשותה של הטלוויזיה לשמש למערכת הבחירות להסדרת רות העובדים. קיבלתי מאת היועץ המשפטי לממשלה חוות-דעתו מה-25 במאי 1969, האומרת כי הנושא הזה כולו הוא בתחום שיקול-הדעת החפשי של רשות השידור. היינו, הרשות רשאית לסרב לקיים שידורי בחירות להסתדרות העובדים או גם להסכים להם, ובלבד שהוא הדבר כפוף להוראות החוק המחייבות לשקף באופן נאמן את הדעות השונות.

מכיוון שכך, היה לנו דיון משותף בוועדת השרים

של הממשלה ולמדיניותה הכללית; וכן יבוא לכלל מסקנה שהאמצעים המוקדשים לצרכי הסברה עד כה מפגרים במידה משוענת אחר הצרכים.

אולם העניין אינו רק בתקנת המבנה של מערכות ההסברה, אלא יש להקפיד על כמה מושכלות עיקריים בשיטות הפעולה, כגון הפעלת גורמים של התנדבות ואי-הסתפקות רק בגורמים ממלכתיים; הסתייעות בכוחות מקצועיים ואקדמיים, מומחים במדעי החברה, מומחים לפרסומות וליחסי ציבור; שימוש מוגבר בטכניקה חדישה של אמצעי-תקשורת כמו קולנוע, רדיו וטלוויזיה; הפעלה מוגברת של אקדמיים וסטודנטים בארץ, וכן של ישראלים היוצאים לחוץ-לארץ; יתד הסתייעות באירגונים וולונטריים וסוגיהם לטיפול קשרי מידע והסברה עם עמיתיהם בחוץ-לארץ; הידוק שיתוף-הפעולה עם הסוכנות היהודית ועם אירגונים ציבוריים.

ההסברה הישראלית אינה יכולה להישאר בגדרי המישור המדיני-דיפלומטי. היא מוכרחה להשתרע גם על פני המישור הערבי, האדיאלוגי, שכן לשנים הבאות נשקפת לנו חזית בענייני הסברה, ואין מנוס מהעמקת ההבנה למורשת של העם היהודי, לזיקת העם היהודי לארץ, לזכותו על הארץ, לאחדות הכל-עולמית של העם היהודי וכיוצא באלה.

אין ספק שמקום מרכזי בהסברה חייב להיות לנו-שאינו כמו היהודים בברית-המועצות; ההארה של גילוי-יים אנוטישמיים בכל מקום שם הם מתגלים; ועל כל אלה — יש לדאוג לטיפול המורל של העם בישראל מפני תופעות של ערעור על עצם זכות קיומנו, המתגלות לא רק בחוץ, אלא, בגילויים חולניים, גם מבית.

כל שכן שיש לטפח את רשות השידור.

מכאן אעבור לכמה בעיות שעלו בדברי חברי הכנסת. אפתח בדבריו של חברי-הכנסת אברמוב, שהיו לו כמה הערות מעניינות בענייני הסברה ורשות השידור. יש שמח לבשר לחברי-הכנסת אברמוב שדבריו על הצורך להפעיל את לשכת העתונות הממשלתית כל ימות השנה נתאחרו במקצת והאינפורמציה הרלבנטית לא הגיעה לידעית, שהרי מראשית חודש מארס שנה זו לשכת העתונות פתוחה שבעה ימים בשבוע, עשרים וארבע שעות ביממה. מלבד זאת נעשו שיפורים טכניים חשובים, כמו העברה בו-זמנית של מסיבות עתונאים בתל-אביב ובירושלים, וכן עומדת על הפרק מערכת שיפוי-דים נוספים.

בהקשר זה אני רוצה לומר לחברי-הכנסת אברמוב, שלשכת העתונות הממשלתית עושה מאמצים באורח שיטתי לערוך סיורים של עתונאים ושל קבוצות מוזמנים במרחבים החדשים שבשלטונה של ישראל, על מנת שהם יעמדו בעצמם על המהות של המדיניות הישראלית במרחבים הללו, ויתרשמו באורח בלתי-אמצעי מן המדיניות ההומאנית שאין עמה התערבות בענייניה הפנימיים של האוכלוסייה, למען יזכחו לדעת כי ההתערבות הישראלית מגבילה עצמה לבעיות בטחון בלבד, ולמען יעמדו על הערך הקונסטרוקטיבי של המדיניות הישראלית בשטחים, עליו עמדה גם ראש הממשלה בדברי הפתיחה שלה.

חברי הכנסת, בהזדמנות זו אני חייב להעיר מעל הבמה הזאת שאנחנו חייבים תודה לעשרות ומאות של

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (תשובת השר י. גלילי) (גלילי, כהן-צידון) —

זה ביטוי למדיניותה של רשות השידור, לרצונה של הכנסת?

חברי הכנסת, אני רוצה לומר לכם באופן שאינו משתמע לשני פנים: לרשות השידור אמנם יש סמכות משלה, אך יש ערך רב להתבטאויות של הכנסת. כשר הממונה על הקשר עם רשות השידור, אני מכריז ואומר, שאין זה מתפקדה של הטלוויזיה להראות ערים בישראל, רק על אורותיהן, להראות ראשי ערים בישראל רק בשעה שהם גוזרים סרטים בעת פתיחת מפעל תרבו-תי או מפעל כלכלי חדש. יש לטלוויזיה ולשידורי הרדיו...

שלמה כהן-צידון (המרכז החפשי)
פעם היה זה תפקיד יומן החדשות.

השר י. גלילי:

מתפקידים של שידורי ישראל — בין השידור הקולי ובין השידור החזותי — להאיר בעיות, להאיר מצוקות, להציג בעיות על סדר-היום, ואפילו הדברים קשים ומוריס. אין מתפקידים להציג את ישראל רק על אורותיה הגדו-לים. ואולם, עם שאני קובע הנחה זו כמקובלת על כולנו, יש ויש לדאוג לאיזון הפרופורציות המתאימות. אין להציג עיר או מפעל בישראל רק על אורותיהם, אבל אין להציג אותם כסדום. אין לי ספק כי יש מקום לביקורת על תכנית כמו "ירוחם", באשר אני משוכנע שבירוחם יש הרבה מאוד אור השופע מתהליך ההשתרשות, מהחוסן העברי-הישראלי המתגלה עם התחדדות העולים אל קרקע המולדת. למחרת השידור על ירוחם פרץ אלי סגן השר לקליטת העלייה, ידידי אליאב — שלא מכבר עבד כסגן שר המסחר והתעשייה — וסיפר על המאמצים שהושקעו בירוחם, על מפעלים לתפארת שהוקמו בירי-חם. האורות לא באו על שיקופם בשידור זה.

אני מסכים לדעתם של חברי-הכנסת אברמוב ונבון, שאנו צריכים להתייחס בסלחנות לטלוויזיה כמדיום העושה את צעדיו הראשונים. אבל אין סיבה להתיר לטלוויזיה להצליף בשוט הביקורת התמורה ביותר, ואילו היא עצמה תיהנה מחסינות, כאילו היא טלית שכולה תכלת.

לכן, מותר לראש עיר בישראל למתוח ביקורת. ואין שום אמצעי למנוע דאש עיר בישראל, שמצא עצמו נפגע, מלמתוח ביקורת. צריך להגדיל את סמכו-תה של רשות השידור, על מנת שתהיה איתנה לעמוד בפני הביקורת, ותהיה קשובה לביקורת צודקת.

חברי הכנסת, לא פעם ישנם שידורים אשר אינם לרוחי. לפעמים אני מתרשם שעורך תכנית מסוימת מתנכר למצוקת המדינה הוואת, העומדת במאבק על קיומה. לא רבים שבעו רצון מן התכניות ששודרו לאחרונה בעקבות הפיצוץ הנפשע שנעשה בקרבת הכותל המערבי. לא היתה פרופורציה מתאימה בין הצגת זווית מעשה הפיצוץ לבין הבעייתיות הכרוכה בהפעלת אמצעי בטחון הכרחיים כדי למנוע הישנות מקרים כאלה. אני סבור שבנושאים הנוגעים למאבקים המדיניים ולמערכת הבט-חון — הנושאים הבסיסיים של המדינה — חייבת רשות השי-דור לעמוד לשירות המדיניות הישראלית המוסמכת, בהארה של הופעות, בביטוי משמעותי המדינית כי אנו נמצאים במאבק על עצם קיומנו. שידורי ישראל צריכים להגיש סיוע אחראי למאבק שלנו, וכמובן, מבלי להטיל

לטלוויזיה עם הוועד המנהל של רשות השידור. ביולי שנה זו, החליט הוועד המנהל, על-פי רצונו החפשי וסמכותו, במגמה חיובית ופתח במשא-ומתן עם הסתדרות העובדים בדבר קביעת הזמן ופרטי התכניות. המגמה היא כמובן להעמיד את הזמן על המינימום; המינימום לא יהיה על חשבון רשות השידור, אלא על חשבונה של ההסתדרות.

במהלך דבריו נגע חברי-הכנסת אברמוב בנושא רציני מאוד הנוגע לתכניות הטלוויזיה, נושא ההתערבות של רשות השידור. אני שמח לציין שעד הרגע הזה — בדיון זה לא יהיה עוד סיפק בידי חברי הכנסת להתחרט על כך — לא שמעתי טענה בדבר התערבות הממשלה. אני שמח לציין את העובדה הזאת. טענה זו אינה נשמ-עת באשר אי-אפשר לסמוך אותה על עובדות כל-שהן. לעומת זאת אני פוגש בחברי כנסת, שהיו מאבירי התבי-עה לעצמאות ריבונית של רשות השידור, שמתחילים להרהר אחר דעתם זו. הם זוכרים באהבה ובנענושים את הימים שקול ישראל היה צמוד לשולחן ראש הממשלה והיה קשור אותו בקשרי טלפון. אינני מתנגע לימים אלה. אני חושב שהכנסת הטיבה לעשות בכך שכו-ננה את רשות השידור. עכשיו, כאשר אין מקום להתאונן על התערבות הממשלה, התחילו להתלונן על התערבות רשות השידור... והפעם לא בשם עצמאות רשות השידור אלא בשם העצמאות הריבונית של מנהל התכנית. חברי הכנסת אברמוב אומר, כי יש תופעה מדאיגה, זו התופעה של התערבות מצד רשות השידור בעניינים שהם בתחומם של עורכי התכניות, ושל לחצים עליהם. "כידוע" — אמר חברי-הכנסת אברמוב — "עורכי התכניות חיי-בים לעשות מלאכתם בהתאם למדיניות שנקבעת על-ידי המוסדות המוסמכים של רשות השידור. אך במסגרת מדיניות זו רשאים עורכי התכניות ליהנות ממידה של אוטונומיה, על מנת שיוכלו לפתח יזמה ועניין".

לחצים — מצד מי? להלן מתברר שחברי-הכנסת אברמוב מתייחס לשני סוגים של לחצים: לחץ מצד מוסדות רשות השידור, ולחץ מצד רשויות מקומיות ומוסדות ציבוריים המפעילים ביקורת, שיש בה משום הפעלת לחץ בלתי-הוגן, וכדוגמה לדבריו מביא הוא את הביקורת של ראש העיר אילת על שער זו הופיעה בטלוויזיה "לא רק על אורותיה אלא גם על צלליה".

חברי הכנסת, אני חייב לומר שאנו עוסקים בנושא מורכב ביותר. אין ספק שכל מנהל תכנית זקוק לאווירה המאפשרת לו עבודה רצינית. לא זקוק למרחב של יזמה. הוא זקוק לדפוס שבו יוכל לצקת את טעמו, את חושי, את דרכו באמנות, ביופי, שיטתו ביצירה ובהארה של הנושא. אבל כולנו הרי יודעים שכאשר הפיקעה הכנ-סת את רשות השידור מסמכותה של ממשלת ישראל, לא החליטה להעביר סמכות זו באורח בלעדי למנהל התכנית. חברי-הכנסת אברמוב אומר, שאין ספק שמנהלי התכניות צריכים לפעול בגדר המדיניות של רשות השידור. אבל לביצוע המדיניות דרושים גם הדרכה, עצה, לעתים הגבלה, ביקורת, ולעתים גם איסור.

הנה אומר חברי-הכנסת אברמוב, שהיתה ביקורת חריפה על עיר בישראל שהופיעה "לא רק על אורותיה אלא גם על צלליה". מה יקרה אם יתברר כי עיר או עיירת-פיתוח מופיעה על המסך רק על צלליה? האם יהיה

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):
זה נכון.

השר י. גלילי:

השידורים שבעה ימים בשבוע אינם תלויים עוד בהרשאה של הכנסת, אלא בגורם אחד בלבד — בהכרעת רשות השידור לשדר שבעה ימים ברמה הנאותה. לא במקרה אני מדגיש את שתי המלים האחרות: נות "ברמה הנאותה". מצד, ההנחה לרשות השידור היא להקפיד על הרמה, לא להיחפז. אין עוד כל סיבה מדינית לעכב הפעלתם של השידורים שבעה ימים בשבוע, כל אימת שרשות השידור תהיה מוכנה לכך. מתוך רצון להגיע לרדי הפקה מירבית, רשות השידור עושה כל שביכולתה כדי להגיע לשלב זה, ואיני מוכן לנקוב עכשיו את המועד.

דברים אחדים לזכרנו של חברי הכנסת נכון. אכן אמת הדבר, כי בשלב מסוים בדברי ימי הטלוויזיה הישראלית, בסמוך מאוד להחלטה ששתי הימים, היתה המלצה — שעליה הודעתי בכנסת — כי נשדר ארבע שעות, שלוש שעות בערבית ושעה אחת בעברית. חברי הכנסת נכון וחברי כנסת אחרים לא חייבו את ההצעה הזאת, הן מפני שחשבו שהעברית יוצאת מקופחת, והן מפני שחברי הכנסת נכון העלה ספק אם יהיה ברשותנו כוח האדם שיוסיפק להפיק בערבית תפוקה כזאת בזמן קצר כל-כך.

בחלוקת הזמן בין עברית לערבית כבר הודעתי והסברתי לפני חודשים אחדים, שמשלש סיבות נשתנתה חלוקת הזמנים בטלוויזיה: הסיבה האחת — העדר כוח האדם. אכן צדקו אלה שחזו מראש, כי יקשה עלינו לרכז ולהכשיר את כוח האדם לשידורי הטלוויזיה בערבית ברמה הנאותה. ואמנם חסר כוח-אדם, וזו אחת המגבלות לגבי פיתוח תכניות השידור בערבית. הסיבה השנייה נעוצה בהפרש העצום בין מספר המקלטים שבידי אזרחי ישראל שאינם ערבים לבין מספר המקלטים שבידי הערבים, לרבות תושבי השטחים החדשים. בעוד שבשראל נרכשו בחודשים האחרונים 100,000 מקלטים, נתברר, כי בין הערבים מספר המחזיקים במקלטים הוא קטן הרבה מכפי שחשבנו ב-13 בנובמבר 1967. מכיוון שכך, אין לשלול מרוכשי המקלטים את זמן השידור המינימלי, באשר גם משך הזמן הקצר רחוק מלספק. חברי הכנסת גרוס כבר ציין, שגם אנשים דלי-אמצעים ביותר אינם נמנעים מלרכוש מקלט טלוויזיה.

הסיבה השלישית היא המגבלה התקציבית. לחבר הכנסת נכון היתה הזדמנות לשמוע מפי מנהל רשות השידור, מר שמואל אלמוג, שדבריו שהובאו ב"למרחב" אינם מדויקים כל עיקר. מכל מקום אני משוכנע, שגם מר שמואל אלמוג, ככל שאר חברי הוועד המנהל, לרבות חברי כנסת, שעמדו ליד עריסתה של הטלוויזיה, רואים בטלוויזיה לא רק מכשיר לאינפורמציה ולבידור, אלא רואים בה מכשיר לשירות ערכי ומגמותיה החיוביות של ישראל, ובכלל זה — מאבקה לשלום. שירות זה יכול להיתן על-ידי הזמנת תעמולת הכוזב ודעות עיוניות: הדבר יכול להיעשות על-ידי הארה חיובית של ישראל כמות שהיא, האמת שבה, היצירה שבה, גורמי הקדימה שבה, ובשום פנים אין לוותר שהטלוויזיה תסייע למדיניות השלום, והעובדה שהשלום עודנו רחוק אין בה כדי

אלם על השקפות, מבלי להסתיר עיוותים, אם ישנם, ומבלי לשמש מכשיר רשמי לממשלה לבדה.

חברי הכנסת, אני רוצה להביא לידיעתכם, כי מכמה צדדים נשאלתי בדבר סדרי התיאום של הודעות דובר צה"ל עם גורמים אחרים בממשלה. דובר צה"ל מוסר את הודעותיו בהתאם לסדרים שנקבעים ביו לבין הרמטכ"ל ושר הבטחון. אך בכל הנוגע להודעות על פעולות יומות, הרי הן מתואמות עם משרד ראש הממשלה ועם משרד החוץ, בשלב ראשון — בוועדת השרים המתאימה, בשלב שני — בניסוח הטקסט של ההודעות עצמן. עוד לפי קביעתו של ראש הממשלה המנוח, לוי אשכול, והדבר נמשך גם עכשיו — אני עבדכם מתאם עם שר הבטחון ועם שר החוץ את כל ההודעות, שנמסרות על-ידי דובר צה"ל, בדבר מבצעים יומיים, ולעיתים אף ראש הממשלה מוצאת לנכון ללוות הודעות דובר צה"ל בהודעה מדינית מטעם לשכת ראש הממשלה. אני שמח להגיד כי קיים כאן תיאום מבורך אשר יש להמשיך בו.

חברי הכנסת, בעת האחרונה היו בעתונות התבטאויות בלתי-מדויקות לגבי המועד בו יתחילו שידורי טלוויזיה שבעה ימים בשבוע. עקרונית, הבעיה הוכרעה לחיוב על-ידי הממשלה ואושרה על-ידי הכנסת.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

זה לא נכון, אדוני השר. ההחלטה לא אושרה על-ידי הכנסת.

השר י. גלילי:

אבל נכון שאתה מפריע לזו

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

לא על זה היה הוויכוח בכנסת. הוויכוח בכנסת היה על הצעת אי-אימוץ.

השר י. גלילי:

אני מבקש או מחבר הכנסת גרוס או מהיושב ראש להגיד לי מתי חברי הכנסת גרוס חדל להפריע.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל)

הכנסת לא דנה על הפעלת הטלוויזיה בשבת. הכנסת דנה בהצעת אי-אמון.

השר י. גלילי:

אגדיר בדיוק מה היה. הדבר אושר עקרונית על-ידי הממשלה.

שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל):

זה נכון.

השר י. גלילי:

חברי הכנסת גרוס, עם כל המוסקליות של קריאות הביניים שלך, אני מוותר על הליווי המתמיד שלהן. אני מוכן לשמוע עוד קריאות-ביניים אחת, אבל אחד כך הרשני נא להשתמש ברשותי ולדבר.

הממשלה אישרה עקרונית הפעלת שידורים שבעה ימים בשבוע, ובעקבות ההחלטה הזאת הוצעה הצעת אי-אמון לממשלה, וההצעה הזאת נדחתה ברוב גדול של הכנסת, ומעתה הבעיה של שידורים שבעה ימים בשבוע אינה טעונה עוד הרשאה מצד הכנסת.

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (תשובת השר י. גלילי) (גלילי, סרלין); (תשובת ראש הממשלה) (סרלין, מאיר) —

לעזרתה של רשות השידור, כל אימת שהיא תתבע הגדלת האמצעים התקציביים, כדי להגדיל את משך זמן השידור־רים.

אני רוצה לסיים ולומר: אני מודה על שורה שלמה של הערות ענייניות שנשמעו במהלך הבידור הזה בענייני ההסברה, תכנה ושיטותיה. אני משוכנע כי תהיה שהות, אם לא לכנסת זאת, הרי לכנסת הבאה, לתת את הדעת על הנושא הזה, ואני מודה במיוחד לאותם חברי כנסת, שהתייחסו באופן ספציפי לנושא ההסברה, שהיא עכשיו בבחינת זירה אשר מדינת ישראל חייבת לעמוד בה.

תודה רבה.

3. תשובת ראש הממשלה

אשר לסיכום השני, נתקבלה תשובה מברית־המו"עצות להצעות ארצות־הברית, ולמרות העדות ששמענו כאן מפי חבר־הכנסת וילנר שבא ממוסקבה וחבר־הכנסת אבנרי שבא מניו־יורק ומוושינגטון, לצערי הרב לא אוכל להצטרף לעדות זאת, שהכל בסדר וברית־המועצות — על־פי תשובותיה, על־פי רוח תשובותיה — רוצה אך ורק בטובת ישראל. נדמה לי שהמרחק בין העדות של חבר־הכנסת אבנרי על מידת ההסכמה בין הצעת ארצות־הברית ותשובותיה של ברית־המועצות, המרחק בין עדותו ובין המציאות הוא כה רב, עד שהמקור היחיד שממנו שמענו שיש הסכמה כזאת — הוא חבר־הכנסת אבנרי, בכנסת בישראל. כל היתר שהגיע לאוזניו אומר בדיוק את ההיפך. ואיני מדברת על המרחק בין עמדת ישראל ועמדת מוסקבה. אני מדברת על המרחק בין עמדת ארצות־הברית ועמדת ברית־המועצות, ועד כמה שהגיעו אלינו ידיעות, והן הגיעו לעולם כולו, חילוקי־הדעות אינם בנקודות של מה בכך כי אם דווקא בשתיים, שלוש או ארבע הנקודות היסודיות, שגם ארצות־הברית, בשום פנים ואופן — עד עכשיו — אינה מוכנה לוותר עליהן.

מה שקרה עד עכשיו בשיחות "השתיים" וה"ארבע" מוכיח שעמדתנו היתה נכונה וצודקת. אין "במקום". לא יכולות מעצמות גדולות, חזקות, גם ידידותיות, למלא את מקומן של ארצות שמעורבות בסכסוך זה, שעל גבן מלחמה, שלשמהחן יהיה השלום, והן ורק הן מוכרחות להגיע למשא־ומתן ולמסקנה שהן רוצות לחיות יחד בשלום ובשיתוף־פעולה, ועל־פי כך לנהל משא־ומתן ולהגיע לחתימת חוזה שלום ביניהן.

אני רוצה לרשום בשביעות־רצון את ההודעה שנמסרה מטעם מחלקת המדינה בווישינגטון, עם נסיעתו של מר סיסקו למוסקבה. הדיועו שהוא נוסע, וישהה גם בפאריס ובלונדון, למוסקבה לשיחה או לשיחות אחדות, ובכל אופן אין כוונת ארצות־הברית להעביר את המשא־ומתן הממושך למוסקבה, ומר סיסקו ישהה במוסקבה רק שבוע ימים. אני רושמת זאת בשביעות־רצון, לא מפני שמוסקבה פסולה, אלא מפני שמוסקבה היא הבירה שאין בה — על־פי מדיניות ברית־המועצות וממשלתה — נציגות ישראלית, בעוד שיש בה נציגות של כל מדינות ערב הרוצות להיות מיוצגות במוסקבה. ישראל היתה איפוא מוצאת בצורה אבסולוטית מכל מגע עם

לפטור את הטלוויזיה מן התפקיד הזה, ובעניין זה אני תמים־דעים עם חבר־הכנסת נבון.

היו"ר י. סרלין:

מכל קצויו האולם אני שומע שיה, ואיני שומע את הנואם.

השר י. גלילי:

אני מבין, כי הרחש בחלל הכנסת נעוץ בידיעה על הצלחות חיל־האוויר הישראלי יותר מאשר בדיון על הטלוויזיה.

הסיבה האחרונה היא הסיבה התקציבית. השאיפה שלנו היא להגדיל את משך הזמן המשודר בערבית, וחברי הכנסת ובעיקר חברי ועדת הכספים יכולים לבוא

היו"ר י. סרלין:

רשות הדיבור לראש הממשלה, לתשובה.

ראש־הממשלה ג. מאיר:

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. אמנם השר גלילי כמעט נגב ממני את ההצגה, אולם רוצה אני להודיע לחברי הכנסת, כי בשעתיים וחצי האחרונות התנהל קרב בגבול הסורי וחיל־האוויר שלנו הפיל שבעה מיגים 21. כל מטוסינו חזרו בשלום. בטוחה אני, כי בשם כולם יכולה אני לשלוח ברכה לחיל האוויר. אמנם הוא התרגל וכבר הרגיל אותנו לנצחונות, אך בעיקר שמחים אנו כי כל הטייסים חזרו בשלום הביתה. ואם שכנינו, וכל עוד שכנינו, מכריחים אותנו לצאת לקרב, נקווה כולנו, כי מכל התקפה ומכל קרב נצא בשלום, כמו שיצא חיל־האוויר היום, שלשום ולפני שבוע, וככל החיילים האחרים שעומדים במקומות ששם הם עומדים.

חברי הכנסת, הוויכוח על משרד ראש הממשלה התחלק, גם בדרך הטבע וגם בעקבות דברי הפתיחה, לשניים. היו שנגעו פה ושם, אם כי לא היתה החלוקה שווה, במשרד ראש הממשלה על פעולותיו השונות, אך בעיקר נסב הדיון על הנושא המדיני, ובזמנו הדבר טבעי.

אתחיל בשיחות השתיים והארבע. פרט לחבר־הכנסת וילנר ולחבר־הכנסת אבנרי, לא היו חילוקי־דעות ביחסה של הכנסת, יחסו של העם, לשיחות אלה. העמדה הזאת, שהממשלה דוגלת בה ומנסה להסבירה במשא־ומתן ושיחות עם נציגי ממשלות שונות ועמים שונים, לפחות שלוש או שתיים מתוך הארבע, היא עמדה שנתקבלה לא פעם ולא פעמיים ונתאשרה גם בכנסת ועל־ידי הרוב המכריע של העם. בהתפתחויות האחרונות — גם הן ידועות לחברי הכנסת — ניסו ה"ארבע", לפני צאתן לחופשה, להגיע לכל הפחות לסיכום־ביניים כלשהו. הרבו לעמול כדי למצוא נקודות אחדות שצריכות היו לאפשר להן להודיע שלפחות בנקודות אלה הגיעו לידי הסכם. עובדה היא שגם בכך לא הצליחו, וההודעה היחידה שנמסרה לעולם היא, שראשי המשלחות במשא־ומתן יוצאים לחופשה, ונשארו סגניים. בלי לרצות חס וחלילה לפגוע בסגנים, קשה להניח שמה שלא הצליחו ראשי המשלחות, יצליחו לעשות הסגנים, אינני יודעת בכלל אם כוונתם להמשיך בשיחות בתוך השבוע־עות הללו.

זה — שותפות בין יהודים וערבים. ואינני חושבת שצריך לפסול באופן אבסולוטי — אמנם, אני יודעת את הסכנות והפגמים — גם מפעלים יהודיים, אם אין דרך אחרת. חברי כנסת עמדו כמובן גם על עניין ההיאחזויות וההתנחלויות. אם נוציא מן הוויכוח את הבעיה היסודית, שיש חברי כנסת שרוצים לפתור גם אותה דרך ההיאחזויות — יש נקודות בצפון, בדרום ובמזרח. לי אין כל ספק, מפני שאני יודעת שאולי אפילו בקרוב מאוד ישמ"עו חברי כנסת על נקודות היאחזות חדשות באותם המקומות שמבחינה בטחונית וצרכי פיתוח תמצא הממשלה לנכון להקים אותן.

אגיע לדברי חברי הכנסת תמיר. אני רוצה רק להגיד: הוא בודאי יודע. היה משורר, ברנס, ובין השירים הנחמ"דים שכתב, היה שיר ובו בית אחד, והבית אומר כך: "If God had only given us the gift to see ourselves as others see us." "אילו היה אלוהים נותן לנו החסד לראות את עצמנו כפי שרואים אותנו אחרים." אם במקום "לראות" אומר "לשמע" — נדמה לי שהתשובה היא כהלכה.

אבל העניין, חברי הכנסת תמיר, הוא: מדינת ישראל היא כבר בת 21. יש לה כנסת, יש לה ממשלה. רבים מן היושבים בכנסת, ורבים מחבריהם, עשו דברים נדירים. אולי אלה היו הדברים אשר יחד (לא במקום, אלא יחד) עם הפעולה ההתיישבותית והקונסטרוקטיבית הגדולה שגשתה בארץ, והפעולות הבלתי-ליגליות שלנו, שני הדברים יחד הביאו את עצמאות ישראל. ויש להתפאר בכל החוקים שהפרנו בעבר, באשר הם היו חוקים לא-צודקים, וחוקים של כוח זר נגדנו, נגד יהדות, נגד עלייה, נגד הגנה. הפרנו את החוקים ההם, בצדק עשינו זאת, ויש במה להתפאר. אינני רואה כל תפארת במי שירצה להפר חוק ישראל. ואינני רואה כל גבורה וכל דבר מעשי בסיון, אם לא בכביש הרחב — באיזו דרך צדדית להיאחזו במקום כלשהו או להתנחל במקום כלשהו, כשאינן שם מקום לא להיאחזות, לא להתנחלות, לא לפרנסה ולא לשום דבר והתוצאה היחידה שהייתה יכולה להיות: קודם כל להטיל על צה"ל להגן עליהם. ואם חברי כנסת אחרים אינם יודעים על מה אני מדברת — אני בטוחה שתבין הכנסת תמיר יודע יפה.

במדינת ישראל, במשטר דמוקרטי, עם כנסת, עם ביקורת בעתון זה או זה — יש אפשרות לבקר את הממשלה, להביע לה אי-איומן, לבחור אחרת בעוד שלוש שנה או ארבעה חודשים. הכל נתון, הכל לגיטימי, הכל מותר. הזכות הראשונית, הלגיטימית, של כל מיעוט היא לרצות להיות רוב. אינני מבינה את התרעומת על רוב שאיננו רוצה להיות מיעוט. אבל כל מיעוט — לגיטימי שירצה להיות רוב. וזה אפשר להשיג בקלפ, בעזרת הבחורים.

אבל במדינה כשלו — אפילו מכוח געגועים לעבר אין לעסוק בדברים באופן כזה בזמנו שלנו בתוך מדינה עצמאית. ומוחוץ לזה, לממשלה הרבה יותר קשה לתכנן דברים, לעשות דברים בתוך כל מיני חישובים, לפעמים גם דבר כה קטן כמים, למשל.

אני חושבת ששום ממשלה בעבר — בודאי שום ממשלה בעתיד — לא תוכל להתפאר בכך שעשתה הכל. אבל בהסתייגות זו נדמה לי — ואני יכולה לדבר על חלקי רק בשלושה ארבעה חודשים, ויש חברים שזה

המנהלים את המשא-ומתן. אני שמחה שברית המועצות הבינה את הדבר ונקודה זו קיבלה את עמדתנו.

חברי הכנסת חזרו לבעיית התעסוקה בשטחים. נשמעו שתי דעות סותרות. היו חברי כנסת שאמרו שהמפעלים שנקים או שיוקמו בשטחים יהיו יהודיים, בעוד שהיו כאלה שפסלו גם שותפות בין ישראלים לבין ערבים בשטחים. אני רוצה להודיע לכנסת שוועדת השרים לענייני שטחים עסקה במשך ישיבות אחדות, בצורה מאוד יסודית, בכל הבעיה הזאת, שכללה סעיפים אחדים: ראשית, איפה לפי דעת הממשלה צריך להיות הדגש בתעסוקה. אינני חוזרת עכשיו על עמדתנו העקרונית, שממשלת ישראל אחראית לתעסוקה ולאוכלוסיה בשטחים, כמו שהיא אחראית, ורק היא יכולה להיות אחראית, גם לתעסוקה, גם לשירותים וגם לחיים תקינים בשטחים.

על-פי עקרון זה או על בסיס העקרון הזה יכולים להיות חילוקי-דעות היכן צריך להיות הדגש בתעסוקתם של האנשים. אני מוכרחה לומר, ונדמה לי שאני מוסרת דברים כהווייתם, שלגבי העקרון לא היה למעשה ויכוח, או כמעט לא היה ויכוח. השאלה היתה בעיקרה אם אפשר לספק תעסוקה לכל רק בשטחים, או גם שם וגם פה.

העמדה הזאת, "רק בשטחים", גם היא לא נשמעה. הדגש היה בשאלה עד כמה ובאיזה מספרים אנחנו מוכנים שיעבדו בישראל.

נערכה חקירה בדבר מספר האנשים הזקוקים לתעסוקה, מקורות התעסוקה במקום, ומה אפשר לעשות. כידוע לחברי הכנסת, בחקלאות היתה התפתחות יפה וגדולה. אני בטוחה שההתפתחות הזאת תימשך, ובמידה שהחקלאות מתפתחת, מובן שהיא מעסיקה יותר עובדים. פחות מכך אפשר לומר על תחום המלאכה והתעשייה.

הוועדה סיכמה דברים אחדים: ראשית, במידת היכולת צריכה התעסוקה להיות בשטחים. אין ישראל נסגרת בפני פועלים ועובדים מן השטחים. הפועלים צריכים להיות נשלחים על-ידי שירות התעסוקה. פועלים שבאים לעבוד בישראל, הבאתם צריכה להיות בהתאמה עם האיגוד המקצועי. הממשלה תעשה מאמץ ציון לספק תעסוקה במקומות אחרות. כאשר יהיה צורך בכך, ויש צורך בכך, תספק הממשלה גם עבודות יזומות, כגון כיוון עבודות פיתוח לכפרים או לערים, מפעלים ודרכים אחרות. הממשלה תעשה למען פיתוח מלאכה ותעשייה.

נדמה לי שבדברי הפתיחה לדיון אמרתי שגם לאור הוועדה הכלכלית יש לנו יסוד לקוות לתוצאות מעשיות. המדובר בעיקר בשותפות יהודית-ערבית. אני כשלעצמי, וגם הממשלה, לא רואה בכך פסול. זה יכול להיות דבר חיובי. זה נותן תעסוקה, אנשים עובדים יחד בעסק משותף ויש בכך עניין משותף.

אין ספק שאלפי איש, ואולי אפילו קרוב לשתי רבבות פועלים מן השטחים, יעבדו, לפי שגורא מן התחויות, עד שנת 1970 בשטחנו. אבל הרוב המכריע, מובן מאליו, מוכרח להיות וצריך להיות מעבר לקו.

ברור שגם בעניין פיתוח מלאכה ותעשייה יש עדיפויות. גם אני אומרת שהעדיפות הראשונה היא בכל זאת יומתם של תושבי המקומות בעצמם. אבל אחרי

הממשלה וזה היה עומד בסתירה לדעתו של השר גלילי, היתה סתירה, אבל אם שר בממשלה אומר מה שאומר ומוסיף שווה דעתו הפרטית, אני יכולה, בשם הממשלה, בכנסת או לא בכנסת, במקום שאני מדברת בשם הממשלה, להגיד רק את הדברים שהממשלה דנה, החליטה והכריעה בהם. היכן הסתירה? קשה לי להבין זאת.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

הוא לא אמר: כך צריך להיות. הוא אמר: כך יהיה, ויש הבדל. אני מרוצה מהחלק הזה. אני חולק על החלק השני.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אפשר לקבל את החלק הראשון. אפשר להתנגד לחלק השני, אבל העובדות צריכות להיות מדויקות. השר גלילי אמר: זו דעתי שכך יהיה. אפשר לקבל זאת בשמחה — מי שתומך בדעה זו, אבל אפשר להתנגד בחריפות לעמדת הממשלה. היכן הסתירה? — אין הדבר מובן.

מה אעשה ואני דוחה בתוקף רב את הדיבור הרם הזה של חברי הכנסת תמיר, שרק מחדל, מחדל, מחדל, הן בירושלים והן במקומות אחרים. אינני מקבלת זאת. צריך לעבור קצת את ירושלים ולראות את הבניינים המוקמים, אמנם לא במידה מספקת, וזאת מסיבות רבות.

אני עוד רוצה לעמוד על בעיה אחת — לבקש לא רק את עזרת חברי הכנסת, כי אם את עזרת הציבור כולו. גם בבנייה בירושלים, גם בבניית שיכונים עולים, אחרי שמוכרחים לתת משהו לבטחון, במידה שנחוצים פועלי בניין, שמשם אין לגרוע — אנחנו עומדים במחסור מחריף של פועלי בניין, בעיקר בעלי-מקצוע, לשיכונים עולים ולבנייה בירושלים. ולא תהיה ברירה אלא לווסת בצורה קשה ביותר את פעולת הבנייה בארץ, באופן שלא יאשרו בנייה בלתי-חיונית, אם בנייה ממשלתית או של עיריית או של מוסדות ציבור. מודובר על ירושלים, אם כי גם בירושלים יכולה להיות בנייה לא-הכרחית. תהיה בנייה בירושלים, לא יוקטן שטח הבנייה. אולם הבנייה הזאת תופנה לשיכונים. בכל מקום אחר, דבר שאיננו חיוני והכרחי — חייבים לוותר עליו. אני אומרת: אשרינו שהגענו לכך, שאנחנו מוכרחים לעשות דברים קשים כדי לבנות שיכונים עולים, כי פירוש הדבר שיש עלייה, ואנחנו רואים בפועל שהעלייה גדלה והולכת. מי שייפגע — אינני יודעת איך יקבל זאת, בין אם יהיה זה משרד ממשלתי או עיריה או גוף ציבורי, ואני יודעת שכל אלה בונים דברים טובים, בנייני תדבות, כל מיני דברים טובים — אבל לא תהיה לנו ברירה. אי-אפשר שניהיה מכל הדברים הטובים ויחד עם זה נדאג במלוא ההכרח גם לדברים החיוניים ביותר. על כן אני מבקשת מכל מי שיושב כאן, שיש לו שייכות כל-שהיא לבנייה: אם הוועדה הממונה על כך, שיש לה סמכות לכך, תפגע בעניין המעניין אותנו: יבין את הדבר. גם המחסור הזה בפועלים, אין ספק שפגע קצת גם בבנייה בירושלים. ומי שפגע עסק בשיכון יודע שיש גם שאלה של תיכנון, וגם זה אינו דבר שנעשה בן-לילה. אולי אפשר לעשות יותר, רצוי שיעשו יותר, אבל מחדל — לא דווקא.

גם אין אני מבינה בשום אופן את התרעומת על

להם שנתיים אחרי המלחמה — נדמה לי שלא יהיה להם בכל אופן כל מקום להרגשת אשמה או נחיתות בעניין המעשים.

אני רוצה להגיד לחברי הכנסת הרב כהנא בעניין העזרה למשפחות מרובות-ילדים. הוא התאונן שנותנים רק הלוואה בסך 5,000 ל"י להרחבת השיכון, וזה קשה. נכון שנותנים הלוואה של 5,000 ל"י בריבית של 11%, אולם גם נכון — כנראה אין הוא יודע זאת — שיש קרן המעניקה למשפחות מרובות-ילדים, הזקוקות לכך, הלוואות בסך 10,000 ל"י ובריבית ממוצעת של 8%. כפי שמסרתי, יש גם מועצה ציבורית רחבה למדי שמוציגים בה כל הגורמים הציבוריים והמומחים במדינה. המרכז לדמוגרפיה מעבד עתה שורה ארוכה נוספת של הצעות לשיפורים למען משפחות מרובות-ילדים, כדי להקל עליהן. אני גם מכירה את האשה האחראית למרכז הזה, ולפי מה ששמעתי מפיה, הרי זה רחוק מאוד מן השיגור ורחוק מאוד מלהיות בכיוון של הכבדה על אנשים שהיו זקוקים לכך.

לחברי הכנסת כהנא וגרוס, בעניין בעיות הדת: אינני רוצה להיכנס לזיכוכים ארוכים, אני רק רוצה להגיד שעלינו להכיר בשתי עובדות, ואם כולנו נכיר בהן, יהיה לנו קל יותר לחיות: העובדה האחת — שיש בעם אנשים שומרי דת בקפדנות, וכל הכבוד להם, ואין זה מליצה. בכלל, כל מי שבאמת מאמין במשהו וחי על-פי אמונה זו, יבורך. אך יש חלק מהעם שאינו שומר מצוות דתיות, וחושב עצמו ליהודי טוב, ציוני טוב וישראלי טוב, מקבל על עצמו מצוות ושומר עליהן, אך לא מצוות דתיות. זכותו של כל אחד משני המחנות לנסות לשכנע את חברו המתנגד, אבל חובה על בני שני המחנות לכבד את זכותו של חברו המתנגד לדעתו. זה בכלל טוב בכל עניין. בענייני דת — מן ההכרח שיהא זה מובן אצלנו בצורה אבסולוטית, מפני שאינני יודעת עניין שעלול במידה כזו להביא לפילוג בעם, להתלקחות בתוך העם, כמו השאלה הדתית הנקראת שאלת תרבות. הייתי מבקשת מחברי הכנסת כהנא וגרוס להסכים אתי, לכל הפחות, בהנחות אלה, מפני שאם העקרונות האלה אינם מתקבלים, יקשה מאוד למצוא שפה משותפת. ככלות הכל אנחנו יושבים יחד, יושבים בכנסת ודנים יחד ומוצאים כנראה, ובצדק, שיש דברים חשובים ויסודיים מאוד המאחדים אותנו, המאפשרים את הישיבה המשותפת והדיון המשותף, ואל נשכח את הדברים האלה כאשר מתלקת, למשל, איזה צורך בוויכוח חריף עם המאמינים אחרת.

אני בטוחה שחברי הכנסת תמיר יוסיף לבעוס ובוז — דאי יגביר את כעסו אם איגד לו שאני רוצה לברך אותו על פתיחת מלחמת הבחירות מטעם המרכז החפשי. כך ולא אחרת אפשר להבין את דבריו. כל אחד מאתנו מדבר בטון שלו ועל-פי מזגו ומעריך דברים של חברו כפי שהוא מעריך. לחברי הכנסת תמיר זכות מלאה לתת ציון זה או זה למי שמתווכח אתו, אולם יש גם דברים של הגיון. בכל זאת הייתי רוצה לדעת במה הסתירה העצומה כאשר השר גלילי אומר על עזה מה שאומר ומוסיף: זוהי דעתי הפרטית, וכאשר ראש הממשלה אומרת: לא נקבע עדיין בממשלה שום דבר. היכן הסתירה? לו אמרתי: זוהי דעתי הפרטית, או שהיתה סתירה או שלא היתה סתירה. לו אמרתי דבר-מה בשם

– סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (תשובת ראש הממשלה) (מאיר, אבנרי, ש. תמיר) –

לים. אין בזה לא צדק ולא תוקף מוסרי – ושום דבר. היו עוולות גדולות יותר שיכלה מועצת הבטחון לשבת ולדון בהן. אבל צר לי שמועצת הבטחון מרגילה אותה גו לא להתייחס למה שהיא מחליטה.

חברת-הכנסת אלון, אני יכולה להבין שזו היתה הזדמנות להעלות כל מיני בעיות, שלפי דעתה אין בטיפול בצורה נכונה, לא על-ידי משרדים נכונים, וגם על-ידי משרדים כאשר הטיפול צריך להיות במקום אחר. אני מקווה שתסכים עמי, שכל ההצעות שלה, הדבר הנכון יהיה לנסות להעביר אותן לממשלה החדשה כאשר תיבחר. לא מתקבל על הדעת שבזמן הקצר שיש עוד לממשלה הזאת, ובעיקר לכנסת הזאת – ואלה אינם רק דברים אדמיניסטרטיביים שהממשלה יכולה להחליט בהם בעצמה – שהכנסת הזאת עוד תספיק להיכנס לדיון מפורט של כל ההצעות האלה על מנת לחייב את הממשלה, ולא תהיה ברירה אלא לחכות לכנסת החדשה, לממשלה החדשה, ובודאי אפשר לסמוך על חברת-הכנסת אלון שתנסה להעביר זאת בכנסת הבאה.

אורי אבנרי (העולם הזה – כוח חדש):
כבר הבטחת לה מקום?

ראש-הממשלה ג. מאיר:
אני מציעה לחברת-הכנסת אבנרי לדאוג קודם כל למקומו בכנסת בטרם הוא דואג לאחרים.

אורי אבנרי (העולם הזה – כוח חדש):
תוכלי לסמוך שידאג.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
ולסיום, חברי הכנסת, יש להניח שזה יהיה או כבר היה הוויכוח המדיני האחרון בכנסת השישית, ורצוני לציין שניים שלוש דברים במצבנו המדיני היום, למעלה משנתיים אחרי מלחמת ששת הימים.

עובדה היא שכוחותינו לא זזו מן הגבולות שבהם עמדו בזמן הפסקת האש. עובדה היא שאין תביעה מצד איזה גורם בין-לאומי או מצד איוו מדינה, מחוץ למדינות ערב וברית-המועצות וחברותיה, שנוזו מן המקומות בלי שלום. דבר כזה אינו קיים. אין כוח בין-לאומי רציני ני בעולם, המעלה על דעתו או הדורש מאתנו לחלק שוב את ירושלים.

נדמה לי שמותר לומר, שלמרות הוויכוח המתנהל בינינו ובין מדינות ידידותיות וכן בינינו ובין מדינות לא כל-כך ידידותיות, לא ידידותיות כלל, בכל זאת התביעה שלנו למשא-ומתן ישיר ולמשא-ומתן לשלום יציב, בר-קיימא, ולא לקבלת איזה תחליף – נדמה לי שזהו דבר שחודר למוחותיהם ולבוותיהם של אנשים רבים, ביניהם גם מדינאים וראשי מדינות.

דרך אגב, אולי אספר על מכתב שקיבלתי מן הניצב העליון הבריטי האחרון שהיה בארץ. הוא כותב לי ששמע מה שאמרתי בלונדון, תומך בזה במאה אחת, ושזאת תהיה שטות אם ישראל תחזור למקומות שהיא עמדה בהם, ושבעשום פנים ואופן אי-אפשר לדרוש מישראל שתסכים להתערבות של כוחות בין-לאומיים, כי אם זה מוכרח להיות הסדר בין הצדדים. אשר לירושלים – יש לו הסתייגות, חברת-הכנסת תמיר. יש לו הצעה

חוק מימון הבחירות. אני מבינה שבקריאה הראשונה או השנייה היו חילוקי-דעות והדבר הוכרע. בא בית-המשפט העליון ופסק שהכנסת יכולה לקיים מימון למפלגות לענייני בחירות, ושזה יהיה חוקי בעיני בית-המשפט באחת משתי הדרכים: או לקבל את החוקון ברוב של 61 חברי הכנסת, ולא ברוב הנוכחים, או בדרך אחרת – לממן את הבחירות גם לרשימות חדשות, אם יעבירו לפחות מנדט אחד. הלכה הממשלה ובחירה באחת משתי הדרכים והניחה את ההצעה על שולחן הכנסת. מה קרה פה?

אורי אבנרי (העולם הזה – כוח חדש):
בית-המשפט דרש שוויון.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
חברי הכנסת אבנרי, קרא כל מה שכתוב בפסק-הדין. אני קראתי. אולי יש פה עוד כמה – בודאי לא רבים – שקראו את כולו. תחילה קרא את הכל, עד המלה האחרונה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
פסק-הדין – וקראתי בשלמותו – לא התייחס לזה. לא טען לפניו על בעיית אי-השוויון בין המפלגות. אני התייחסתי לחוק התשרי השני שהגשתי היום, והוא נוגע גם לדרכי תעמולה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
עוד לא גמרתי.

הלכה הממשלה ועשתה בדיוק מה שבית-המשפט העליון ביקש מן הכנסת לעשות – או זה או זה. אחר-כך, היות והחוק הזה אשר נתקבל כלולים בו סעיפים אחדים, והיות ועל סעיף אחד, סעיף המימון, הלך מי שהלך לבג"ץ ובית-הדין פסק כפי שפסק; והיות והכנסת עומדת ימים אחדים לפני הפגרה, מה עשתה פה הממשלה? היא קיבלה את העצה של בית-הדין, על מנת להיות בטוחה שערב הבחירות לא ילך מישור לבג"ץ, ואמרה: מה שבית-הדין העליון אמר על סעיף אחד של החוק, הבה נעשה זאת לגבי כל סעיף החוק, על מנת שנהיה בטוחים שעשינו את הדבר הנכון.

כמובן, אפשר להיות נגד הסעיפים, אפשר להיות נגד החוק. אבל מה קרה פה שהוא לא מוסרי, שהוא חטא ופשע? מה קרה כאן? אפשר להיות נגד, להצביע נגד, ואם יהיה רוב נגד – זה לא יהיה. אבל הצעקה הזאת אינה מובנת. היא מובנת רק מבחינה אחת, שגוראה חברת-הכנסת תמיר אינו מרוצה מן החוק הזה. מה לעשות? וההתמרמרות הזאת נגד הרוב, באמת קשה לי להבין את הדבר הזה במלואו. איני מתנגעת להיות במעמד של מיעוט קטן – ועובדה שלא הייתי – , אבל יש לי די דמיון כדי להבין שלא טוב למישהו להיות במיעוט. אולם אינו יכול להתנגד ואינו יכול שלא להסכים שיש גם רוב, וששמטור דמוקרטי בכל זאת הרוב מכריע ולא להיפך.

אשר למי שהולך לאסיפות חברת-הכנסת תמיר, איני יודעת מה גרוע יותר: לשבור או לנסות לשבור תנועה או ללכת. בכל אופן, לא הכנסת היא המקום המתאים לוויכוח על כך.

אני יכולה רק לשבח את חברת-הכנסת רזיאל-נאור על הביטוי שלה לעניין מועצת הבטחון בדיוניה על ירוש-

– סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (תשובת ראש הממשלה) (מאיר, סרלין); סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבונות של שנת הכספים 1967/68 (סרלין, חוגי) –

כיום לא לפגוע ברוב המכריע של תושבי המדינה הלא-יהודים – אני מבקשת להזהר מלהטיל על כל האוכלוסייה הזאת את האשמה לפשעים של בודדים.

לבסוף, חברי הכנסת, וזה העיקר לפי דעתי – אנחנו מוצאים את עצמנו כאשר העם מלוכד, רוחו אינתה, עצביו חזקים, יודע את דרכו ומאמין בהשגת מטרתו: פיתוח המדינה, עליית יהודים המוות, הקמת חברה מתקדמת וצודקת, והשגת חיי שלום עם השכנים. כן זכינו לראות ליכוד של העם היהודי באשר הוא שם סביב המדינה ומטרתה.

חברי הכנסת היוצאים למלא את חובתם הדמוקרטית במערכת הבחירות לכנסת השביעית, הבה נזכור שהיתה זאת הזכות ההיסטורית הגדולה שהכנסת השישית ירשה למעלה ממחצית זמנה בירושלים השלמה. נקווה שזכות זו תאצול משלה על אופי מאבקנו.

היו"ר י. סרלין:

סיימנו את הדיון על פעולות משרד ראש הממשלה בתשובת ראש הממשלה, ועל ענייני ההסברה – בתשובתו של השר הממונה על ההסברה.

ד. סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבונות של שנת הכספים 1967/68 *

היו"ר י. סרלין:

עקרוניות ומעשיות, כוללניות וספציפיות, שיש בהם כדי להדריך את משרדי הממשלה וגופים מבוקרים אחרים ואת עובדיהם בעבודתם הציבורית.

השנה טיפלה הוועדה ב-19 נושאים נבחרים מתוך שפעת הנושאים שמעלה הדיון-חשבון בן 726 העמודים, והיא מגישה לכנסת בסיכום דיוניה 35 הצעות, שעל מקצתן נעמוד בהמשך הדברים.

רבותי חברי הכנסת, בפתחת הדיון ולפני שנבוא להצביע על כמה המלצות מרכזיות, מן הדין שנשיב תשובה על כמה שאלות שהמשתתפים בדיון דאי יחזרו ויעלו, כמדי שנה, כל אחד בנוסח שלו ובטון שלו:

א. למה לא טיפלה הוועדה בכל הנושאים שבדין-חשבון, ולפתות ברובם? ולמה דווקא באלה ה-19 ולא באחרים? לאמור, מה הוא הקו המנחה את ועדת-המשנה בבחירת הנושאים לדיון?

ב. מה בצע בעבודת הביקורת ושקדנותה, ומה תועלת בדיון הוועדה והכנסת ובהמלצותיהן, אם מדי שנה בשנה תופח ספר הדין-חשבון, המלא מימצאי הביקורת כרימון? במלים אחרות, מה מידת ערנותם של הגופים המבוקרים לתיקון ליקויים, למניעת פגיעות, לשיפור ולשיכלול של נוהלים ודרכי עבודתם? האם אין המצב כך שמבקר המדינה מבקר, ועדת הכספים מציעה הצעות, הכנסת מאשרת אותן, אך בסופו של דבר הכל נשאר על הכתב ועולמו של המינהל כמנהגו נוהג?

בבואי להשיב על שאלות נוקבות אלה, מן הראוי לציין תחילה באופן כללי, שהשוואת סדרי הטיפול בדו"חות הביקורת בכנסת שלנו ובפרלמנטים אחרים מראה,

אחרת שלא אתה ולא אני לא נקבל אותה. אבל היה טוב לקבל מכתב כזה ממי שהיה.

למרות ההפרות הבלתי-פוסקות של הפסקת-האש, הצליחו כוחותינו לא רק לשמור שמירה מוחלטת על עמדותיהם, כי אם גם להכות באויב על מנת להרתיעו. ובכל עת חזרנו ואנו חוזרים גם עכשיו, שענייננו עד השלום הוא שמירה קפדנית על הפסקת האש, בתנאי שזה יחול משני עברי הקו.

ולמרות קיום אירוגי הטרור עלינו לקבוע שהסיכום אינו מראה על הצלחות ניכרות שלהם. הם לא הצליחו להקים בסיסים בשטחים. ומלבד מספר מצומצם – ואני רוצה שחברי הכנסת יקבלו את הדבר הזה – שלא נפרזי בזה – מלבד מספר מצומצם של מקרים, נשארה האוכלוסיה הלא-יהודית במדינת ישראל נאמנה למדינת ישראל, לא נתנה יד לחבלנים, אינה מצטרפת לזה ומגנה את הפעולות האלה. היו מקרים אחדים, לא רבים, ועוד בטרם שהם הצליחו לבצע את זממם – רובם נתפסו. היות וזו נקודה מאוד חמורה, ואנחנו צריכים להיות מאוד מרוצים שכן המצב, ואנחנו צרי-

אנו עוברים לסעיף ה' בסדר-היום: סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת-המשנה לענייני ביקורת המדינה, חבר-הכנסת חוגי.

מיכאל חוגי (יו"ר ועדת-המשנה לענייני ביקורת המדינה): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדיון-חשבון השנתי מס' 19 של מבקר המדינה, שיש לי הכבוד להגישם לדיון ולאישור מליאת הכנסת, הם האחרונים המובאים בתקופת כהונתה של הכנסת השישית.

זכור, אישרה הכנסת השישית עם כינונה הצעת הוועדה המסדרת, האומרת כי "ועדת הכספים תבחר מבין חבריה ועדת-משנה למימצאי הביקורת של מבקר המדינה, עם יושב-ראש מיוחד לוועדה זו". והנה, ועדת-המשנה שהוקמה על-פי ההחלטה האמורה – בשנה הראשונה בראשותו של חבר-הכנסת שורש, ולאחר מכן בראשות העומד לפניכם – דנה בתקופת קיומה בארבעה דיונים-וחשבונות שנתיים, מספרם 16 – 19, ובדינים-וחשבונות השנתיים האלה הוגשו לאישורה של הכנסת השישית כ-200 הצעות, המצטרפות ל-500 הצעות בקירוב, שהוגשו לדיונים-וחשבונות הקודמים, והמכונסות באגד מיוחד – פרי עבודתו של ד"ר גילון ממשרד מבקר המדינה – כשהן ממויינות לפי נושאים למען ירוץ קורא בהן.

700 הצעות אלה מהוות ביחד מעין "שולחן ערוך" לממשל, לגוף הציבורי, לעובד הציבורי. דהיינו, מסכת מקיפה של עקרונות, נורמות, הנחיות וחוויות-דעת

— סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבוניות של שנת הכספים 1967/68 (חזוני) —

לם אין היא נחה על זרי דפנה; ואילו את תהליך תיקון הליקויים, במיוחד בתחום העקרוני, יש לראות כתהליך רב-שנתי.

כל שלב ושלב מתהליך רב-שלבי זה, שבחלקו הוא פומבי "לעיני כל ישראל", תורם את חלקו בניכוש עשבים שוטים וביעור קוצים מכרמנו הצעיר. הביקורת הצפויה והבלתי-צפויה ביחדות המינהל, היא כשלעצמה — אפילו לא פורסם אחר כך דו"ח המוקיע לליקויים — מרחיקה, כאמור, ומיחנכת; ורבים הליקויים הבאים על תיקונם עוד לפני פירסום הדו"ח. הדו"ח המוגש לכנסת ולציבור מקבל תהודה חזקה ויכסיו" נרחב ביותר בעתונות. מימצאיו מהדהדים באזני הציבור, והם נוקבים ויורדים לכל פינה ופינה של המינהל ומגיעים לכל עובד האחראי לליקוי ולמחדל. הדו"ח עולה על שולחנו של כל שר, מעמידו על המתהווה במשרדו ומדרבנו לתקן ליקויים עוד לפני הדיון והעימות עם ועדת-המשנה.

ג. לדיון על הממצאים, שוועדת-המשנה בחרה לטפל בהם, מוזמנים הגופים המבוקרים, בנוכחות מבקר המדינה ועוזרו הבכירים, ובנוכחות ראש אגף הפיקוח הכללי שבמשרד האוצר. ידע אני ומדע אני ברבים שאין זה מפגש נעים בשביל הגוף המבוקר, שצריך לעמוד לעימות עם חברי הוועדה והמבקר שאינם חוסכים שאלות נוקבות בדבר ביקורת המתחייבים לפי העניין. מאוד לא טוב מרגישים עצמם נציגי הגופים המבוקרים הנקראים להופיע לפני הוועדה, להיחקר שתי וערב ולתת את הדיון על מעשיהם הליקויים או מחדליהם.

אף תופעה בלתי-נעימה זו היא — כעצם הביקורת — גורם מרתיע ומחנך. במקרים רבים יכול הגוף המבוקר להודיע בו במקום כי הליקויים תוקנו; במקרים אחרים הוא מצהיר על האמצעים שינקוט לתיקון הליקויים; ובמקרים חמורים במקשת הוועדה מאת המבקר לעקוב במיוחד אחרי התהליך ללוות לה בהודמות הקרובה.

ד. לאחר מכן באות המלצות הוועדה והדיון הפומבי עליהן בכנסת, בו מוקעים ומבוקרים שוב לעיני כל הליקוי-יים והמחדלים; המלצות הוועדה מקבלות משנה תוקף על-ידי אישורה של הכנסת.

בזאת לא נסתיים התהליך. שכן, אילו הוסחה הדעת מגורם המעקב אחרי תיקון הליקויים וסילוק הפגיעות שהע-לתה הביקורת, הרי היו פעולתה של ביקורת המדינה וטי-פולה של ועדת הכספים ללקויים בחסר באופן בולט. ואמנם כבר נאמר, שנוצרו ומופעלים הכלים המבטיחים מעקב כזה באורח סדיר ויעיל. הכלים הם: דו"ח הביצוע ששר האוצר מגיש לוועדת הכספים אחת לשנה; דו"ח תיקון הליקויים שמוגש המפקח הכללי במשרד האוצר לוועדה מדי שנה בשנה; והעיקר — מבקר המדינה כולל מזה שנים באורח שיטתי בדו"חות השנתיים שלו, על סמך הבדיקות של משרדו, פרקי מעקב על מימצאי ביקורת קודמים, תוך הבלטת אותם הנושאים שדונו בוועדת הכספים.

על-פי מסמכים אלה נוצרת האפשרות לנסות ולתת תשובה על השאלה הנוקבת שאנו עוסקים בה הפעם, המטרידה את הכנסת ואת דעת הציבור.

ואמנם סיומה של פעולת הכנסת השישית נראה כשעת כושר למתן סקירה כוללת על מאמציהם של הגו-פים המבוקרים לתיקון ליקויים, להנהגת שיפורים ולהגש-מת ההמלצות של ועדת הכספים בתקופת קיומה של

כי דו"חות אלה זוכים בישראל לטיפול שיטתי, מעמיק ורחב יותר מאשר בארצות אחרות. ואילו פרטים על הטיפול, או אי-הטיפול, הפרלמנטרי בארצות שונות בדו"חות מבקריהן ימצא המעוניין בכך בחוברת ל"ה, מושב שלישי, של "דברי הכנסת", עמוד 3247/48, שם הבאתי כמה דוגמאות.

עכשיו, אשר לשאלה הראשונה — כבר נאמר פעמים רבות שדו"חות מבקר המדינה, הן השנתיים והן המיוח-דים, עומדים מכוח עצמם ופועלים את פעולתם על הגו-פים המבוקרים באורח ישיר, אף אם לא טיפלה הוועדה במימצאיהם. לשם כך אף נקבעו דפוסים מחייבים על-ידי הממשלה, ובמסגרתם שוקד אגף הפיקוח הכללי במשרד האוצר על תיקון הליקויים שמעלה הביקורת בכל גוף מבוקר ועל הנחלת הנחיותיה לכל המשרדים.

אילו באה הוועדה אף היא לטפל בכל אותם מאות הנושאים, לא זו בלבד שלא היתה מסיימת את עבו-דתה במשך שנה — אפילו היתה קיימת ועדה מיוחדת לעניין זה — אלא שמסקנותיה והמלצותיה, — שהיו צריכות להגיע למאות בכל פעם ולטבוע בים של פרטי נוהל וטכניקה — אין ספק שהיו מאבדות את האפקט הציבורי-הפרלמנטרי שלהן ונשארות ללא כל תהודה. שמרוב עצים לא היו רואים את היער.

לכן הולכת הוועדה בדרך של בחירת נושאים, בעצה אחת עם מבקר המדינה. הנושאים שהיא בוחרת מתייחסים בדרך כלל לשאלות מיוחדות או למימצאים בעלי אופי עקרוני, באופן שהמלצות הנובעות מהטיפול בהן יהיו לא רק לשעתן ולמשרד המסויים שהן נוגעות בו, אלא יש להן השלכה אופקית ורב-שנתית לגבי שאר משרדי הממשלה וגופים מבוקרים אחרים.

אשר לשאלה השנייה — "מה בצע"? ובכן, בדרך השלילה אפשר לומר, ואני מסכים שזוהי תשובה פשטנית במקצת: הבה נתאר לעצמנו כיצד היינו נראים בלי ביקורת, בלי מוראה של הביקורת; שכן הנחת יסוד היא בתורת המדינה, ש"בלי ביקורת חודרת, כנה ויעילה, אין להימלט מתופעות של הפקרות ושחיתות". ודאי שמתור-פף הפיקוח הפרלמנטרי כשאינו מצוייד במכשיר לביקורת הפועל בשמו; בייחוד כשהיקף הפעולות הממשלתיות גדל והולך, כשתחומי ההתערבות של הממשל מתרח-בים והולכים.

ואם למרות כל המעקבים, הפיקוחים והבידורים הפרלמנטריים, עדיין אנו נתקלים בליקויים ישנים החוזרים ונשנים — והם חמורים ביותר על שום שכביכול מתרגלים אליהם — ובמימצאים חדשים, מהם חמורים ביותר — מה היה מראה פנינו בלי כל המכשירים האלה שבנינו בעמל רב במשך השנים?

אך הבה נבחן את הדבר גם מצד החיוב. ובכן: א. עצם קיומו של מוסד הביקורת והמבקר העצמ-אי, הבלתי-תלוי, הכפוף אך ורק לכנסת והפועל בשמה, — עצם קיומו, המטיל את מוראו על כל משרד ועובד הציבור, הוא לא רק גורם מרתיע המבדח עכברים ומא-לץ לסתום חורים, אלא שהוא קודם כל גורם מנחה ומחנך על-פי גורמות, דפוסי התנהגות, וכללי נוהל, הנקבעים על-ידי ומקבלים תמיכתן של הוועדה והכנ-סת ונהפכים לנכסי צאן ברזל של המינהל הציבורי והחב-רה כאחד.

ב. הביקורת עוברת הרבה שלבים ועימותים, ולעו-

— סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבונות של שנת הכספים 1967/68 (חזו) —

הכנסת השישית, דהיינו, בעקבות הדו"חות מס' 16, 17, 18.

ובכן, במסגרת דיוניה על הדו"חות השנתיים הנוכחים עסקה הוועדה ב־66 נושאים, כשמטבע הדברים כל נושא מתחלק לכמה נושאי משנה. על המספר הכולל של נושאי המשנה נוכל לקבל מושג, אם נציין שמספר ההצעות של ועדת הכספים הנוגעות להם הוא 175. מתבקשת כאן השאלה, כמה מ־66 הנושאים ניתן לומר לגביהם שהליקויים שהועלו בהם תוקנו, וכמה לא.

ואף שאין זה עניין לסטטיסטיקה — שכן יש וליקוי אחד שלא תוקן עולה במשקלו ובחומרתו על כמה אחרים שתוקנו, ולהיפך —, מכל מקום התיאור הסטטיסטי, המצוי בידי, היא בו משום הפתעה למטיילים ספק בהשפעתה המוחשית של ביקורת המדינה ושל פעולת ועדת הכספים והכנסת הבאה בעקבותיה. לא אגזול מזמנה של הכנסת ולא אביא לפניו את הסטטיסטיקה שבדי. מספיקה, לדעתי, לצורך עניינו מובאה קצרה מדברי מבקר המדינה — שאין זה תפקידו לפזר מחמאות ולטפוח על השכם, אלא דווקא לבקר — בהקדמתו לדו"ח מס' 18, כלהלן: "במניחל הממשלתי מסתמנת בשנים האחרונות יתר נכונות לשכלל את הכלים לתיקון הליקויים בעקבות הביקורת". דו"חות הביצוע ותיקון הליקויים ומעקב המבקר מאשרים זאת. אף־על־פי־כן, אדוני היושב־ראש, כדאי להביא כמה מספרים סטטיסטיים, כדי שנקבל תמונה מוחשית יותר והערכה מבוססת יותר על מידת התיקונים והשיפורים, בעקבות הביקורת בהצעות הוועדה, לפחות באותם הנושאים שלגביהם ציינה הוועדה שהיא רואה אותם "בחומרה" או "בדאגה" או "מציינת אותם בצער", כלומר, מבליטה את חומרת הליקויים או הפגיעות שבהם. מספרם של נושאים כאלה הוא 14. מהם תוקנו בעיקרם 6; תוקנו בחלקם אך יש עוד מקום לשיפורים נוספים 3; ננקטו צעדים לתיקונים — 3; בעיקרם לא תוקנו — 2.

בין הנושאים, שבאו בעיקרם על תיקונם, יש אחדים שמן הראוי לעמוד עליהם במיוחד. שכן המדובר בעניינים כבדי משקל, בליקויים "עיקשיים", שסילוקם הושג אחרי לבטים ממושכים; המדובר ב"שינוע מטענים בגמל חיפה" וב"הפניה על טיב המזון". אמנם עלינו לברך על סיומן המוצלח של שתי פרשות אלה, אך איננו יכולים שלא לציין, ובצער, את משך הזמן הבלתי־סביר שחלף עד שהדברים באו על תיקונם.

על רקע זה בודאי נראה תופעה משמחת בעובדה שבשני נושאים אחרים, שעל חומרתם עמדו הכנסת וועדת הכספים רק לפני שנה, פעלו המשרדים הנוגעים בדבר בקצב ובמקור נאותים. הכוונה, בנוסח הצעת הוועדה מאשתקד, ל"מצב החמור והעגום העולה ממימצאי הביקורת על סדרי ההוצאה לפועל" שבמשרד המשפטים. מבקר המדינה קובע בפרק המעקב על נושא זה בדו"ח השנתי מס' 19: "בעקבות הביקורת חל מפנה בגישתה של ההגלה בתי־המשפט לנושא בכללותו, והיא עשתה ועושה פעולות מקיפות לשיפור הסדרים ביחידות ההוצאה לפועל, ונקטה צעדים לתיקון יסודי של מערכת ההוצאה לפועל".

הנושא השני שיש להזכיר כאן הוא "ההובלה בשעת חירום". דו"ח הביצוע של שר האוצר ופרק המעקב שבדו"ח השנתי מס' 19 מונים את הפעולות שנעשו לשי-

פור המצב. מבקר המדינה מסכם את תוצאות ביקורת המעקב של משרדו בתחום זה במלים אלה: מימצאי המעקב אחר הטיפול בליקויים, שהועלו בעקבות תקופת מלחמת ששת הימים, לבני כוונות המשק האזרחי, מצביעים על פעולות לתיקון הליקויים, אולם גם על הצורך להגביר את המאמצים להשלמת ההכנות הנוגעות בתחום זה. נקווה שלא נודק להם.

אדוני היושב־ראש, בשני נושאים — שניהם מן הדו"ח השנתי 17 — שאת חומרתם ציינה הוועדה, אמנם נעשו פעולות לשיפור ולתיקון, אך בעיקרו של דבר עדיין בולט המחלל בהם, לדברי מבקר המדינה. הרי הם: הפיקוח על משרד הבריאות על בתי־החולים הפרטיים והפיקוח על שירותי הכבאות.

לפיכך, רבותי חברי הכנסת, התשובה לאותה השאלה אשר הצגתי היא: בתמונה שהצטיירה לפנינו על פעולות המינהל הממשלתי בתחום הנדון בולט הקו לתיקונים ולשיפורים, ובאותו השטח שעסקנו בו עולה בהרבה מידת ההישגים על מידת המחללים; העומד מרובה על הפרוץ.

העוקב בעין בוחנת ואובייקטיבית אחר הנעשה במשרדי הממשלה ובגופים מבוקרים אחרים ייתקל עוד בשלוש תופעות והתפתחויות. הראשונה שבהן, כולה חיוֹבית; השנייה — מקצתה חיובית ומקצתה שלילית; השלישית — כולה שלילה. ואלה הן:

1. נעשים גידים יותר ויותר מקרים של שחיתות ופגיעה בטוהר המידות; ועל כל פנים הופעלו נוהלים וסדרים כאלה, שאם יקרה מקרה בלתי־טוהר, אפשר יהיה לגלותו בהקדם.

2. אפשר להצביע בסופוק על המאמץ הנראה לעין הנעשה בכמה משרדי הממשלה, ובעיקר במשרדים הכלכליים, לפשט את התהליכים השונים במתן רשיוֹנות למיניהם, או בפטור מהגשת הצהרות למס הכנסה, ולהקטין ככל האפשר — כדברי שר האוצר בהקדמתו — את מגעו הישיר של אזרח עם המשרדים. ממילא יפחת שטח החיכוך ביניהם. אך עוד נותר, ונותר הרבה, לעשות בתחום זה של יחסי עובד מדינה — אזרח.

דומה, לא יהא זה מיותר לחזור על דברים שאמרנו בנדון זה באותו מקום לפני שנה, כלהלן: "... טרם נעקרו גילויי ביורוקרטיה מכל פינות המינהל הציבורי; טרם נתקל האזרח בסדר פנים יפות במגעו עם כל אחד ואחד מעובדי המדינה; עדיין נתקל הוא פה ושם בפנים חמוצות; עדיין ממתין הוא ארוכות לתשובה בכתב או בעל־פה על פנייתו; עדיין ממתין הוא שעה לא־קלה לתשובה כשהוא פונה בטלפון; והעיקר, עדיין מצויים מקרים שהאזרח אינו מקבל את מלוא זכויותיו והוא נאלץ להיאבק עליהן — ולא כל אחד ואחד כוחו אתו לעמוד בכך". זאת אשר אמרנו אשתקד באותו נושא, וחוששני שלא נשתנה דבר במשך השנה הדנונה.

3. מימצאים שהעלתה הביקורת בדו"חות 17 ו־18, וכן בדו"ח 19 המונה לפנינו שעוד מעט נחזור אליהם, הנוגעים לפעילות המשקית — עסקית של הממשלה — אם במשרדים ואם באמצעות איגודים ממשלתיים — מוכיחים שטרם חל מפנה בגישה הקלה והבלתי־זהירה בבדיקת מידת הכלכליות של ההשקעות בפרוייקטים שונים ומידת האמינות של יוזמה, עובר לאישור. ההשקֵה הישירה או מתן התמיכה הישירה או העקיפה ליום.

לכן אומרת הוועדה בסעיף 1ב: "משרד האוצר נדרש להשלים בהקדם מערכת הנוהלים לגבי סדרי וליתור על חובות המגיעים לממשלה ומחיקתם. על נוהלים אלה להתייחס גם לשינויים בתנאי ההלוואות, המרת הלוואות במניות, וכיוצא בזה. על משרד האוצר להביא הצעת הנוהלים לדיון בוועדת הכספים. בעת הדיון בנוהלים תדון הוועדה גם בשאלה באילו מקרים יש להנהיג אישור פרלמנטרי מוקדם ליתור על חובות ומחיקתם, כולל שינויים בתנאי ההלוואות, המרת הלוואות במניות וכיוצא בזה".

3. בסעיפים 2 ו-3 ב עומדת הוועדה על שני מימצי אים חמורים ומצערם שנתגלו ב"השקעה בהקמת מלון" ובפעולות יומים בארצות מתפתחות, שכבר הוכרזו קודם כשהצבענו על חוסר ההתקדמות בתחום הפעילות המשיקית-העסקית של הממשלה. בשל חומרת המימצאים וחשיבות המסקנות, הריני מבקש את חברי הבית לשים לב לסיכומים ולהצעות אלה המובאים, כאמור, בסעיף פים 2 ו-3.

4. בסעיף 3א רואה הוועדה פגם בכך, ש"אגף מטבע-חץ אישר, במספר לא קטן של מקרים, קבלת הלוואות במטבע-חץ, בתנאים שחרגו ממסגרת הכללים שנקבעו — על יסוד מדיניות האוצר בתחום זה — על-ידי האגף עצמו; בכך גם יצר הפליה בין דורשי ההלוואות השונים. ועדת הכספים מצטרפת לדעת הביקורת שכללים כגון אלה חייבים להיות מנוסחים בצורה מפורטת וברורה; יש להבאים לדעת הצבור, דבר שלא נעשה עד כה, ולנהוג על-פיהם בצורה שווה ועקבית".

5. סעיף 7 — מחסני הדואר — שייך אף הוא לאותו מכלול המימצאים המצביעים על קלות-דעת וחוסר דאגה ואחריות לכספי הציבור ונכסיו. ואף כי הודיע משרד הדואר על פעולותיו לשיפור המצב, מביעה הוועדה דאגתה הרבה לעניין זה. כלעניינים דומים — על שום שמדובר כאן בתופעה מורשת מזה שנים ודרוש מאמץ מיוחד כדי לעקרה.

6. סעיפים 12, 13, 14, נוגעים למשרד השיכון שאיינו פנים חדשות בדיווחות המבקר.

כתוצאה מן המימצא המפורט בסעיף 12א, שהוועדה רואה אותו כפגום מעיקרו, קובעת הוועדה בסעיף קטן (ב) כלל לכל המשרדים "שיאין לגורמים ממשלתיים לקבל שירותים של גופים עסקיים חיצוניים, בניסיונות העל-לוח לאחד מכן להביא להטבות לגופים אלה בגדר הכרת תודה. פעולות, בהן מעורבים גורמים ממשלתיים, צריכות להיעשות על בסיס כזה שפעולת כל צד מהווה באופן מוגדר את התמורה לפעולת הצד שכנגד". לאמור, מפרה זה ושרה שלמה של מקרים דומים במשרדים אחרים מראים שה"טובות", שאינטרסנטים שונים עושים למשרד ממשלתי או לממשלה כולה כביכול שלא על מנת לקבל פרס, בסופו של דבר עולות ביוקר, ביוקר רב, וגורמות לסיכוכים ותביעות אין קץ. מכאן הכלל שקבעה הוועדה בנדון לכל משרדי הממשלה.

בסעיפים 13 ו-14 רואה הוועדה בחומרה רבה כמה תקלות רציניות מאוד בכמה תחומים של פעולות משרד השיכון — פעולות בלתי-מוסברות (סידורי מסירת עבו-דות תיכנון, עבודות פרטיות של עובדי המשרד, מעשה בעובד בכיר, וכדומה), והיא מבקשת במיוחד את מבקר המדינה לעקוב אחרי ביצוע ההמלצות ולדווח לה. בסוף

שכן, הצד השווה של כל המקרים האלה — אלה שכבר נתקלה בהם הביקורת ואלה שטרם הגיעה אליהם — הוא, שהם מורים על קלות יתרה וחוסר זהירות בשימוש בכספי הציבור. וכבעבר כן בהווה, יש ויש שאין בודקים כראוי את כדאיות המפעל המוצע — אם על-ידי איגוד ממשלתי ואם על-ידי יום פרטי — את סיכויי של הפרוייקט, את תחשיביו, את חקר השווקים, את המקורות להון חוזר וכדומה, ואת מידת הידע של יום ואמינותו — עובר להחלטה ולהשקעה. התוצאה הבלתי-נמנעת ממצב זה היא ירידת כספי ציבור לטמיון בשל סגירת המפעל או מחיקת חובותיו; ואם המדובר בפעולה מחוץ לגבולות הארץ — גם לביווי המדינה והחילול שמה וגרימת נזק לא ישוער למעמדה בארצות מתפתחות.

הוועדה מתריעה וחוזרת ומתריעה על מצב דברים זה, החמור פי כמה מלקייו נוהלי כלשהו שבדרך כלל עושים לתיוקו. ואילו בתחום הנדון, הנוגע לעשרות עשרות מיליונים של כספי ציבור, עולם כמנהגו נוהג — עד ש"הרגל נעשה טבע" וכל דו"ח מעלה פרשיות חדשות לבקרים.

הכנסת חייבת לעמוד על מלאו משמעותה החמורה של תקלה מורשת "עיקשת" זו, ולתבוע מן הממשלה להתקין לאלתר סדרי בידוק מוקטן יסודיים וקפדניים, באופן שהעוסקים בתחום זה יתייחסו לפרוטת הציבורית לפחות כלכספם הם.

אדוני היושב-ראש, סיכומיה והצעותיה של הוועדה לד"ח מס' 19 מכלילים 35 המלצות ל-19 נושאים שטיפלה בהם הוועדה. החוברת גם מכילה תמצית הנושאים, שהו-כנה בקפידה על-ידי מזכיר הוועדה, והיא לפניכם. לכן, הריני בא להדגיש ולהסב תשומת-לבו של הבית רק לדברים החשובים במיוחד מבחינה עקרונית כוללת או למימצאים חמורים במיוחד, כלהלן:

1. מבקר המדינה הוא היחיד המאשר, מבחינת ראיית-חשבון, את מאזן זכויותיה והתחייבויותיה של המדינה. ועדת הכספים רשמה לפניו דו"ח המבקר על המאזן ביום 31 למארס 1968, ונתנה דעתה במיוחד — בסעיף 1א מסיכומיה — "לגידול הניכר שחל בגרעו-נות השוטפים בשנתיים האחרונות וביתרת ההתחייבויות במטבע-חץ ובמטבע מקומי, הנובע לא במעט מהוצ-אות הקשורות בבטחון".

אין זה נושא לדיון מידי בכנסת במסגרת דיון זה. אולם אין זה גם נושא שאפשר להסיח את הדעת ממנו; ועוד הממשלה הנוכחית חייבת ככל המוקדם לנסח קווי מדיניות כלכלית שתעמוד, ולו רק במקצת, בפרץ זה.

2. בהזדמנויות רבות, והפעם בעקבות הביקורת, עמדה הוועדה על עניין מחיקת החובות המגיעים לממ-שלה, או היתכנם למניות או לחובות עומדים, המתרחבים והולכים והמגיעים לסדרי גודל של עשרות מיליונים. לפי המצב הקיים על-פי חוק נכסי המדינה אמנם רשאית הממשלה לעשות זאת ללא כל הרשאה פרלמנטרית ואפילו ללא הודעה לוועדת הכספים, אם כי היא נוהגת מרצונה לבוא לוועדה כשמדובר בסכומים גדולים. לדעת הוועדה מצב זה אינו תקין. כי בשעה שהעברת סכומים, אפילו קטנים יחסית, מסעיף לסעיף טעונה, על-פי חוק ההקציב, אישור מטעם הוועדה, לא ייתכן שהקטנת האקטיבה המוניטרית של המדינה בעשרות רבות של מיליונים תיעשה ללא זיקה לגוף פרלמנטרי.

— סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבוניות של שנת הכספים 1967/68 (חוגי, סנהדראי, לורנץ) —

בסעיף 21, האחרון שבסיכומים, נאמר: "ועדת הכספים, הניצבת לימין ביקורת המדינה, חוזרת ומציינת בהערכה את החירות ומאמציה של הביקורת להעלות רמת המינהל הממלכתי והעמקת תודעת הביקורת והסדר הטוב בקרב. בנוסף להעלאת ליקויים, שהיא נתקלת בהם, ממשיכה הביקורת בהרחבתן ובהעמקתן של קביעותיה והנחיותיה העקרוניות, המשמשות מורה-דרך לכלל המינהל הציבורי והגופים המבוקרים. השנה מקבלת הביקורת מימד נוסף בעקבות החלטת הכנסת בחוק הבחירות לכ"י סת ולרשויות המקומיות בשנת תש"ל (מימון, הגבלת הוצאות וביקורת). הוועדה מאמצת ידי מבקר המדינה וחבר עוזריו במילוי תפקידם."

ולבסוף, גברתי היושבת-ראש, הריני בא — ובפירוש שלא בדרך השיגרה — להביע תודתי והערכתי לחברי ועדת-המשנה, וביניהם ליושבת-ראש ועדת הכספים חבר-הכנסת קרגמן, למבקר המדינה ולעוזריו, לממונה על אגף הפיקוח הכללי במשרד האוצר מר רוטפלד, ולמזכיר הוועדה מר בוק, — שטרחו ועמלו במשך אותן 56 השעות שהקדישה ועדת-המשנה לדיוניה — כשעות נוספות בעבודתם המרובה — לרדת לעומקן של הסוגיות שעסקו בהן בסבלנות ומתוך כוונת-ראש ואחריות לנושא החשוב שהפקידה הכנסת בידם.

תודה מיוחדת ונוספת למזכיר הוועדה מר בוק ולעוזריו, שכמו תמיד עשו מאמץ להגיש לוועדה כל חומר דרוש, כשהוא מוכן בדייקנות ובבהירות, ולאפשר לוועדה לעמוד בלוח הזמנים, על אף ריבוי הנושאים שטיי-פלה בהם.

בשם הוועדה הריני מבקש מן הכנסת, לאחר הדיון, לאשר את סיכומיה והצעותיה.

היו"ר ט. סנהדראי:

אנו עוברים לדיון. רשות הדיבור לחבר-הכנסת לורנץ, ואתריו לחבר-הכנסת שורש.

שלמה לורנץ (אודת ישראל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. ספר הדו"ח של מבקר המדינה הוא אחד הספרים היקרים ביותר המופיעים במדינת ישראל. כי בספר זה אנו רואים את המיליונים, את עשרות המיליונים, שהיינו יכולים לחסוך אילו לא היינו נכשלים מפעם לפעם בשגיאות — ולפעמים אותן השגיאות ממש, זאת אומרת: חוזרים על השגיאות — כפי שמציין מבקר המדינה.

אחד הפרקים בספר זה, מספר 19, אשר עורר סערות רוח והתרגשות יותר מאשר כל שאר הפרקים בשנה זו, הוא דווקא פרק שלא מדובר בו על עשרות מיליונים או על מיליונים. לא מדובר שם על כסף כלל. כוונתי לפרק שבו מדווח מבקר המדינה על העבירות על חוק האנטומיה והפתולוגיה. דיווח זה הביא את סיעתנו — על-ידי הרב יצחק מאיר לוי — שתרביע אי-איוון לממ"ש. דיווח זה הביא אותי לפני שבועיים-שלושה להציע הצעה לסדר-היום, שהכנסת תדון בעניין. הצעתנו הוסרה מסדר-היום. אני חייב לציין למען האמת, שההצעה לא הוסרה מסדר-היום בקלות-דעת או בגלל זילזול. זה היה חס-ושלום אף אחד מחברי הכנסת שאמר: מה זה חשוב אם עוברים על חוק האנטומיה והפתולוגיה? הדבר הזה, ברוך השם, לא נאמר. ההצעה הוסרה מסדר-היום הואיל וטענו — לדעתי שלא בצדק, ועכשיו צריך שיהיה ברור

אותו סעיף דורשת הוועדה במשרד השיכון "לחת עדיפות גבוהה לכל הקשור בתקנינות מינהלית ולקבוע בדחיות גוהלים מתאימים ומקפים שישמשו סייג בפני תקלות קשות מהסוגים הנזכרים לעיל. עדיפות זו חיונית ביותר במיוחד במשרד השיכון בשל ההיקף הגדול של פעולותיו הנושאות אופי עסקי."

7. סעיף 16 שייך גם הוא לאותו סוג המימצאים המראים על זילזול בכספי ציבור; הפעם — מצד משרד התחבורה. שורת המודלים, שהוועדה רואה אותם בחומרה, מפורטת בסעיף, והוועדה דורשת משר התחבורה ומשר האוצר לדווח לה על פעולותיהם בעקבות המימצאים החמורים שנתגלו עקב חוסר בדיקות כלשהן במתן הסובסידיות לקואופרטיבים לתחבורה.

8. בסעיף 19, לאחר שהוועדה דורשת משר האוצר לעשות לשיפורם ולהשלמתם של הצעדים לטיפול במימצאי הביקורת באיגודים הממשלתיים, חוזרת הוועדה ומדגישה — בפעם-המי-יודע-כמה — "את הצורך בהגשת חוק האיגודים לכנסת, שבמסגרתו ייקבעו ההסדרים הקשורים בהפעלת איגודים ממשלתיים."

9. ואחרון אחרון — וכלל לא תביב: סעיף 6, חוק האנטומיה והפתולוגיה (משרד הבריאות). מימצא חמור זה של הפרת חוק האנטומיה והפתולוגיה בבתי-חולים הממשלתיים לגבי ניתוחי מתים עורר סערות רוחות בקרב הציבור בארץ והדיון אף הגיעו לקהילות ישראל בחוץ-לארץ. שכן, רבים הם בציבור האנשים, ולא דווקא בחוגים הדתיים, הרגישים מאוד לנושא זה של ניתוחי מתים שלא בהסכמת הגופר או בני משפחתו; ורבים הם האנשים התובעים מומן תיקון בחוק, שייכלל הגבלות נוספות ומחמירות על הבאים לנתח גופת נפטר. ודאי שבצדק רבתה ההתמרמרות בקרב כל הציבור, כשנתברר שהיו פגיעות והפרות אפילו בהוראות הקיימות בחוק, שכאמור — לדעת רבים אף הן אינן מספיקות. ואכן, הוועדה רואה בחומרה רבה גילוי זה.

חומרה יתרה מוצאת הוועדה בעובדה "שבמסגרת משרד הבריאות לא הוסדר פיקוח מיוחד על תחום זה עד כה". כאן יש להוסיף שפלא הדבר, על כל פנים בעיני אני, שהאשמות בדיון זה שנשמעו בציבור במשך זמן רב לא הגיעו את משרד הבריאות לבדוק אותן ולהטיל פיקוח, עד שבא מבקר המדינה והוציאן לאוויר העולם. רק עתה התעורר המשרד לעמוד בפניו.

הוועדה רשמה לפניה, כנאמר בהמשכו של הסעיף, את הודעת הנהלת משרד הבריאות על האמצעים שנקט המשרד למניעת הישנות מקרים כאלה; ובסופו של אותו סעיף נדרש משרד הבריאות להפעיל, הלכה למעשה, את הסדרי הפיקוח שנקבעו לגבי בתי-חולים ממשלתיים ואחרים, ומבקר המדינה מתבקש לעקוב במיוחד אחר ביצוע החלטה זו ולדווח על כך לוועדת הכספים.

10. ומן המתים אל החיים, וכדי לסיים בכי טוב, הריני קורא כלשונם את הסיפה של סעיף 20 וסעיף 21 כולו, כלהלן: סעיף 20 — "הוועדה מציינת פעולתו המתמדת של אגף הפיקוח במשרד האוצר לתיקון הלי-קוים שמעלה הביקורת בגופים המבוקרים. ניתן לעמוד על כך במיוחד בדיון-החשבון, ובדו"ח מעקב, של שר האוצר על ביצוע הצעות ועדת הכספים לדו"חות השנתיים של מבקר המדינה ובדו"ח הכולל על תיקון ליקויים המתייחס לכלל מימצאי הביקורת בדו"חות השנתיים."

חוברת ל"ג, ישיבה תכ"ד

— סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבונות של שנת הכספים 1967/68 (לורנץ, אבנרי, בן-מאיר, קרגמן) —

ידוע באיזה יום, זה לא כתוב — עד שהמנהל הכללי של משרד הבריאות הוציא את החוזר שלו, שיש לפחות להקפיד ולא לעבור על החוק, עברו שלושה חודשים. עד היום לא שמענו על שום דו"ח מאותה ועדה אשר השר — אותו שר אשר הוא הנאשם העיקרי — מינה לפני שישה חודשים. לא שמענו על שום הצעה בדבר המלצת הוועדה לתקן את המצב. יותר מזה, הוראות מנכ"ל משרד הבריאות יצאו שלשה חודשים לאחר הדיון וחשבו. מאז החוזר עברו ארבעה חודשים נוספים. אני חושב שחבר הכנסת חוגי, בשם ועדת הכספים, היה צריך לבוא לכנסת ולספר —

ישראל קרגמן (המערך, עבודה — מפ"ם):
הוועדה פנתה למבקר המדינה וביקשה ממנו לעקוב

— — —

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
קראתי כל מלה בהמלצות הוועדה.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה — מפ"ם):
את החשבונות שלך עם מפד"ל — — —

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
אני עושה חשבונות אתך, חבר הכנסת קרגמן.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה — מפ"ם):
תקרא מה שכתוב שם.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
לאחר דברי שר הבריאות לא מספיק לבקש ממבקר המדינה שיעקוב אחרי העניינים האלה. הוא היה עושה זאת גם בלעדי הפנייה שלכם.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה — מפ"ם):
ובכן, בסדר.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
לא עשיתם שום דבר. בתור ועדה, בנושא כל כך רגיש, לא שאלתם אפילו מה קרה במשך שישה חודשים. האם נתקבל איזה דיווח בעניין זה? אינני מדבר על חבר הכנסת חוגי בתור איש המפד"ל. אף פעם אני לא עושה חשבונות כאלה. אני מדבר אליו בתור מי שהביא את הדו"ח בשם הוועדה. הוא יכול היה להודיע לכנסת שנעשתה עבירה, אבל הדברים תוקנו, ולא רק לבקש מהמבקר לעקוב אחרי העניינים האלה. מסירים הצעה מסדר-היום ואומרים: חכו עוד שבועיים, והגאולה תבוא. אז תביא הוועדה את מסקנותיה.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה — מפ"ם):
יש מסקנות.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
אילו מסקנות אתם מביאים? אין מלת חידוש במסקנות שלכם. אתם מאשרים ומאשרים את מה ששר הבריאות אמר, מה שכולם אמרו ומה שכולם אומרים זה שנים. מבטיחים הבטחות מעל במת הכנסת, ויודעים שמבטיחים דבר שלא יקום ואף פעם לא קויים.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
וגם לא יקויים.

לכולנו — מה יש לנו לדון אם בעוד שבועיים-שלושה בלאו הכי נדון בדו"ח מבקר המדינה, זאת אומרת בסיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מבקר המדינה?

והנה, זכינו שהגענו לדיון זה, והרשו לי לצטט הצעת מסקנה בקשר לקטע של הפרק הדן בחוק האנטו"מיה והפתולוגיה: "הוועדה מצפה ששר הבריאות יוציא מסקנות פרלמנטריות מלאות המקובלות במדינה דמוקרטית מגילויי הביקורת על ההפרה השיטתית והממור שכת של החוק, שהשר לא עשה להפסקתה על אף אזהרות ודרישות מרובות מחוגי הציבור המוחים נגד הפרות חוק אלו". מי מציג את המסקנה הזאת? —

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):
חבר הכנסת בדר.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
— לא חבר אגודת ישראל. לצערי אין לנו הזכות, ולא זכינו לשבת בוועדת הכספים. אולי מישוו יחשוב שההצעה באה מחבר של המפד"ל —

ישראל שלמה בן-מאיר (מפד"ל):
אתה יכולת להציע הצעה, למרות שאינך יושב בוועדת הכספים. למה לא הצעת?

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
— שהיה מתאים להם שיציעו הצעה כזאת. כי מצד אחד יש כאן עבירה על דין תורה, והם בסופו של דבר דתיים, ומצד שני יש כאן עבירה על חוק המדינה, והם לאומיים. לא, לא הם שמציעים מסקנה זו. את ההצעה הזאת — ואני רוצה לציין זאת לשבח — מציג ידיו חבר הכנסת בדר מסייעת גח"ל.

ישראל שלמה בן-מאיר (מפד"ל):
למה אתה לא הצעת?

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
כי אינני יושב בוועדה.

ישראל שלמה בן-מאיר (מפד"ל):
אתה יכול להגיש הצעה.

ישראל קרגמן (י"ר ועדת הכספים):
אולי תקרא את המסקנות של הוועדה. שם תמצא — — —

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):
תיכף. אתה פרלמנטר, תקשיב קצת. בודאי לא נעלמה ממני הצעת הרוב. בעוד רגע אדבר עליה.

ובכן, חבר הכנסת בן-מאיר, לתשומת לבך — אצטרף להצעה זו, ואני מזמין גם אותך ואת חבריך להצטרף למסקנה ההגיונית המוצדקת האלמנטרית הזאת. אבל זוהי הצעת יחיד, ומסופקני אם מלבד זה שאנו נצטרף אליה, אפילו אתה וסיעתך תצטרפו.

הצעת הרוב, חבר הכנסת קרגמן, קראתי אותה בעיון. מהי אומרת? הרוב רואה את הדבר בחומרה, מאשר בזה את דברי שר האוצר. הוא חוזר על כך שהמנהל הכללי של משרד הבריאות שלח חוזר ומינה ועדה של שלושה אנשים. אגב, מאז בנה המבקר לשר הבריאות — לפי הדו"ח זה היה בדצמבר 1968, אינני

— סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבונות של שנת הכספים 1967/68 (לורנץ, ברעם, סנהדראי, קרגמן, שורש) —

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

יש הצעה של המיעוט, וחבר הכנסת חוני הביא הצעה בשם רוב הוועדה. אני פונה לכולכם בשם ההגיונות האלמנטרית: עדיין לא מאוחר לתקן את הדבר על ידי הצטרפותכם הפעם לא להצעת הרוב אלא להצעת המיעוט, שמציעה להוציא מסקנות פרלמנטריות נגד שר הבריאות.

הי"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת שורש, ואחריו לחבר הכנסת בדד.

שמואל שורש (המערך, עבודה-מפ"ם):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. כאשר מדברים על פיקוח של הרשות הפרלמנטרית על פעולות הממשלה, קשה לתאר לעצמנו יעילות פיקוח זה בלי הדין-וחשבון השנתי של מבקר המדינה, וכן הדינים-וחשבוניות המופיעים מפעם לפעם במשך השנה. ככל שהתהליכים במשק הם יותר מורכבים ומסובכים, נעשות גם פעולות הממשלה שלה יותר מורכבות ומסובכות, בשיירותים שהממשלה מגישה לאזרח, כגון: חינוך, בריאות, סעד, בטחון וכו'. כך גם בהתערבות המדינה במשק: גביית מסים, סובסידיות, שיכון, ביטוח לאומי, וכן גם בנוגע לפעולות משקיות שהממשלה עושה אותן ישירות על-ידי הדואר, רכבת והבורות מממשלתיות הפועלות בענפי המשק השונים. גם אלה מורכבים, כשם שמורכב המשק שלנו, עקב ההתפתחות הטכנולוגית והמנהלית שחלה בו.

במשרדי הממשלה ולחברות הממשלתיות השונות יש דוברים הדואגים ליחסי הציבור של משרדיהם וחברותיהם, וכן הם מפרסמים חומר בכתב. בכל הפירסומים האלה מבלטים את הישגיהם, והדבר חשוב. אולם יחד עם זאת יש צורך שפעולות אלה תיבחנה בעין מקצועית ולא על-ידי אנשים המבצעים פעולות אלה ואחראים להן. בדרך הטבע אין להם ביקורת עצמית מספקת, או שאינם רוצים לפרסם את שגיאותיהם ומחדליהם, וזאת עושה משרד מבקר המדינה. כל משרד ממשלתי וכל תאגיד הנמצא בשליטת הממשלה לא נתמך על ידיה ידע שפועל לותיו תעמולה תחת שבט הביקורת של מבקר המדינה. זה והן יובאו לידיעת הציבור ולפיקוח ולביקורת של הכנסת. זכותו של הציבור לדעת דרך פעולתם של המשרדים והתאגידים הממשלתיים ופרטי פרטיהם, כמובן חוץ מאותם מוסדות בטחוניים החייבים להיות כמוסים. הציבור הוא המשלם בעד החזקתם והם חייבים לשרתו בהתאם למדיניות שעליה החליטו הכנסת והממשלה.

עד כמה שפומביות זו חשובה, אנו יכולים להיווכח מהעובדה שלפעמים בעקבות הביקורת עומדים גם השר ועובדי המשרד הבכירים של אותו משרד על מימצאי ביקורת שונים שנעלמו, מותר שיגרו, מעיניהם.

חושבני כי מבקר המדינה הולך ומעמיק מדי שנה את ביקורתו, ויש תוצאות לביקורת הזאת. השירות הציבורי הממלכתי משתפר והולך. גם מוסדות ציבוריים אחרים, כגון הסוכנות היהודית, ההסתדרות הכללית ועוד מוסדות ציבורי יותר קטנים בחרו מבקרים הפועלים באותן שיטות ביקורת, כפי שעושה מבקר המדינה. ולאור ההצלחה שיש לפעולת משרד מבקר המדינה.

טעות בידי אלה החושבים כי הדין-וחשבון המקיף המתפרסם מדי שנה, או המימצאים הכלולים בו, מעידים

זו הפעם היחידה שקלעת כנראה באופן יוצא מן הכלל למטרה. זה באמת לא יקויים. החוק הזה לא יקויים.

אין השוואה בין המסקנות בסעיף זה לבין שאר המסקנות. בעניין מלון "הילטון", למשל, שם בוזבו 6 מיליון לירות, כתוב שהוועדה "דורשת מהממשלה להוציא מסקנות כלליות". האם גם כאן, בעניין נתוחי מתים, אתם פונים לממשלה בבקשה להוציא מסקנות כלליות? בחוק הקיים תמיד אפשר יהיה למצוא חורים וסדקים. אני בטוח ששום דבר...

משה ברעם (המערך, עבודה-מפ"ם):

משרד הבריאות נדרש...

הי"ר ט. סנהדראי:

אל תפריע לו, הוא צריך לסיים.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

משרד הבריאות ידרוש, כפי שדרש עד עכשיו, ובכל זאת היו 800 מקרים, מתוך 2,500 כלומר 26%, בהם עברו במפורש על החוק ללא כחל ושרק. הוועדה לא מצאה אפילו לנכון, אם לא להצטרף להצעה ההגיונית של חבר הכנסת בדד, לפחות לקבוע שהשר הטעה את הכנסת. אחרי הדו"ח של מבקר המדינה אמר השר, שהיו מקרים אחדים שבהם עברו עבירה על החוק. 26%, 824 מקרים, זה נקרא "מקרים אחדים". לפחות הייתם צריכים לקבוע, אם לא לדרוש להוציא מסקנות, כפי שדורש חבר הכנסת בדד, שהשר הטעה את הכנסת.

אני מסיים דברי בבקשה לתשומת-לבו של מבקר המדינה. אנחנו נמצאים בסופה של הכנסת השישית. אנחנו נתקלים בתופעה שעד עתה לא היתה קיימת, ששר יכול לעמוד על במת הכנסת, ובלי בושת-פנים למסור לכנסת אינפורמציות בלתי-נכונות. שר הבריאות עמד פעם ופעמיים על במת הכנסת, ולמרות שמבקר המדינה קבע כך וכך מקרים, בדיוק 824, אמר "מקרים אחדים".

ועבירה גוררת עבירה. אחריו בא שר התחבורה, ולמרות שהכל רואים וכל העיתונים כותבים שמטוסי "אל-על" יוצאים ללונדון ולפריז כל שבת בבוקר עם נוסעים מכל הסוגים, בלי כל הגבלה, — הוא אמר: לא היו דברים מעולם.

נדמה לי שמותר לנו לבקש את תשומת-לבו של מבקר המדינה. גם זה אחד מיסודות הביקורת. שר חייב גם לפי החוק לשמור על חוקי הכנסת. מה שלא תהיה דעתו, חייב השר לומר לכנסת את האמת. בעניינים אלה לא נאמרה האמת, הכנסת הוטעתה, ואני מצטער מאד, אדוני חבר הכנסת חוני, שהבאת בשם הרוב את המסקנות שמצאתם לנכון להציע, הצעה שלא אומרת כלום. לפחות צריכים הייתם לקבוע את העובדה שהשר הטעה את הכנסת. כמובן נצטרף להצעת המיעוט, הדו"ח שת שהשר יוציא את המסקנות הפרלמנטריות.

ישראל קרגמן (המערך, עבודה-מפ"ם):

הוא לא הביא זאת בשם הרוב, אלא בשם הוועדה.

הי"ר ט. סנהדראי:

חבר הכנסת קרגמן, אתה מפרע לנואם לסיים.

— סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבונו של שנת הכספים 1967/68 (שורש) —

טות ודרכים יעילות יותר של מינהל ציבורי, גם של המדינה וגם של גופים ציבוריים אחרים.

בדרך כלל, מבקר המדינה פועל, בדק ומבקר לאחר שהפעולה נעשתה. ובצדק הוא עושה כך, כדי שלא יכבול את ידי עצמו על-ידי מתן עצה לפני ביצוע פעולה כשללה, כדי שלא ייהפך להיות שותף לביצוע אותה פעולה, שלא יוכל לאחר זאת לבקר אותה. לעומת זאת, הקובץ הזה, שיש להוציאו לאור, יתן אפשרות לכל הרוצה והמתעניין ללמוד כיצד יש לפעול, מה הם הסטנדרטים של מינהל תקין, ומאילו שגיאות יש להימנע.

ומן הדברים הכלליים רצוני לעבור למספר נושאים שעליהם עומד מבקר המדינה ושהצעות ועדת הכספים דנות עליהם. לא אעמוד על כולם, אלא אתרכז במספר נושאים שעליהם רצוני להתעכב.

בראשונה — מאזן זכויותיה וחובותיה של המדינה ל-31 במאוס 1968. בשנת התקציב 1967/68 חלה עלייה בעודף ההתחייבויות על הזכויות בסכום של 2,148 מיליון ל"י, ולאחר תאריך הגיעו המילונות של המדינה במטבע חוץ ל-5 מיליארד ל"י. במשך שנת הכספים 1968/69 עלה הסכום, והוא בוודאי יעלה במשך שנת הכספים הנוכחית.

הגידול בחובות המדינה נגרם בעיקר בגלל מימון המלחמה, בפרט כאשר יחד עם הוצאות בטחון מוגדלות נוהגות המדינה כרגיל, האזרחים חיים את חייהם, יש עלייה בצריכה הפרטית, הארץ קולטת עולים, במשך יש התפתחות והשקעות, אנו דואגים שהארץ תהיה גם ארץ תיירות, ואם עושים כל זאת בבת-אחת, ללא הידוק החגורה, הרי אלו הן התוצאות: גידול חובות המדינה.

ברבעון לבנקאות של חודש מאוס השנה התפרסם מאמדם מעניין של ד"ר איתן ברגלס על בעיות מימון המלחמה, ובאותו מאמר יש השוואה מעניינת. למשל, ב-1966 הגיעה הצריכה הציבורית, ביחס לתוצר הלאומי הגלמי, ל-22.7%; ב-1967 וכן ב-1968 עלתה ל-28%. לעומת זאת ההכנסה ממסים נטו, אף זאת ביחס לתוצר הלאומי הגלמי, נשארה בשיעור של 22%. כך רואים אנו, שהמסים שצריכים היו לכסות את הצריכה הציבורית, המיועדת בחלקה הגדול לצרכי בטחון, נשארו בפיגור לעומת העלייה בהוצאות הבטחון. וציינתי זאת גם אתמול, בשעת הדיון על תקציבו של משרד האוצר.

בעצם קיימות בפני כל מדינה ארבע אפשרויות למימון המלחמה: מסים, מילונות מהציבור, מילונות מהבנק המרכזי וסיוע ומילונות מארצות חוץ. במידה שמפחיתים ממקור אחד, יש להגדיל ממקור אחר. אם אין אמצעים מגדלים את המסים, ואין אנו מגדלים את המילונות מהבנק המרכזי, כדי לא לגרום ללחצים אינפלציוניים, הרי גדלים סכומי המילונות. ואם היציבות היחסית במשק נשמרת, והכנסות האזרחים גם הן עולות, הרי הדבר בא על חשבון העתיד, ואנו לווים כעת כספים שנגטרוך להחזיר אותם בעתיד, מתוך תקווה שהוצאות הבטחון בשנים הבאות אולי תקטנה, תהיה התקדמות במשק, יהיה גידול בתוצר הלאומי ונוכל להחזיר את החובות.

אולם לא נראית לי צודקת הסתייגותו של חבר הכנסת בדר בהצעה המוצעת, האומרת שלא חל חסכון בהוצאות האחרות של המדינה. אני מצטט את ההסתייגות

שלא חל שיפור ולא תוקנו הליקויים. אמנם לעתים יש ליקויים החוזרים כמה שנים, או שביצוע תיקוני ליקויים נמשך יותר מדי זמן, ועל כך כמובן יש להצטער. אולם ידוע לי גם על ליקויים שתוקנו בעקבות הביקורת של משרד מבקר המדינה וועדת הכספים, שהתייצבה לימין המבקר ותבעה במפגיע לתקן את הליקויים. יושב-ראש ועדת-המשנה עמד עליהם, אולם ליתר הדגשה אני רוצה להזכיר אחדים מהם, אשר העסיקו גם את הכנסת וגם את דעת הקהל: כגון, פיקוח על טיב המזון, שינוע המטענים בממלים, הוצאה לפועל של בתי-המשפט, פיקוח על מתן רשיונות למוניות, קריטריונים לערבויות מטעם המדינה, ויש נושאים נוספים שבאו על תיקונם. אני חושב שאפשר לציין את אלה כהישגים של הביקורת.

דעת הקהל מופנית בעיקר לדיון-חשבון של מבקר המדינה והדעת נתונה פחות לשלבים בטיפול לאחר פירסום הדיון-חשבון של מבקר המדינה, והם תשובת שר האוצר, דיון בוועדת הכספים, והפעם היא דנה בעשרים נושאים. מדי שנה בשנה בוחרת ועדת הכספים מתוך הדיון-חשבון מספר נושאים שהיא רואה אותם כחשובים ועקרוניים, לכל נושא מוקדשת ישיבה בהשתתפות הנהלת המשרד המדובר, ולאחר זאת בא השלב של הדיון בהצעות ועדת הכספים הנובעות מטיפול מימצאי הביקורת. השלב שלאחר זה הם שני דיונים-חשבונו, שהשנה התפרסמו בחדש מאוס: האחד — דיון-חשבון שר האוצר על ביצוע הצעות ועדת הכספים לדיון-חשבון מס' 18, והשני — דיון-חשבון על תיקון ליקויים שהועלו בדיון-חשבון מס' 18 ושלא נדונו בוועדת הכספים.

החשיבות העיקרית של דיון-חשבון מבקר המדינה היא בטיפול של הכנסת וועדת הכספים ושל האגף לפיקוח במשרד האוצר, ובכך — וזה העיקר — שהליקויים אשר עליהם מצביעה הביקורת באים על תיקונם. אני מתאר לעצמי שגם בעתיד תלווה פעולת הממשלה, על כל שלוחותיה והסתעפויותיה, בביקורת מבקר המדינה, תוך תביעה מתמדת להשתפר ולהשתכלל עוד יותר, לא לקפוא על השמרים, להתקדם יחד עם ההתקדמות הקיימת בארץ ובעולם בשיטות ובדרכי שלטון ומינהל, כי מה שיכול להיות מניח את הדעת כיום, ייתכן שבעוד כמה שנים לא יניח את הדעת לגמרי. כאשר שואלים אותי: מתי כבר לא יכל דיון-חשבון מבקר המדינה מאות עמודים? אני אומר: תמיד תהיה ביקורת, תמיד יהיו ליקויים, והיוו דירבון ורצון להתקדם ולשפר ולהשתכלל יותר.

בשנה הבאה יופיע דיון-חשבון מס' 20. דומני שזהו תאריך מתאים לציין ולסיכום עשרים שנות פעולה חשובות. בוודאי יתנו את הדעת על הצורה ההולמת לציין תאריך נכבד זה. הייתי מציע שבנוסף לציורים אחרים יפורסם קובץ לעשרים שנות פעולת מבקר המדינה, שבו יופיעו וירוכזו ההלכות העקרוניות שנקבעו על-ידי מבקר המדינה, הכנסת וועדת הכספים, כלומר, לא הדגשה על מימצא קונקרטי הנוגע למשרד זה או אחר, אלא ירו-כוז הקביעות העקרוניות, לשמקרה קונקרטי תיקבע הלכה לכל המשרדים, גם ממשלתיים וגם אחרים, שרוצים ללמוד, שמתעניינים בדרך תקינה לניהול עניינים ציבוריים. אני יודע שעששתה התחלה, וחברי הכנסת חזני ציין שישנו איסוף כזה, אולם יש צורך באיסוף שיובא לידי-עת הציבור, ואשר יוכל לעזור למינהל הציבורי גם בשי-

— סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבונות של שנת הכספים 1967/68 (שורש, סנהדראי, בדר) —

מימצאי מבקר המדינה והם פועלים ויפעלו לתיקון הליקויים.

אני מציע לכנסת ולעצמנו לא לקבל החלטות בלתי-שקולות, כי נושא זה נוגע לרופאים, שאנחנו חייבים בכבו-דם ואנחנו חייבים להם גם תודה גדולה על השירות הר-פואי במדינה, העומד על רמה גבוהה. ואנחנו יכולים לציין, שמאות ואלפים מאורחי המדינה חייבים לשירות הרפואי ולרופאים גם חייהם וגם העובדה שנרפאו ממחלותיהם.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת בדר, ואחריו לחבר הכנסת בן-מאיר.

יוחנן בדר (גח"ל):

גברתי היושבת-ראש, חברי הכנסת. בוודאי אין זה סימן טוב שדיונים המתנהלים שנה על הדינים וחשבונות של מבקר המדינה אינם מעוררים עניין בכנסת באותה מידה שהם ראויים לכך. יש לכך כל מיני סיבות. אחת מהן, שבעצם אנחנו דגים עכשיו על מה שקרה בשנת 1967/68, ומאז קרו דברים. מלבד זאת, כל הדב-רים הפיקנטיים-כביכול מן הדין-וחשבון פורסמו מזמן בעתונות, וגם זה היה לפני כמה חודשים. בכל זאת אני חושב שדיונים אלה זקוקים וראויים לתגובות ולעניין במידה הרבה יותר גדולה מכפי שזכו להם.

הואיל והייתי בין אלה שעידו את חוק מבקר המדי-נה הראשון, רוצה אני להזכיר שהיתה בכך זכות לא-קטנה לאחד מחברי הכנסת שאינו עוד אתנו, לישראל ברי-הודה. מאז תיקנו את החוק כמה פעמים — ולא תמיד לטובה.

כל דין-וחשבון של מבקר המדינה דומה למעשה לקדומו. אמנם אין עוד אותה התנגשות דרמטית שהיתה בשעתה בין שד המסחר והתעשייה ד"ר דב יוסף לבין מבקר המדינה הראשון. כבר עברו הימים כאשר היו עובדי מדינה בכירים מחזיקים קופת משכרם בביסם. עניין הפנקסות בממשלה התקדם מאוד, והעבודה הוזח-רה, הסבלנית, השיטתית, המתונה אך העקשנית של מבקר המדינה מדי שנה בשנה, תרמה תרומה רבה כדי לשפר את המצב. בכל זאת, כל שנה חוזרים אנו על אותם סוגים של פגמים — לא טוב הדבר. דו"ח בא דו"ח הולך, והפקידיסטן כמנהגו נוהג. ככה זה.

לגבי אותו דו"ח שאנו דגים בו ולגבי הצעות ועדת הכספים, בכמה נקודות רשמתי דעות נפרדות, הצעות נוספות. בשל הבלת זמני אדבר עליהן בקיצור האפשרי, ואעמוד על שתיים מהן ביתר פירוט.

קודם כל לבעיית הגרעון בתקציב. חבר הכנסת שורש אמר שאנחנו הצבענו בעד תקציבים נוספים אלה של שנת 1967/68. באמת הצבענו. תקציבים אלה היו מאו-זנים על גבי הנייר. אני נסעתי לוועידה הבין-פרלמנטרית ולא נאמתי עליהם. אבל אפשר היה להאמין לדברי שר האוצר ולחישובים של עובדי הבכירים. מה יצא מזה? אעמוד קצת על גרעון זה, כי הוא אופייני.

קודם כל ההפרש בין ההכנסות לבין ההוצאות בפועל, כלומר מה שהוצא יותר מאשר נקבע. אחד כך — מקדמה מבנק ישראל, זהו מימון גרעון טיפוסי. אחד כך — גילגול של חלק מההוצאות לשנה הבאה. לאחר מכן בא הסיכום, בערך 900 מיליון לירות — הגרעון הטוט-

גות שלו: נמשך הגיפוח בסעיפי התקציב. רצוני לומר של-תקציב זה אחריות מפלגת גח"ל, שאותה מייצג חבר הכנסת בדר, מפני שהיא משתתפת בממשלת הליכוד הלאו-מי. במשך אותה שנה, שהדין-וחשבון מתייחס אליה, חל גידול בתקציב כתוצאה משני תקציבים נוספים, מספר 2 ומספר 3, אשר חבר הכנסת בדר וסיעתו הצביעו בעדם, וכן גם בעד גידול ההכנסות וההוצאות, אשר היו מיועדות לא רק לבטחון, אלא גם לקליטת העלייה ולפיתוח המשק. ובכלל, כאשר יושבים בממשלה אי-אפשר להיות שותפים להצלחות בלבד, לדברים הרצויים לך. השותפות היא כל-לית, להצלחות ולכשלונות, למה שהושג ולמה שלא הושג.

הנושא השני שרצוני לעמוד עליו נוגע למועצה הלאו-מית למחקר ולפיתוח. נושא זה כבר דון בכנסת, בעקבות הצעה לסדר-היום של חבר הכנסת ביבי. גם הממשלה מינתה ועדה, בראשותו של פרופסור אפרים קצ'לסקי, לעניין זה.

למחקר המדעי בארצנו יש חשיבות גדולה. אנו מדינה קטנה, חסרת חמרי גלם, העושר העיקרי של מדי-נת ישראל הוא התבונה והידע של האדם. יש לנו בארץ מוסדות מחקר טובים וחשובים. את המחקר הזה יש לארגן כראוי ולייעל אותו עוד יותר. אין ספק שהטכנולו-גיה החדשה היא יסוד לתעשיות עתירות ידע, לפתרון הבעיות הכלכליות של המדינה, וכן גם יסוד לעוצמה הצבאית, בפרט כאשר אנו רוצים ליצור יותר ויותר מתוצרת עצמנו ולא להיות תלויים בחסדיהם של מטילי אמברו למיניהם.

אל לנו להתאונן בתחום המחקר והפיתוח המדעי, אולם אין כל ספק שהמועצה למחקר ולפיתוח יכולה להיות גורם מתאם, מדרבן ומקדם יותר מאשר היתה. היא חייבת לעשות זאת. ויש לזכור שבשנת 1966/67 הסתכמו התקציבים למחקר ולפיתוח של כל הגורמים במדינה בסכום של 125 מיליון לירות. זהו סכום נכבד שיש לנצל ביעילות כדי שיתרום את תרומתו לגידול המחקר והפיתוח המדעי.

כדי להדגיש את חשיבות המחקר והפיתוח אפשר ללמוד מהתחום החקלאי, שהמחקר והפיתוח בו עומדים על רמה גבוהה, והם מצליחים לקדם את החקלאות בארץ, המתקדמת משנה לשנה והמגיעה להישגים מרשי-מים, ליעילות ולתרומה למשק בארץ.

אני חושב שנושא זה הוא מהחשובים ביותר ויש לתת לו עדיפות ראשונה. על הממשלה לבחון את הדין-וחשבון של ועדת קצ'לסקי ולהחליט על קבלת ההמלצות וביצוען. אני מקווה שמימצאי הביקורת של מבקר המדי-נה, וגם ההחלטות שבוודאי תתקבלנה על-ידי הכנסת, יביאו לידי מתן עדיפות לנושא הזה, כדי שנוכל לתקן את הטעון תיקון.

לבסוף אני רוצה להגיד דבר בקשר לדבריו של חבר הכנסת לורנץ. אני חושב שההצעה המוצעת מטעם הוועדה היא הצעה שקולה ונכונה. הוועדה עומדת על כך שחוק האנטומיה והפתולוגיה יבוצע כפי שהוא קיים כיום. אם יהיה חוק אחר עם תיקונים — יבוצע החוק האחר עם התיקונים שיתקבלו; אולם כל זמן שישנו חוק זה, צריך לבצעו.

שמענו את הדעת הנהלת משרד הבריאות, על דעת שר הבריאות ועל דעת המנהל הכללי, שהם מקבלים את

— סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבונות של שנת הכספים 1967/68 (בדר, שם-טוב) —

פרשת מלון "הילטון". מה לא היה בעניין זה? בנינו על סלע, כי השיטה היא לקחת עובד מדינה משוחרר, שאסור לו — לפי חוק שנתקבל כאן — לעסוק בדברים הקשורים במשרדו, אבל מותר לו להיות יו"ם. על סלע זה בנויים, ונתינים רשות לגייס כסף באמריקה על סמך איגרות חוב של חברה; החברה לוקחת לעצמה חברה שנייה, המורכבת בערך מאותם בני-אדם, בתורת סוכן שיפיץ את איגרות החוב; משלמת לסוכן 10% קומיסיון, בונה מלון; הבנייה נפסקת באמצע, ומתחילות הסתבכויות גם מבחינת המלון וגם מבחינת בעלי האיגרות בארצות-הברית. בסופו של דבר המדינה — כדי שלא יהיה עסק ביש — נעשית בעצמה בעלת המלון. ההפסד המלון בודאי אינו שווה שני שלישים מן הסכום שהממ"שלה כבר השקיעה בו. מי הרוויחו? מי שקיבל קומיסיון. הוא דרש קומיסיון אפילו על אותן איגרות חוב שהממ"שלה בעצמה רכשה, כדי למנוע מפולת, כי כתוב בחוזה שעליו לקבל קומיסיון, אבל בסופו של דבר הוא ויתר על הקומיסיון. ממילא יש לו מיליונים מעיסקה זו; ולמדינה הפסד, שברחמים רשמתי 6 מיליון דולר, או 20 מיליון לירות, אך למעשה הרי זה יותר מכן.

יש פרשיות דומות בבניית בתי-מלון בחוץ-לארץ: האחד בקניה, והשני בבירתה של הרפובליקה המלגאשית. גם שם היה זה כך. מצאו עובד, אפילו לא עובד האוצר; הוא נעשה יו"ם, הקים חברות, התחיל לבנות מלונות והפסיד כסף. הוא בזבז כסף. אם אני אומר: בזבז כסף, הרי זה גרוע מבזבז רגיל והוגן. ובסופו של דבר היתה המדינה צריכה להיכנס בעצמה לעסק, אחרי משא-ומתן מייגע. וכיום יש לממשלה, או נכון יותר: לחברות ממשל-תינות, מלונות באפריקה. כך מפסידים מיליונים, מיליונים של דולרים.

אני רוצה לעבור לדבר חמור יותר, זה הדבר שקוראים לו באופן פופולרי ניתוח מתים, או חוק האנטומיה והפתולוגיה. אני נמנה עם החושבים שחוק זה בשלמו — תו — אולי דרושים בו תיקונים מסוימים — דרוש לקידום המדע, למניעת מחלות ולכל מיני צרכים. אבל צריך לקיים את החוק. והנה, פעמים לאין ספור — שמונה, עשר ושתיים-עשרה פעמים — הופיע מעל במת הכנסת שר הבריאות, שבשנים האחרונות היה מר ברזילי — ופעם אחת ב-1965 דיבר באותה נימה ובאותו תוכן קודמו סגן שר הבריאות דאז, שהוא סגן שר הפנים הדיוו, והוא פעם אחת ומר ברזילי תריסר פעמים סיפרו לנו מעל במת הכנסת שני דברים: ראשית — מקיימים את החוק; שנית, לא רק שמקיימים את החוק אלא גם מתנהגים באופן הומאני ועדין ביותר כלפי המשפחות שאת גופות קרוביהם הולכים לנתח.

מה גילה עכשיו מבקר המדינה? ב-1965 נעשו ג' תוחים ב-55% של הנפטרים בבתי-החולים הממשלתיים; ב-1966 — 49%, וב-1967 — 44%. מה זה אומר? סטטיסטיקה זו אומרת: או שב-1967 ניתחו פחות מדי או שב-1965 ניתחו יותר מדי.

ויקטור שם-טוב (המערך, עבודה-מפ"ם):
נוצרה אוירה של הסתה.

יוחנן בדר (גח"ל):

אינני יודע. הרי אנשים מתים כל השנים, הניתוחים

לי מכל הסוגים האלה בשנת 1967/68. העניין הוא בזה שהגרעון בשנה שחלפה, 1968/69, לפי כל הסימונים, איננו פחות גדול. לגבי הגרעון בשנה זו — אנחנו כבר יודעים שהוא יהיה מכל מקום יותר מ-800 מיליון לירות.

אני מבין שכאשר מצטברים גרעונות, לא-טוב הדבר. אין זה הזמן המתאים לדון על גרעון, אבל בודאי אנו צריכים לרשום לפנינו שזאת בעיה שמבקר המדינה בכבודו ובעצמו אינו יכול להציע לה תרופה, אבל אנחנו חייבים לחשוב על כך להבא.

דבר שני — חומרתו של המצב הזה נראית עוד יותר גדולה, אם נביא בחשבון את שיטת האוצר שנתגלתה באופן מלא רק בדין-וחשבון זה. דיברתי עליה בוועדת הכספים לפני כן. זו הבעיה של ויתורים על זכויות המדינה ומחיקת סכומים שגורמים שונים חייבים למדינה. יש תחת ידי שתי דשימות: האחת — מעל ל-50 מיליון לירות, השנייה — מעל ל-20 מיליון לירות. ועדת הכספים לא הספיקה לדון בכך, והבעיה היא מה לעשות. יש הצעה של הוועדה בעניין זה. אני חושב שאינה מספקת, כי אין שום הבדל מעשי בין אם אני נותן למישהו כסף ובין אם אני מוחק מה שהוא חייב לי. בפקודת מס הכנסה שתי הפעולות נראות כהכנסה של אדם שנהנה מתוספת כסף או ממחיקה. לפיכך מחיקה היא פעולה תקציבית מובהקת, ומחיקות צריכות לקבל, לפי דעתי, אישור תקציבי של הכנסת.

דבר נוסף שהוא עוד יותר חמור: אם מי שמקבל כסף או רכוש מן המדינה הוא גורם מיוחס, המדינה מזוהה את עניין החוזה עם הנהגה. מבקר המדינה גינה את השיטה הזאת. השנים עוברות, הרכוש עבר, וחזרה — אין. לדבר הזה אין שום ביטוי בחשבונות, מכיוון שאין חוזה. הדבר טעון תיקון.

מכאן לעניין רישום השקעות. יש מקרים רבים שהמדינה עושה השקעה ואינה רושמת אותה. אחת הדוגמאות לכך הן האגיות, ששוויין בודאי יותר מ-12 מיליון דולר, שנמסרו על-ידי המדינה לחברת "קווים", ולא נעשה שום חוזה והדבר לא נרשם. עכשיו אני שומע שחברת "קווים" רוצה, בחן רב, להחזיר אותה אחת למדינה, כי הדבר לא נות לה. חוזה אין, השקעה אין, תנאים לא נקבעו. למה לא ייעשה הדבר?

דבר עוד יותר חמור — ואני מציין אותו בהצעות שלי באופן מיוחד — היא פרשת ההלוואה או ההקצבה, אינני יודע, אפילו מה זה בדיוק, שנת האוצר לסוכנות היהודית, בסכום של 100 מיליון דולר, כלומר 350 מיליון לירות. הדבר נעשה על-ידי שר האוצר בלי שום החלטה. הוא נתגלה כמעט שנה אחרי שנעשה. אז התכנן סה ועדת השרים לענייני כלכלה, ובאופן פורמלי נתנה את ההקצבה שכבר ניתנה לפני כן. 100 מיליון דולר, בשנה שהגרעון היה ממילא כמעט מיליארד — זהו דבר שבודאי היה זקוק לאישור הכנסת. אם אפשר להקציב 350 מיליון לירות בלי שיאושר הדבר על-ידי הכנסת — מה ערך יש לתקציב? יש לחפש תרופות לעניינים אלה.

בכל שנה מתגלות השקעות-סרק של המדינה, חו"זים בלתי-זהירים שהם כולם לרעת המדינה, והפסדים והסתבכויות של המדינה שגובעים מכך.

הדוגמה בדו"ח מבקר המדינה על האומדנים היא

— סיכומיה והענותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבונות של שנת הכספים 1967/68 (בדר, לנדא, שם-טוב) —

יוחנן בדר (גח"ל):

אין אנו מדברים על הבחירות לכנסת. אמרתי מה שאמרתי בלי שום יחס שלילי לאיש. אבל אני חושב שלא ייתכן שתמיד נאמר שהרופאים אשמים, שעשו ניתוחי מתים באופן בלתי-חוקי, בלי הפרוצדורה והר-שומים. במקרים מסוימים יש להניח שהיו מקבלים את האישורים. ואי-אפשר לדבר על מנהלי בתי-החולים שצריך לענוש אותם. אנו איננו היועץ המשפטי ולא המשטרה. אבל אחריות פרלמנטרית היא אחריות פרלמנטרית. מה ערכה של אחריות פרלמנטרית, אם אין מסקנות במקרה כזה של הפרה שיטתית של החוק במשך שנים ובקנה-מידה גדול, במסגרת משרד ממשלתי מסויים, אחרי שהמיניסטר אמר לנו שהכל בסדר? הוא אמר לנו שהכל בסדר לא פעם אחת, ואנו האמנו לו. חברי-הכנסת שם-טוב, אין זה חשבון מפלגתי. אני לא נפגעת כאשר חברי-הכנסת יערי, עם קום המדינה, דיבר מה שדיבר על חירות ועל אצ"ל. זה מותר, זה מקובל. זה איננו חשבון מפלגתי. זהו חשבון פרלמנטרי. עלינו לעמוד על שיפור השיטה הפרלמנטרית שלנו. ובלי הצעדים שאני מדבר עליהם אין מקום לשיפור הפרלמנטריסם שלנו.

ומכאן לפרשה אחרת. בין המשרדים שאני אוהב נמצא משרד השיכון. שנים הייתי בלי דירה בארץ הזאת. ואני חושב שמצווה גדולה היא שמשרד השיכון, באמצעי הציבור, מספק דירות לעולים, לוותיקים, לזוגות צעירים ולחיילים משוחררים, במצב הקשה השורר בארץ בתחום הדירה. אבל כאשר יש עניין שצריך לדבר עליו — צריך לדבר עליו. זה העניין של חלוקת הזמנות תכניות לתיכנון פיסה של שיכונים ובתים. קודם כל, הזמנות תכניות מוסרים לארכיטקטים בלי לבדוק אם התכניות דרושות. יש מלאי גדול של תכניות שלא נולדו בארונות ובאצטבאות של משרד השיכון. מלאי זה גדול כל-כך, שהמבקר הציע שיעשו רישום וקטילוג של תכניות אלו, כדי שהמשרד יידע מה יש לו ולא יזמין פעם שנייה ושלישית מה שכבר יש לו. אבל זהו דבר קטן. הבעיה היא — איך מוסרים עבודות אלו?

במשך שלוש השנים 1965/66, 1966/67, 1967/68, היו 473 הזמנות. הן נמסרו ל-74 ארכיטקטים ואינג'ינים גרים מתוך מאות ואולי אלף המהנדסים והארכיטקטים היושבים בארץ. הסכום הכולל של ההזמנות הוא 5.7 מיליון לירות. איך חולקו ההזמנות? אחד — ששמו אינו הולך לפני כן, ולא הייתי סקרן ולא שאלתי לשמו — קיבל במשך הזמן הן 65 הזמנות, כלומר 22.5% מסך כל ההזמנות. הוא קיבל בעד ההזמנות הללו תוך שלוש שנים 1,338,000 לירות; בממוצע 38,000 לירות לחודש. לאדריכל הכנסה ממוצעת של 338,000 — 440,000 לירות לשנה. זו הכנסה יפה למדי. היא ניתנה בעד 65 תכניות פירוש הדבר, האדריכל כמו דיו היה צריך להכין שתי תכניות לחודש. אדריכל העושה תכנית כזאת צריך לצאת לשטח, לבדוק, לעשות חישובים, זוהי עבודה מלאה. זה כמעט עובד קבוע של משרד השיכון — במשכורת של 40,000 לירות לחודש.

היה אדריכל שני פחות מובחר ופחות מיוחס, שקיבל באותה תקופה רק 18 הזמנות וקיבל תמורתן 78,000 לירות, שהן 22,000 לירות לחודש. שאלנו בוועדה: מדוע דווקא שניים אלה? ואמרו לנו: יש להם

דרושים, המחלות קיימות. מדוע איפוא היו ב-1967 פחות ניתוחים? אולם זו בעיה קטנה.

בעיה הרבה יותר חמורה היא, שנתגלה זילזול מוחלט בחוק. החוק דורש ששלושה רופאים יאשרו בחתימתם את הצורך בניתוח. מה המצב? בבתי-החולים לא שמרו על כך. בבתי-חולים "אסף הרופא" הפגיעות בחוק היו רק 2%; בתל-השומר — 5%; ברמב"ם — 32%; בבית-החולים העירוני הממשלתי בתל-אביב — 39%; בבית-החולים ביפו — 78%. נעשו ניתוחים בלי אישור של רופאים בכלל. מבקר המדינה גילה 130 מקרים בבתי-חולים ממשלתיים, בהם לא הייתה חתימה של שום רופא. זו המציאות שגילה מבקר המדינה. זו מציאות ששר הבריאות יכול היה גם הוא לגלות אותה, אילו היה מחפש. העובדה ששר הבריאות מופיע מעל במת הכנסת ואומר שהכל בסדר — ואני בין אלה שהאמינו לו — אינני אומר שזה שקר חס וחלילה. אבל דרושה מידה של אחריות. אם שר הבריאות אומר שהמצב הוא כזה, אין לו מסיפק שהוא מאמין שאמנם הוא כזה. אין זה מסיפק שזוהי תשובה קלה להצעה לסדר-היום. הוא חייב היה לבדוק את הדברים, כי הוא אחראי להם.

באנגליה היה מקרה, שבתקופה האחרונה של מלחמת העולם הפקיעו חלקת קרקע — שטח ניכר למדי — כדי להקים שם שדה-תעופה. המלחמה תמה. שדה-התעופה לא היה דרוש עוד. החליטו למכור את הקרקע. בעל הקרקע הקודם דרש שימכרו לו, כי הוא היה קשור בסנטימנטים לרכוש שלו. אבל הפקידים שטיפלו בדבר מכרו את הקרקע לאדם אחר, לחברה אחרת. כאשר נתגלה הדבר בדיעבד, מינתה הממשלה ועדה שהייתה מורכבת משופט. אחרי דו"ח השופט, שקבע שבמקרה זה התנהגו הפקידים באופן חוקי לגמרי, אבל פגעו בסנטימנטים מוצדקים של אדם ללא כל צידוק, קם השר הממונה על העניין בפרלמנט והתפטר. הוא אמר: אני לא ידעתי על כך, לא שמעתי על כך, אבל הדבר קרה במשרד שלי, הביקורת ציינה זאת לשליה, ואני מתפטר. קם ראש הממשלה — צ'רצ'יל הגדול — וקיבל את ההתפטרות ושיבח את השר שעל-ידי צעדו זה קיים מסורת פרלמנטרית גדולה, שבפני הפרלמנט המיניסטר הוא הוזכר בהצלחות, והמיניסטר הוא האחראי לכשלונות. במקרה זה פגעו ברגשות אדם. מה היו הרגשות של האדם? — רגשות לחלוקת אדמה.

אין להשוות סנטימנט כזה לסנטימנט של משפחה לגופה של אב או של אם או של בן. לכן אני מציע שהכנסת תחליט, שהיא מצפה ששר הבריאות יסיק את המסקנות הפרלמנטריות...

חיים לנדא (גח"ל):

אתה אינך מכיר אותו.

יוחנן בדר (גח"ל):

שיסיק את המסקנות הפרלמנטריות מן הגילויים של מבקר המדינה. אם יעשה זאת, יהיה זה לכבודו. אם לא יעשה זאת, לא יהיה זה לכבודו.

ויקטור שם-טוב (המערך, עבודה-מפ"ם):

אתה לוחם על מספר הקולות למפד"ל בבחירות לכנסת השביעית.

— סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבונות של שנת הכספים 1967/68 (בדר, סנהדראי, בן-מאיר) —

וכלפי הדו"ח עצמו וכלפי מבקר המדינה יכולים אנו לומר, שאיננו דורשים ממנו יותר מאשר עשה, כי כבר הגיע לשיא אפשרויות העשייה.

מאידך גיסא, שואמים אנו ומתפללים אנו לא שיעשה פחות מכך, אלא שיתנו לו פחות הזדמנויות לעשייה, והמציאות לא תחייבו לפעול פעולה כה רבה, כי המציאות כיום עגומה ביותר.

מדי שנה בשנה מצביע דו"ח מבקר המדינה על פגמים וליקויים. יש לציין כי חלק-הארי בא על פתרונו. מתחשבים בהערותיו של מבקר המדינה, פועלים לאורו ומכניסים תיקונים, אולם נשארים שטחים, עליהם יש לדבר בצער ותוך אכזבה, שטחים שהם מועדים לפורענות, שטחים שהם קבועים לליקויים ופגמים, ואפשר אפילו לסווגם לסוגים.

קיים שטח שאין בו בדיקה מינימלית כתוצאה ממצב מסוים, ואביא דוגמות, שלא אפרטן. יש חברות חשויות, מכובדות, בעלות זכויות רבות — האם בשל כך אין הניהול הציבורי התקין צריך לחול עליהן? ואם הן עצמן מזניחות שטח זה ואינן פועלות לפי הכללים הנדרשים — האם יש להגות כלפיהן בדרך אחרת, בדרך שונה? ואביא דוגמות בולטות, ממש צועקות לשמים: תמיכות בבתי-חולים ובקופות-חולים. אין לך דבר רצוי יותר ומוצדק יותר, כי הרי הן המקדמות את הבריאות בארץ, כי הרי הן עושות למען הקידום הסוציאלי, אך האם יש לתת את התמיכה בלא בדיקה? במשך חמש שנים שכחו, שכבר ביטלו את חוק החזר המכס ואין מקום להחזיר מכס, כי אין חיוב לשלמו. איני רוצה להאשים את המשרד בשלומיאליות על שאינו יודע מי משלם ומי אינו משלם, אולם עובדה היא שלגבי קופת-החולים הוא אף אינו בודק. אם קיים סעיף של תמיכה — נותנים, אין בודקים. כלום זהו ניהול ציבורי תקין?

הוא הדין לגבי הקאופרטיבים לתחבורה. הממשלה קבעה סובסידיה. היו על כך חילוקי-דעות. דרשו להעלות את מחיר הנסיעה. מתוך העתונות ולאור ידיעות נתברר, כי היו להפסדים סיבות אחרות ולא דווקא אובייקטיביות. מסתבר, כי חלק מן ההפסדים נבע מהשקעות ומהלוואות ליחידים, שהם ראשי חברות-בת, והשקעות אחרות מסוג זה. בכל זאת הוחלט לתת סובסידיה, כדי שלא יעלו את מחיר הכרטיס. האם לא צריך לבוא ולבדוק את הסובסידיה? לא צריך לדאוג אם התנאים שקבעו והסכימו עליהם מקיימים או לא? והאם באמת המשרד עלוב עד כדי כך שאיננו יכול לעשות זאת? האם איננו עושה זאת לגבי מישור אחר? אלא, חברה מכובדת, בעלת זכויות רבות — לא צריך להכביד עליה. זהו אחד הפגמים והליקויים הרציניים ביותר, והגיע הזמן שנגשים קץ לדבר.

בתורה, בחז"ל, יש מושג האומר בדיוק ההיפך: "בקרובי אקדש". אומר זאת הקדוש ברוך הוא, ומשה אומר זאת לאהרן: ידעתי שזה יהיה או אני או אתה. וכשנשרפו שני בני האהרן, הוא אמר: אתה זכית שיקויים בך "בקרובי אקדש". ככל שהאגודה, ככל שהחברה, ככל שהמוסד מכובד יותר, בעל יתר זכויות — צריך לדקדק עמו יותר. כי הוא קובע את המוראל במדינה, כי הוא קובע את המוסר במדינה. ומה ואמרם אנשי המדינה והדור ההולך וגדל? זה יוצר צניעות? זה יוצר גישה כזאת. אם חברה מיוחסת מזניחה את עניינה ואין מתחבים בדברים אלה — זוהי בעיה רצינית ביותר. המבקר

קואליפיקציות מיוחדות כמהנדסים; פירוש הדבר, אנשים בעלי תכונות אישיות מתאימות. אני מכיר בארץ אנשים מובהקים בעלי קואליפיקציות עצומות, ביניהם המנהל הכללי של משרד השיכון, מר טנא. הוא אפילו לא חלם על כך שבזכות קואליפיקציות אלה הוא ראוי לסכום של 38,000 לירות לחודש. איננו מקבל אפילו את החלק העשירי. אנו יודעים מה משכורתו.

היו עוד תשעה מהנדסים שקיבלו יחד במשך הזמן 145 הזמנות והרוויחו "רק" 1,777,000 לירות. והיו גם 30 מהנדסים שקיבלו יחד 30 הזמנות בסכום כולל של 54,000 לירות, שהוא אחוז אחד מסך כל הכסף שהוצא לתכנון. השניים הראשונים קיבלו יחד 36% מן הסכום הכללי. אחד-עשר הראשונים יחד קיבלו 70% של הכסף. ומהוין לוויטמין פא אין הסבר למצב זה.

בנוסף על כל ההצעות שהציעה הוועדה, והמדובר בהצעות חמורות, אני מציע שתקום ועדה ציבורית בהשתתפות אגודת המהנדסים והאינג'נירים, והיא שתבדוק את חלוקת השלל הזה, וכך יהיו לא רק יתר משתתפים, אלא תיעשה עבודה יעילה יותר ובכל זאת לא תיעשה עבודה מיותרת.

אני רוצה להעלות את מימצאי הביקורת לגבי האיגודים הממשלתיים. זהו אחד התחומים שאליהם זורם כסף המדינה בשפע. אם יש איגוד ממשלתי הנושא רווחים, אין הוא אלא פלא, והוא יוצא מן הכלל. רובם-נושאים הפסדים. ולא אדבר על הפסדים כהפסדים של חברת ים המלח, שהשנה הפסידה 15 מיליון ל"י, אך בשנתיים הבאות הבטיחה: בשנה הראשונה הפסד של 20 מיליון ל"י ובשנה השנייה הפסד של 25 מיליון ל"י. וכאשר יש הפסדים כאלה — מה אומרים? יש להרחיב את המפעל, דרושה השקעה נוספת, רק אז תיועל העבודה, דרושים משקיעים.

מבקר המדינה טיפל בחברות אלה במרץ רב על אף העבודה הקשה הכרוכה בכך, אך מה התוצאה? הוא מסיק מסקנות, אנו מאשרים ומביאים לכנסת את הדו"ח. הכנסת מאשרת את דו"ח ועדת הכספים. במפעל קמה ועדה, ואחרי בדיקה מתלטיטה הוועדה, שאין צורך לקיים את דרישות מבקר המדינה. ואנו דורשים ומוסיפים לדורש מן החברות הממשלתיות, הנושאות הפסדים כאלה, לקיים את דרישות מבקר המדינה כלשונן ולא כפי שהיה עד כה.

רצוני לסכם ולומר: כל מה שאמרתי אינו אלא רק על פני השטח. העליתי כמה בעיות, שלגביהן אין הצעות הוועדה, שאני שותף להן, מספיקות. אני תקווה, כי הכנסת הבאה תטפל בביקורת המדינה במרץ גדול שבעתיים. הדבר דרוש לנו לא רק מבחינה חומרית, מבחינה תקציבית, לא רק מבחינה כספית, אלא גם מבחינה מוסרית ולמען תתקדם המדינה ותשתפר ותלך לגדולות. לא רק צה"ל צריך ללכת לגדולות.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת בן-מאיר.

ישראל שלמה בן-מאיר (מפר"ל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אם סיים חבר הכנסת בדר את נאומו בתקווה ובשאיפה, שהכנסת הבאה וחברי הכנסת בה ייעדו יתר זמן ויתר מרץ לטייפול בדו"ח מבקר המדינה, הרי כלפי הביקורת עצמה

למדינה 8 – 9 מיליון לירות, ונתן לנו עסק שסובל, והגרעונות הולכים ומתגלים. "בקרובי אתבזה".

למה עשה זאת? משום שהיה אמון בו. אני חושב שלא השתחררנו עדיין מן השטח הזה. היינו מדינה בדרך. אני זוכר, לפני כמה שנים היתה בעיה של זכר יות. מינהל מקרקעי ישראל הלך ונתן זכויות לאנשים, וכל מיני הטבות. בדבר זה מוכרחים למצוא את הדרך, הממשלה מוכרחה למצוא את הדרך לשים קץ להעדפות, לאמון הבלתי-מוצדק הזה. ניהול ציבורי צריך להיות תקין ובראש וראשונה לגבי המיוחסים והמכובדים, הפקידים שפרשו והלכו.

אסתפק עוד במקרה אחד, שנתעורר בדרך אחרת. וזאת הבעיה שבידו עליה גם חברי-הכנסת לורנץ וגם חברי-הכנסת בדר – ואיני מצטרף לקיצוניות של שניהם – בעיית ניתוחי מתים.

חברי-הכנסת לורנץ, כדרכו, מפגין קיצוניות רבה: מדוע לא הצעתם הצעות קיצוניות יותר? ומיד מסביר: הוא לא הציע, מפני שלא היה. ופה נאם נאום חריף, אבל מיד יצא. הוא מסתפק בנאומים. חברי-הכנסת בדר הציע הצעה חריפה. אולם אני רוצה להזכיר לשניהם: הבעיה לגבי ניתוחי מתים איננה הפגנות ולא נאומים חריפים ולא מאמרים בעיתונות. זהו תיקון העניין, ביסוד דיות. ולפני אדבע שנים, כשרצינו לתקן את העניין חברי-הכנסת בדר, אתה וחבריי לא רציתם לבוא לקראתנו לתקון העניין. כשרדענו ועל רמת ביקורת – הייתם אתם בין אלה שהתנגדו לכך, ואמרנו: כבוד הרופאים מעל לכל. עכשיו אנו רואים בפירוש שיש צורך בביקורת. אילו היה כאן חברי-הכנסת לורנץ (אבל הוא כבר עשה את שלו; הנאום יופיע בעתון, ובזה הוא מסתפק; יהיו ניתוחי מתים או לא יהיו ניתוחי מתים, זה לא חשוב, יישאר הנאום ההיסטורי), הייתי מוזכר לו את דברי ברוריה אשת ר' מאיר: "ייתמו חטאים ולא חוטאים". אנחנו צריכים למצוא את הדרך שייפסקו החטאים. עונש לחוטאים לא יפסיק את החטאים. הבעיה היא איך מגיעים למצב שלא יהיו בדברים כאלה, שלא יהיו ניתוחי חים בלתי-רצויים ובלתי-דורשים, והדבר לא ייעשה על-ידי נאומים ועל-ידי הפגנות. לא עכברא גנב אלא חורא גנב. לזה הייתם צריכים לתת יד, ולהסכים לחוספת שהצענו לחוק ורוב הכנסת לא הסכים לכך. הרופאים התקוממו ואמרנו: זאת פגיעה ברופאים, אם דורשים שתהיה ועדת ביקורת שתבדוק ותפקד. מסתבר שאילו היתה ועדת ביקורת, היה כבוד הרופאים נשמר. אך משלא היתה ועדת ביקורת, ירדה יוקרתם, וירדה בהרבה. כעת קרה מה שרקה ונתכבד שיש צורך לבקר. איני מבין איזו בעיית יוקרה יש כאן. איזה כבוד הוא זה? את ראש הממשלה אפשר לבקר, על כל שר אפשר למתוח ביקורת, על כל איבר אפשר למתוח ביקורת, ועל בתי חולים אסור לומר דבר ביקורת? זאת פגיעה ברפואה... זאת פגיעה ברופאים...

אני מקבל את מה שכותבת ועדת הכספים, שיפה עשה שר הבריאות שמיד הומין את מנהלי בתי-החולים, העמיד אותם על חומרת המחבלים, תבע מהם להקפיד על קיום החוק, מינה ועדה בהרכב שני רופאים ומשפטן לבדיקת המקרים, ותבע מהם ביצוע קפדני של החוק והתקנות. אני אומר זאת אף-על-פי שאותו שר הבריאות ואותה ועדת הכספים התקוממו בשעתם נגד ועדת ביקורת, והיום

מסב את תשומת-הלב, אבל הכנסת צריכה כאן להביע דעתה, והממשלה צריכה לעמוד על כך, על הכלל של "בקרובי אקדש", או לכל הפחות שבקרובי לא אתבזה. ופגם זה מצוי גם בתחומים אחרים. הדבר ממש זועק. הנה סיפור על מלון שנבנה, מלון יפה העוזר לתיירות בארץ. המלון איננו רווחי משום שבנייתו עלתה פי שניים מן המשוער, ממה שהעריכו. אינני יכול לקבל את הדבר שכל ההערכות היו עד כדי כך מוטעות שזה עלה פי שניים. אלא כשמתחילים לקרוא מה שמספר המבקר – מסתבר שפה היו כל מיני דברים. היתה עמלה, ועמלה גדולה, ועמלה שגולקחה אפילו כשלא צריך היה לשלם, וגם מה שקנתה הממשלה, שילמה על כך עמלה, ואותו האיש קיבל את העמלה, ואותו האיש היתה לו החברה והוא גם מכר את המניות. לאחר זה עלתה המניה חמישה דולרים, ולעצמו – 15 סנט, ואת הרווח לקח לעצמו, וכל זה על חשבון המדינה.

עד כאן הייתי יכול לומר: באמת, צריך למצוא את הפקידים שאישו דבר כזה ולצוק עליהם חמס. מה אומר הרוב בוועדת הכספים לגבי המקרה הזה? הוא אומר זאת בעדינות רבה. הוא אומר דברים בוטים, אדוני ישיב-ראש הוועדה (שני היושבי ראש, גם ועדת המשנה וגם המליאה), דברים בוטים. אבל באמת בעדינות, בסגנון פרלמנטרי מובהק. אבל מה אומרים הדברים העדינים האלה? אומדני ההשקעה היו בלתי-מציאותיים. ואחר-כך אומרים לך מיד (אף כי יש כאן נקודה-ופסיק כאילו זה דבר חדש): "בחירת החברה המתוכננת שהיתה צריכה להיות מכשיר עיקרי בגיוס האמצעים – לא היתה שקולה". באמת, מלה עדינה ביותר. "מבנה ההון של החברה לא היה סביר". מלה פרלמנטרית ביותר. "ההשקעה בוצעה ללא הקפדה מספקת וללא פיקוח מת-אים. החברה המתוכננת זכתה להטבות ללא יחס סביר לשירותיה". "הרחבת ההשקעות של החברה נעשתה בלא שנתקבלו לכך הדינאות". ... במלים פשוטות, בזבוז כספים על חשבון המדינה, ניצול המדינה על-ידי יחיד, ורשלנות פושעת שהירשתה זאת.

נשאלת השאלה: מי היתה החברה המתוכננת? וזוהי שאלת השאלות, מה שקוראים באנגלית: "The 64 thousand dollar question". איך קרה הדבר? חברה מתוכננת, בלתי-סביר, לא היה פיקוח. הא כיצד? חברה מתוכננת זו היתה פקיד שפרש ממשרד ממשלתי. וברגע שפרש – כבר היתה החברה קיימת, הקים אותה. ומי מתאים יותר לתת לו את התיווך הזה בלי פיקוח, בלי ביקורת, לפי אומדנים בלתי-סבירים, לעשות השקעות בלתי-סבירות, אם לא אדם שהיה מייצג את המדינה? נכון הדבר שרק לפני זמן-מה – תאמרו לי – קיבלנו סוף סוף חוק בדבר הגבלת פעילותם של עובדים שפרשו. אני חושב שהמקרה הזה מעיד כאלף עדים שהחוק שקיבלנו איננו מספיק. בכלל אינו קולע למטרה. יש להרחיב אותו, להגבירו, להחמירו. אולם יש להוסיף ולשאל.

מלכתחילה, מאי קא סברו בלי החוק הזה – האם אין פה מה שקוראים אצלנו גם כן בשפה עדינה ביותר "פגם אסתטי"? זה היה פשוט לכיד? הנה, הוא היה הפקד שטיפל באותו שטח, שייצג אותנו בארצות-הברית, הקים חברה, פרש, אינני יודע אם קיבל פיצויים; אני מניח שקיבל סכום יפה למדי, ומיד נהפך למתווך, והפסיד

חוברת ל"ג, ישיבה תכ"ד, כ"ב תמוז תשכ"ט (8 יולי 1969)

— סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 19 של מבקר המדינה לשנת 1968 ולחשבוניות של שנת הכספים 1967/68 (בן-מאיר, סנהדראי) —

על-ידי לחץ אלא על-ידי תיקון ממשי וקונקרטי שיביא לידי מצב שהציבור יסכים לו. היום מסכימים הכל שיש צורך בכך.

יש הרבה לומר על דין-וחשבון מבקר המדינה. אף אם קוראים את תמצית הדברים, שנעשתה ביעילות ובכשרון רב כל-כך על-ידי מזכיר ועדת הכספים, בכל שנה, הרי זה מאיר עיניים אבל גם מזיל דמעות מן העיניים על מה שקורה אצלנו. בכל זאת, בכל שנה לומ-דים משהו, ונקווה שגם מדין-וחשבון זה נלמד את הלקח הדרוש.

הי"ד ט. סנהדראי

הישיבה הבאה של הכנסת מחר בשעה 10 בבוקר. ישיבה זו נעולה.

מסכימים שיש צורך בדבר. יש חובה להקים ועדת ביקורת לפי החוק, למנות ועדת ביקורת קבועה שתבקר לפני המעשה, תוך המעשה ואחרייו. ועדה זו צריכה להיות ועדת רופאים ואנשי ציבור, ותוכל להבטיח לקהל שיישמר כבוד המת. לפי התיקון, שהצענו לחוק הניתוח, יתקיים ניתוח רק במקרה של הסכמת משפחת הנפטר והנפטר, וכן במקרים של פיקוח-נפש ממש. אם תהיה ועדת ביקורת זו, היא תבטיח שמירה על הכללים האלה. אם נקבל את החוק המוצע, הגדון בוועדה, לא תהא בכך תשובה לעניין. לפי דעתי, גם היום עדיין לא מאוחר להוסיף להצעה הנמצאת בוועדה את העקרונות האלה פלוס ועדת ביקורת, ואז נסתום את החור ולא רק נצעק על העכברים. זה הדבר החשוב והדרוש ביותר, וממנו יש ללמוד. אולי בכנסת הזאת כבר מאוחר לעשות זאת, אבל הכנסת הבאה צריכה ללמוד את הלקח הזה, ולא

הישיבה ננעלה בשעה 20.05.